

JYVÄSKYLÄLÄISTEN MAAHANMUUTTAJAOPPILAJEN
KOKEMUKSIA HYVINVOINNISTAAN

Mariam Sandhu-Ovaska

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Kesä 2001

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Sandhu-Ovaska, Mariam. 2001. Jyväskyläläisten maahanmuuttajaoppilaiden kokemuksia hyvinvoinnistaan. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu -tutkielma.

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla nuorten maahanmuuttajien hyvinvointia ja elämää heidän itsensä kokemana. Lisäksi pyrittiin selvittämään, eroaako maahanmuuttajanuorten hyvinvointi suomalaissyntyisten nuorten hyvinvoinnista.

Ongelman selvittämiseksi tehtiin hyvinvointikysely 40:lle koulun yleisopetuksessa olevalle maahanmuuttajanuorelle. Heistä 15 oli kotoisin entisen Neuvostoliiton alueelta, 12 arabimaista, 8 Euroopasta ja 3 muualta. Tuloksia verrattiin 296:n jyväskyläläisnuoren vastauksiin. Vastajat olivat 11-15-vuotiaita. Lisäksi haastateltiin neljää maahanmuuttajanuorta kyselyn tietojen täydentämiseksi.

Vertailtavaa aineistoa käsiteltiin keskiarvotesteillä tilastollisesti merkitsevien erojen esiin tuomiseksi ryhmien välillä. Haastatteluina tehdyt tapaustutkimukset toimivat esimerkkeinä, joiden yhteyksiä kyselyyn tarkastellaan lyhyesti.

Tutkimus osoitti suurimman osan maahanmuuttajanuorista voivan yleisesti ottaen hyvin. Sekä kyselyt että haastattelut tukevat tätä päätelmää. Suomalaissyntyisiin nuoriin verrattuna maahanmuuttajat voivat kuitenkin huonommin lähes kaikilla kyselyn osa-alueilla. Tilastollisesti merkitseviä erot olivat sosiaalisissa suhteissa, omiin asioihin vaikuttamisessa sekä yksinolon ja kiusaamisen kokemisessa. Maahanmuuttajat kokivat elämänsä suomalaisnuoria useammin vaikeana.

Tutkimus antaa tietoa nuorten maahanmuuttajien elämästä ja heidän mielipiteistään. Tätä tietoa tarvitaan maahanmuuttajia koskevassa päätöksenteossa ja toiminnassa. Suuret erot vertailuryhmien välillä saattavat johtua osittain kulttuurieroista. Tuloksia voidaan tarkastella myös eri kulttuurien piirteet huomioiden.

Avainsanat: Maahanmuuttaja, nuori, oppilas, hyvinvointi, integraatio, sopeutuminen.

SISÄLLYS

1	NUOREN MAAHANMUUTTAJAN HYVINVOINTI	6
2	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	8
2.1	Nuorten hyvinvoinnin tutkiminen Jyväskylässä	8
2.2	Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä	9
2.3	Kulttuuri-identiteetti	11
3	MAAHANMUUTTAJAT SUOMESSA	13
3.1	Maahanmuuttopolitiikka	14
3.2	Kulttuurienvälinen tutkimus	15
3.3	Suen ja Suen kulttuuri-identiteetin kehitysteoria	15
3.4	Berryn akkulturaatioteoria	17
3.4.1	Akkulturaatiostrategiat	18
3.4.2	Psykologinen akkulturaatio	20
3.4.3	Nuoret maahanmuuttajat	21
4	SUOMALAINEN HYVINVOINTITUTKIMUS	23
4.1	Allardtin hyvinvointiteoria	24
4.1.1	Hyvinvoinnin edellyttämät tarpeet	25
4.1.2	Hyvinvoinnin osa-alueet	26
4.1.3	Integraatio maahanmuuttajien hyvinvoinnin edellytyksenä	27
4.2	Lapset hyvinvointitutkimuksissa	29
4.3	Lasten oikeudet	30
4.4	Lapsuuskäsitys eri kulttuureissa	31
4.5	Lapset ja syrjäytyminen	32
5	AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	33
5.1	Maahanmuuttajien hyvinvoinnin tutkiminen	34
5.2	Akkulturaatio ja hyvinvointi	34

5.3	Aineelliset voimavarat	36
5.4	Sopeutuminen kouluun	37
5.5	Sosiaalinen verkosto ja asenteet maahanmuuttajia kohtaan	40
5.6	Henkinen hyvinvointi ja stressitekijät	41
5.7	Osallistuminen ja yhteisyyssuhteet	43
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	45
6.1	Työn eteneminen vaiheittain	45
6.2	Tutkimuksen luonne	45
6.2.1	Keskeiset kysymykset	45
6.2.2	Tutkimusmenetelmät	47
6.2.3	Otanta	48
6.3	Aineistonkeruu	49
6.3.1	Kyselyt	50
6.3.2	Haastattelut	52
6.4	Tutkimusaineiston käsittely	53
6.5	Tutkimuksen luotettavuus	55
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET	58
7.1	Kyselyyn osallistuneista	59
7.1.1	Sosiaalinen verkosto	60
7.1.2	Kotona viihtyminen	66
7.1.3	Harrastukset ja resurssit	66
7.1.4	Kouluelämä	69
7.1.5	Pelot, yksinolo, kiusaaminen ja rangaistukset	71
7.1.6	Huomioiduksi tuleminen ja itsensä arvokkaaksi kokeminen	78
7.1.7	Tyytyväisyys elämään	79
7.1.8	Kulttuuri-identiteetti ja yhteisyyden tunteet	82
7.2	Merkittävät tulokset aikaisempien tutkimusten valossa	85
7.3	Tapaustutkimukset	91
7.3.1	Esimerkki 1. Yvonne Saksasta	91
7.3.2	Esimerkki 2. Ifra Irakista	93
7.3.3	Esimerkki 3. Naseem Irakista	97
7.3.4	Esimerkki 4. Igor Venäjältä	99

7.4	Yhteenvetoa haastatteluista	102
8	TUTKIMUKSEN HYÖDYNTÄMINEN TULEVAISUUDESSA	108
	Lähteet	112
	Liite 1: Kyselylomake	
	Liite 2: Haastattelujen teemalistan runko	

1 NUOREN MAAHANMUUTTAJAN HYVINVOINTI

Lasten ja nuorten hyvinvointi on herättänyt viime aikoina paljon keskustelua julkisuudessa ja kasvatusalalla. Nykypäivänä nuoret kasvavat nopeasti muuttuvassa ja eriarvoistuvassa yhteiskunnassa. Pienten väestöryhmien, kuten maahanmuuttajien edellytykset hyvinvointiin ovat usein heikommät kuin valtaväestöllä ja sopeutuminen uuteen maahan on työlästä. Lisäksi murrosikä tuo omat vaikeutensa nuorten elämään.

Aikaisemmin lasten ja nuorten hyvinvointia on tutkittu paljon aikuisten näkökulmasta. Viime vuosina ollaan kuitenkin siirrytty tutkimusotteeseen, jossa lasten ja nuorten omat kokemukset ja mielipiteet halutaan saada kuuluviin. Lapset nähdään oman hyvinvointinsa parhaina asiantuntijoina, toimijoina ja valintojen tekijöinä.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on antaa tietoa maahanmuuttajanuorten hyvinvoinnista heidän itsensä kokemana sekä vertailla nuorten maahanmuuttajien ja suomalaissyntyisten nuorten hyvinvointia toisiinsa. Valtakulttuurin sopeutuminen erilaisuuteen ja toisaalta vähemmistöjen sopeutuminen Suomeen on ollut aiheena lukuisissa tutkimuksissa. Myös maahanmuuttajaoppilaiden sopeutumista suomalaiseen peruskouluun on tutkittu viime aikoina runsaasti. Nämä tutkimukset käsittelevät maahanmuuttajalasten hyvinvointia lähinnä sopeutumisprosessin ongelmien näkökulmasta (ks. esim. Liebkind 1994a, 1994b, 2000; Kosonen 1994). Laajempaa tutkimusta maahanmuuttajalasten ja -nuorten hyvinvoinnista elämän eri osa-alueilla heidän itsensä kokemana ei ole kuitenkaan tehty. Tarvetta olisikin juuri tieteenaloja yhdistävälle tutkimukselle, jonka tuloksia voitaisiin hyödyntää eri alojen käytännön työssä.

Tutkimuksessa pyrittiin vastaamaan kysymykseen, onko maahanmuuttajanuorten ja suomalaissyntyisten nuorten hyvinvoinnin välillä eroja sekä kuvailemaan, miten maahanmuuttajanuoret voivat. Tutkimusjoukko on kerätty kolmen Jyväskylän kaupungin koulun maahanmuuttajaoppilaista. Aineisto koostuu 40 maahanmuuttajanuoren vastauksista hyvinvointikyselyyn, sekä neljän maahanmuuttajanuoren haastatteluista. Vertailuryhmässä on 296 suomalaissyntyistä nuorta. Varhaiskasvatuksen laitoksen maisteriopiskelijat Marja-Riitta Willamo ja Olli Väyrynen ovat keränneet vertailuaineiston Jyväskylän kaupungin toimeksiannosta.

Tutkimuksen tulokset osoittivat maahanmuuttajanuorten voivan yleisesti ottaen hyvin. Vertailussa todettiin kuitenkin maahanmuuttajanuorilla olevan suomalaisnuoria

huonommat edellytykset hyvinvointiin useimmilla elämän osa-alueilla. Tilastollisesti merkitseviä eroja vertailuryhmien välillä löytyi kavereiden tavoitettavuudessa, omiin asioihin vaikuttamisessa sekä kiusaamisen ja yksinolon kokemisessa. Tähän tulokseen vaikuttavat lukuisat tekijät. Esimerkiksi erilaiset kulttuuripiirteet ja ympäristön asenteet ovat merkityksellisiä. Myös maahanmuuttoa voidaan pitää yhtenä tulokseen vaikuttavana osana nuorten elämässä.

Kulttuurien kohtaaminen ja kansainvälistyminen kiihtyy Suomessa jatkuvasti. Tasavertaisten olosuhteiden luominen myös nuorille maahanmuuttajille on tärkeää, sillä he luovat myös huomista yhteiskuntaamme.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Nuorten hyvinvoinnin tutkiminen Jyväskylässä

Jyväskylän kaupunki on kartoittanut lasten ja nuorten hyvinvointia Jyväskylän seudun lastensuojelun alueverkoston aloitteesta. Aikaisemmin lasten ja nuorten hyvinvointia on tutkittu suuntaamalla kyselyjä heidän kanssaan työskenteleville ammattiryhmille. Hyvinvointi-indikaattoreita kehitettiin Jyväskylässä vuonna 1998 pilottihankkeena. Tässä yhteydessä valmistui Johanna Kiilin (1998) hyvinvointi-indikaattori, jonka tarkoituksena on saada lasten ja nuorten oma ääni kuuluville. Vuonna 1999 aloitettiin Jyväskylän seudun sosiaalialan kehittämisen tuki ry:n kolmivuotinen *Lapset asiantuntijoiksi* -projekti Kortepohjan lähiössä. Osana projektia tehtiin tutkimus kortepohjalaisten lasten ja nuorten hyvinvoinnista Kiilin indikaattorin avulla. (Kiili 2000, 1.)

Hyvinvointipolitiikka on kirjattu sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toiminta ohjelmaan vuosille 2000-2003. Tämän pohjalta Jyväskylässä on laadittu hyvinvointipoliittinen suunnitelma, jossa yhtenä painopisteenä on lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäisy. Jyväskylän kaupunki on tehnyt lasten ja nuorten hyvinvointia koskevan selonteon ensimmäisen kerran vuonna 2000, ja tarkoituksena on laatia vastaavanlainen selonteko kerran valtuustokaudessa.

Kortepohjan projektia laajempi lasten ja nuorten hyvinvointia selvittävä kysely tehtiin keväällä 2000. Tähän osallistui yhteensä 296 viides- ja seitsemäsluokkalaista nuorta ja lisäksi 218 viisi- ja seitsemänvuotiaista lasta. Selonteon avulla voidaan seurata lasten ja nuorten hyvinvointia, puuttua sen ongelmakohtiin, suunnata toimenpiteitä niiden korjaamiseksi sekä arvioida niiden vaikutuksia. (Laakso 2000, 1.)

Kaupungin projektista heräsi ajatus toteuttaa maahanmuuttajanuorten ja suomalaisnuorten hyvinvointia vertaileva tutkimus. Koska olin aikaisemmin tutustunut maahanmuuttajaoppilaiden sosiaaliseen sopeutumiseen proseminaarityössäni, päätin jatkaa aiheitani maahanmuuttajien hyvinvointia tutkien. Tässä tutkimuksessa kuvailen maahanmuuttajanuorten hyvinvointia ja vertailen maahanmuuttajanuorten hyvinvointikyselyn tuloksia suomalaissyntyisten nuorten kyselyn tuloksiin.

2.2 Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä

Maahanmuuttaja on ulkomaalainen, joka muuttaa maahan pitempiaikaisesti. Hän voi olla paluumuuttaja, pakolainen, turvapaikanhakija, siirtolainen tai avioliiton vuoksi maahan muuttanut. (Peltonen 1998, 7.) Tutkimusjoukkona maahanmuuttajat ovat näin ollen hyvin heterogeeninen ryhmä, joiden hyvinvointiin ja sopeutumiseen vaikuttavat lukuisat tekijät, kuten maastamuuton syy, koulutus ja kielitaito. Useat esittelemäni aikaisemmat tutkimukset on tehty pakolaisten, siirtolaisten tai muiden suppeampien ryhmien edustajista. Näiden tutkimusten tieto liittyy kuitenkin olennaisesti yleisesti maahanmuuttajien asemaan Suomessa. Tutkimusjoukosta puhuessani puhun maahanmuuttajanuorista, vaikka laillisesti he ovat vielä alaikäisiä lapsia. Murrosikäisinä ja varhaisnuorina he ovat kuitenkin jo mielestäni lapsuuden ohittamassa olevia nuoria.

Hyvinvoinnin käsitteen määrittelemisen on ollut laaja-alaista. Se johtune siitä, ettei hyvinvoinnille voida asettaa pysyviä ja globaaleja kriteereitä lähtökohtia ja tilanteita huomioimatta. Toisissa tutkimuksissa korostetaan enemmän voimavaroja ja resursseja, toisissa taas tarpeita ja niiden tyydyttämistä. (Strandell 1995, 5.) Allardtin (1976) mukaan hyvinvointi on tila, jossa ihmisellä on mahdollisuus saada keskeiset tarpeensa tyydytetyiksi. Hyvinvoinnin aste määräytyy tarpeentyydytyksen asteesta. Tarpeilla tarkoitetaan tässä perustarpeita, joiden tyydyttämättä jättäminen merkitsisi huonoja olosuhteita. Toisaalta ihmisten tarpeet ovat yksilöllisiä. Näin ollen on siis verrattava myös olemassa olevia ja toivottuja tiloja toisiinsa. (Allardt 1976, 32.) On selvitettävä, miten vallitsevat olosuhteet vastaavat maahanmuuttajanuoren tarpeita.

Kulttuurit ja niiden väliset erot ovat tutkimuksessa keskeisiä aiheita. Nykysuomen sanakirja määrittelee kulttuurin olevan ensisijaisesti ”ihmiskunnan, jonkin kansanryhmän tms. aikojen kuluessa saavuttama aineellisen ja henkisen kehityksen tila tai aste kaikkine ilmiöineen, teknillinen, taloudellinen ja henkinen viljely; us. =sivistys, johon ei tavallisesti kuitenkaan lueta ns. aineellista kulttuuria” (Nykysuomen sanakirja, 1990, 570).

Åke Hultkrantzin määritelmässä tulee selkeästi esille myös kulttuurin sosiaalisuus. Hän ymmärtää kulttuurin ”jollekin sosiaaliselle ryhmälle luonteenomaisten ideologisten perusteiden, opitun käyttäytymisen ja perinteenä välittyvien henkisten, sosiaalisten ja aineellisten piirteiden summana” (Suojanen 1982, 11-36). Tässä määritelmässä korostuu kulttuuri perinteiden ja käyttäytymisen määrittäjänä. Juuri tämä sosiaalisen ryhmän

kulttuuriperinteiden asema on merkittävä myös maahanmuuttajien hyvinvointia käsiteltäessä.

Nykypäivänä kulttuurit limittyvät toisiinsa niin, ettei yksiselitteisiä rajoja voida useinkaan luontevasti määritellä. Vieraan kulttuurin piirteet muunnetaan paikallisiin oloihin sopiviksi. (Kupiainen 1994, 33.) Myös Verma (1994) muistuttaa, ettei kulttuuri ole staattinen kokonaisuus, vaan se muuttuu ajan kuluessa vuorovaikutuksessa poliittisten, taloudellisten, ekologisten ja sosiaalisten tekijöiden kanssa. Täytyy myös huomioida, että saman kulttuurin piirissä elävät voivat kokea kulttuurinsa hyvinkin eri tavalla, vaikka se näyttäisi pintapuolisesti yhtenäiseltä. (Verma 1994, 64-65.)

Etnisyys merkitsee Liebkindin (1994) mukaan yleensä samastumista ryhmään, jonka jäsenet polveutuvat tai kuvittelevat polveutuvansa samoista alkulähteistä ja osoittavat tiettyjä yhteisiä kulttuuripiirteitä. Kulttuuriryhmän jäsenyys riippuu pitkälti subjektiivisista määritelmistä. (Liebkind 1994a, 23.) Tässä tutkimuksessa etnisyys tulee esille nuorten tuntemuksina sopeutumisessa. Aboudin (1988) mukaan toisen sukupolven maahanmuuttajat samastuvat kahteen etniseen ryhmään yhtä aikaa. Tällöin nuorelle sanotaan muodostuvan bikulttuurinen identiteetti. (Aboud 1988, 58.)

Maahanmuuttajien hyvinvointitutkimuksissa nousee esille keskeisenä käsitteenä integraatio. Sosiaalitieteissä integraatio tarkoittaa "yhdentymistä" tai "yhdentämistä". (Seilonen 1995, 3). Integraatio on noussut merkittäväksi yhteiskuntaan sopeutumista kuvaavaksi käsitteeksi J. W. Berryn runsaasti käytetyn akkulturaatioteorian kautta. Teoriassaan Berry jakaa akkulturaatioprosessin neljään vaiheeseen, joista integraatiota on pidetty tavoiteltavimpana. Integraatiossa maahanmuuttaja säilyttää oman kulttuuritaustansa ja -perimänsä säilyttäen samalla yhteyden enemmistökulttuuriin ja sen uusiin olosuhteisiin. (Berry 1997, 1992.) Tämä on tavoitteena myös suomalaisen koulumaailman opetussuunnitelmassa sekä maahanmuuttopolitiikan tavoitteissa. Hyvinvointi edellyttää maahanmuuttajan integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Tämä tarkoittaa osallistumista yhteiskunnan taloudelliseen, poliittiseen ja sosiaaliseen elämään. (Lapsen oikeuksien sopimus 1998; Syrjäytyä vai selviytyä 1994; Valtonen 1999.)

Kotoutuminen on useissa tutkimuksissa integraation synonyymi. Sillä ymmärretään käytännön prosessia, jonka aikana pakolainen pyrkii asettautumaan uuteen kotiyhteiskuntaansa. Suomen kaltaisessa järjestäytyneessä yhteiskunnassa tähän liittyy tärkeitä sosiaalisia ja institutionaalisia suhteita, joita on pidettävä yllä. Näistä suhteista muodostuu yhteiskunnan jäsenyys. Laajassa mielessä kotoutuminen tarkoittaa myös

osallistumista yhteiskunnan taloudelliseen, poliittiseen ja sosiaaliseen elämään eli kykyä osallistua täysipainoisesti yhteiskunnan toimintaan. (Valtonen 1999, 6-7.) Itse ymmärrän kotoutumisen poikkeavan integraation käsitteestä. Kotoutuminen on mielestäni prosessi, kun taas integraatio on tavoiteltava lopputulos.

Katson tarpeelliseksi määritellä myös sopeutumisen käsitettä, koska se tulee esille lukuisissa maahanmuuttajia koskevissa tutkimuksissa ja sillä on yhteyksiä hyvinvointiin. Kososen (1994) mukaan sopeutuminen on vaikeisiin tilanteisiin reagoimista, kohtaamista ja joustamista. Uhkaavan tilanteen edessä ihminen yrittää joko muuttaa tilanteen tai muuttaa omaa arviointiaan tilanteesta, ettei kokisi uhkaa. Sopeutuminen on siis ongelmien ratkaisua ja ympäristön sekä sisäisten psyykkisten prosessien muuttamista. (Kosonen 1994.)

2.3 Kulttuuri-identiteetti

Kulttuuri-identiteetillä tarkoitetaan yksilön käsitystä siitä, kuka hän on ja mitkä ovat hänen juurensa. Tämä käsitys vahvistuu yhteisön ja kulttuurin jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Olemme kaikissa toimissamme ja valinnoissamme oman kulttuurimme muokkaamia. (Wahlsröm 1996, 82.)

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa koulun tavoitteeksi asetetaan maahanmuuttajaoppilaan kulttuuri-identiteetin vahvistaminen. Oppilaasta tulisi kasvaa niin oman kulttuuriyhteiskunnan kuin suomalaisenkin yhteiskunnan aktiivinen jäsen. Perustan kulttuuri-identiteetille antaa yhteisön elämänmuoto kokonaisuudessaan. Tähän vaikuttavat muun muassa koti ja muu sosiaalinen ympäristö, kieli, historia ja perinteet, uskonto, elinkeino, taide sekä luonto. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994, 14.)

Kulttuuri-identiteetti kehittyy koko elämän ajan vuorovaikutuksessa oman ja muiden kulttuuriryhmien jäsenten kanssa. Nuori voi samastua sekä oman ryhmänsä että muiden ryhmien jäseniin. Nämä samastumiset kulttuuriryhmien sisällä ja välillä muokkaavat nuoren arvomaailmaa ja käsitystä itsestään. (Liebkind 1994a, 30.)

Myös yksilön minäkäsitys on osa hänen identiteettiään. Lapsi käyttää ympäristön suhtautumista häneen peilikuvana muodostaessaan kuvaa itsestään. (Mikkola & Heino 1997, 22.) Näin ollen ympäristön palaute ja suhtautuminen erilaisuuteen muokkaa myös maahanmuuttajaoppilaan kulttuuri-identiteettiä.

Eläessään kahden tai useamman kulttuurin vaikutuksessa ihmiset eivät kuitenkaan samastu mihinkään ryhmään tai kulttuuriin joko - tai -periaatteella. Usein he samastuvat vain osaan kulttuurista ja torjuvat lopun. Joku voi esimerkiksi omaksua ryhmänsä kielen, muttei tapoja tai päinvastoin. (Liebkind 1994a, 23.) Kulttuuri-identiteetti on jatkuvasti kehittyvä. Se muuttuu läpi elämän kokemusten myötä. (Wahlström 1996, 82.)

Tutkimuksessa kulttuuri-identiteetillä on keskeinen sija, sillä useamman kulttuurin vaikutuksessa kasvavan lapsen käsitys itsestään ja kulttuuritaustastaan ei tule olemaan täysin suomalainen, mutta ei täysin hänen kotimaansakaan kulttuurin mukainen. Murrosikäiset maahanmuuttajat ovat kaikkein herkimpiä: heillä muuttamisen lisäksi aikuisuuden tuomat muutokset aiheuttavat kaksinkertaisen identiteetikriisin. Nuori saattaa tässä vaiheessa kiinnostua juuristaan enemmän, mutta myös hävetä juuriaan. Mitä pidemmällä lapsi on maahanmuuttajalapsi on kehityksessään, sitä tietoisemmin hän prosessoi sopeutumisen konfliktejaan. (Kosonen 1994, 195; Soutamo, Säily & Vilhunen 1998).

3 MAAHANMUUTTAJAT SUOMESSA

Suomi on kansainvälisin sopimuksin ja kansallisen lainsäädäntönsä kautta sitoutunut ottamaan vastaan pakolaisia. Tällaisia sopimuksia ovat Euroopan ihmisoikeussopimus, YK:n lapsen oikeuksia koskeva sopimus, ihmisoikeusjulistuksen 14. artikla sekä 1999 esitetty hallituksen kotouttamislakiesitys. Vuoden 1999 tulo- ja menoarvioissa esitettiin kiintiöksi 650 pakolaisen vastaanottamista. Vuonna 1997 kansalaisuus myönnettiin 1473 maahanmuuttajalle. Valta päättää maahanmuuttajan kansalaisuudesta ja turvapaikan myöntämisestä on Suomen ulkomaalaisvirastolla. (Tilastokeskus, luettu 24.3.2001.)

Tilastokeskuksen vuoden 1999 tietojen mukaan ulkomailla syntyneitä asuu Suomessa 131 120. Väestörekisterikeskuksen tilastojen mukaan (päivitetty 23.1.2001) heistä vakinaisesti Suomessa asuvia ulkomaan kansalaisia on 90 779. Ulkomaalaisten määrä Suomessa on nelinkertaistunut 90-luvulla. Vuodenvaihteessa 2000-2001 ulkomaalaisten osuus väestöstä oli 1,7 prosenttia. Suurin osa maahanmuuttajista asuu Uudenmaan kaupungeissa ja pääkaupunkiseudulla. (Tilastokeskus, luettu 24.3.2001; Ulkomaalaisvirasto, luettu 24.3.2001.)

Suurimman ryhmän muodostavat Venäjältä muuttaneet, joita on 20 356. Toiseksi suurimman ryhmän Suomessa asuvista ulkomaalaisista muodostavat virolaiset, joita on 10 774. Pakolaisia Suomeen on tullut eniten Somaliasta. Heitä on yhteensä 4189. Inkerinsuomalaisia Suomessa on syksyn 1997 tietojen mukaan 17 175. He ovat suurimmaksi osaksi paluumuuttajia. (Siirtolaisuusinstituutti, päivitetty 23.1.2001.)

Vuonna 2000 Jyväskylässä asui 1564 maahanmuuttajaa. Heistä venäjältä muuttaneita on noin 400. Seuraavaksi suurin maahanmuuttajaryhmä Jyväskylässä ovat iranilaiset, joita on noin 250. Kolmanneksi eniten maahanmuuttajia on tullut Virosta (150). Jyväskylässä maahanmuuttajien osuus väestöstä on noin 2 %. (Kotouttamisohjelma 2000, 7, 8.)

Jyväskylän kaupungin kouluissa on yleisopetuksessa olevia maahanmuuttajaoppilaita yhteensä 202. Heistä tutkimusjoukkoni ikäryhmään kuuluvia on 81. (Opetusvirasto, henkilökohtainen tiedonanto 28.5.2001.)

3.1 Maahanmuuttopolitiikka

Pakolaisuus- ja siirtolaisuuspolitiikka säätelevät etnisten vähemmistöjen asemaa Suomessa. Tähän kuuluvat mm. kuntien toteuttama maahanmuuttajien vastaanotto, sosiaalitoimet, terveydenhoito, koulutus ja työllistäminen. Maahanmuuttajapolitiikan tavoitteena on integraatio, johon sisältyy yhteiskunnallisen tasa-arvon takaaminen, koulutukseen ja työelämään integroituminen, maahanmuuttajien oman kulttuurin ja etnisyyden tukeminen sekä kulttuurisen moniarvoisuuden ja suvaitsevuuden kehittäminen. (Matinheikki-Kokko 1997b.)

Maahanmuuttajien kotouttamista ja turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koskeva laki tuli voimaan 1.5.1999. Sen tavoitteena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista, tasa-arvoa ja valinnanvapautta kunnissa. Kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä, jonka tavoitteena on maahanmuuttajan osallistuminen työelämän ja yhteiskunnan toimintaan säilyttäen samanaikaisesti oma kielensä ja kulttuurinsa. Jyväskylän seudun kotouttamisohjelma asettaa tavoitteita ja toimenpide-ehdotuksia myös nuorten maahanmuuttajien koulunkäynnin ja vapaa-ajan kehittämiseksi. (Kotouttamisohjelma 2000, 11-20.)

Muuramen, Laukaan, Jyväskylän maalaiskunnan ja Jyväskylän maahanmuuttajien kotouttamissuunnitelma (2000) esittää tavoitteita nuorten maahanmuuttajien olosuhteiden edistämiseksi. Oppilaan oma äidinkieli on pohjana muulle oppimiselle, ja sitä halutaan tukea koulussa yhteistyössä vanhempien ja kieliavustajien kanssa. Maahanmuuttajanuoria rohkaistaan ja ohjataan iltapäivä- ja vapaa-ajantoimintaan ja heille pyritään järjestämään tukioppilaita. Nuorille tehdään yhdessä perheiden, sosiaalityöntekijöiden ja koulun henkilöstön kanssa henkilökohtainen kotouttamissuunnitelma ja kiusaamistapauksiin pyritään puuttumaan nopeasti. Vapaa-ajan toiminnan tavoitteena on etenkin nuorten ja lasten syrjäytymisen ehkäisy. Maahanmuuttajille vapaa-ajan toimintaan osallistuminen on osa kotoutumisprosessia. Harrastustoiminnasta tiedotetaan lasten ja nuorten osallistumisen edistämiseksi. Liian korkeat harrastusmaksut eivät saa olla osallistumisen este. (Kotouttamisohjelma 2000, 11-20.)

Uuden koululain (1999) mukaan jokaisella maahanmuuttajalla on velvollisuus hankkia koulutusta ja käydä koulua Suomessa. Heillä tulee myös olla mahdollisuus työmarkkina- ja toimeentulotukeen. (Tilastokeskus.)

3.2 Kulttuurienvälinen tutkimus

Kulttuurienvälisessä tutkimuksessa on kolme pääsuuntausta. Absolutistinen näkökulma tarkastelee kulttuureita etnosentrisesti yhdestä näkökulmasta. Tämä on hyvin standardoitua tutkimusta, jossa kulttuureita verrataan toisiinsa arvostelevasti. Universaali tutkimustapa tarkastelee kulttuurienvälisiä piirteitä samoja psykologisia prosesseja etsien nähden kulttuureiden sisällä erilaisia variaatioita niistä. Relativistit taas uskovat vain tilannesidonnaiseen käsitteiden määrittelyyn esimerkiksi persoonallisuuden, kognition ja sosiaalisen käyttäytymisen alueilla. Näkökulman valinnalla on vaikutusta teoreettisten käsitteiden määrittelyyn sekä kulttuurienvälisen erojen ja yhtäläisyyksien määrittelemiseen. (Berry, Poortinga, Segall & Dasen 1992, 259.)

Koska maahanmuuttajien hyvinvoinnin keskeinen edellytys on suomalaisen yhteiskuntaan ja kulttuuriin sopeutuminen, on aiheellista käsitellä kahden kulttuurin kohtaamiseen ja kulttuuri-identiteettiin liittyviä teorioita. Suen ja Suen teoria antaa viitteitä nuorten kokemista vaiheista uudessa kulttuurissa. Myös Berryin akkulturaatioteoriassa käsitellään kahden kulttuurin kohtaamiseen liittyviä tekijöitä ja vaiheita sekä yhteiskuntaan ja väestöryhmään sopeutumista. Keskeiseksi teoriassa hyvinvoinnin kannalta nousevat asenteet ja subjektiiviset kokemukset. Kuitenkin myös muilla taustatekijöillä, ympäristöllä ja aineellisilla tekijöillä on vaikutusta akkulturaatioprosessiin. Tällöin hyvinvoinnin ulottuvuuksista ovat tarkasteltavina myös objektiiviset tekijät.

Käsittelemäni teoriat tarkastelevat kulttuureita ja niiden välisiä prosesseja lähinnä universaalista näkökulmasta. Tällöin eri kulttuurien välillä nähdään paljon yhtäläisyyksiä, kun käsitteiden määrittely on tarkempaa. Prosessit voisivat koskea minkä tahansa useamman kulttuurin kohtaamista.

3.3 Suen ja Suen kulttuuri-identiteetin kehitysteoria

Suen ja Suen integraatioteoria kuvaa uuteen kulttuuriin sopeutumisen prosessia. Mallissa käsitellään yksilön kokemusta sopeutumisestaan omaan etniseen kulttuuriinsa, dominoivaan valtakulttuuriin sekä näiden väliseen suhteeseen. Teoria antaa viitteitä maahanmuuttajien hyvinvoinnin tarkasteluun. Yksilön integroituminen kulttuuriin on

keskeinen tekijä hänen yhteiskuntaan osallistumisessaan ja tietoisuudessaan itsestään yhteisön jäsenenä.

Suen ja Suen (1990) integraation malli (Racial/Cultural Identity Development Model) on muokattu Atkinsonin, Mortenin ja Suen (1979, 1983, 1989) aikaisempien mallien pohjalta. Se sisältää viisi vaihetta, jotka kuvaavat kahden kulttuurinvälisen suhteen ahdistavuuden ja raskauden luonnetta ja yksilön suhtautumista niihin. Nämä vaiheet ovat 1) konformistisuus, 2) dissonanssi, 3) resistanssi, 4) introspektio ja 5) integraatio. Vaiheiden asenteet ja uskomukset ovat keskeinen osa vähemmistöryhmän ja sen jäsenen identiteettiä ja ilmaisevat ryhmän tai yksilön suhdetta a) itseensä b) saman vähemmistön jäseniin, c) muiden vähemmistöjen jäseniin sekä d) valtaväestön jäseniin. Esittelen seuraavassa integroitumisen mallin vaiheittain kuvaten lyhyesti yksilön asenteita ja suhtautumista edellä mainittuihin kohteisiin.

Konformistisuus. Maahanmuuttaja pitää valtakulttuurin arvoja omia arvojaan parempina. Oman väestön sekä muiden etnisten vähemmistökulttuurien arvoja väheksytään ja hävetään. Oma kulttuuri kielletään ja valtakulttuuria suositaan.

Dissonanssi. Konformistisuus romuttuu, kun koetaan ristiriita valtakulttuurin arvojen kanssa. Yksilö saattaa tällöin kokea esimerkiksi rasistisuutta valtakulttuurin taholta tai tavata oman vähemmistöväestönsä edustajan, joka on ylpeä omasta taustastaan. Dissonanssiasteelle siirtyminen tapahtuu usein hitaasti ja vaiheittain. Yksilö kokee konfliktin omien arvojensa, itsensä ja oman vähemmistöryhmänsä arvostuksessa. Hän huomaa, ettei voi paeta erilaista taustaansa uudessa kulttuurissa. Valtakulttuurin lisäksi myös asenteet muita vähemmistöjä kohtaan kokevat konfliktin.

Resistanssi. Yksilö alkaa nyt tuntea häpeää, vihaa ja syyllisyyttä torjuttuaan oman vähemmistöryhmänsä ja kulttuurinsa ja kohdistaa vihansa valtakulttuuria ja sen jäseniä kohtaan. Hän ymmärtää nyt roolinsa syrjinnän uhrina. Oman itsen sekä oman ryhmän ja taustan arvostaminen alkaa kasvaa. Oman kulttuurin korostamisen myötä muiden vähemmistökulttuurien arvostaminen on konfliktissa. Valtakulttuuria ja sen arvoja väheksytään.

Introspektio. Vahvat tuntemukset ovat psyykkisesti rasittavia, sillä oman etnisen ryhmän ja yksilön tarpeet voivat olla ristiriidassa. Yksilö hakee nyt persoonallista autonomiaa ja yksilöllistä identiteettiä irtautuen sekä omasta että valtaväestöstä osittain. Tässä vaiheessa haetaan yhtäläisyyksiä muiden vähemmistöryhmien kokemuksista kahden kulttuurin välillä.

Integraatio ja tietoisuus. Yksilö on nyt kehittänyt sisäisen turvallisuuden tunteen ja arvostaa omia yksilöllisiä näkemyksiään omasta ja valtaväestön kulttuurista. Edellisen vaiheen konfliktit on ratkaistu joustavasti ja yksilöllisesti. Kaikissa kulttuureissa nähdään hyviä ja huonoja puolia, joista yksilö tekee valintansa oman identiteettinsä rakentamiseen. Yksilön identiteetti muodostuu nyt osana vähemmistöä, suurempaa yhteiskuntaa ja ihmisrotua. Hän on avoin valtakulttuurille ja ylpeä omasta taustastaan, muttei hyväksy mitään ehdottomasti. Myös ymmärtämys muita kulttuureja kohtaan kasvaa. (Sue & Sue 1990; 98- 107.)

Mallia ei tule tulkita globaalina ja pysyvänä persoonallisuusteorian. Kulttuuri-identiteetin kehittyminen on dynaaminen prosessi, jonka vaiheet sekoittuvat keskenään ja näkyvät limittäin. Joskus jokin vaihe saattaa jäädä kokematta tai kehitys jää jollekin asteelle pysyvästi. Kehityksen nopeudessa on myös suuria vaihteluja. (Sue & Sue 1990, 116, 117.)

Kulttuuri-identiteetin kehittymiseen vaikuttavat kulttuurien piirteet. Maahanmuuttajien tausta on hyvin heterogeeninen, joten vaihtelut ovat suuria. Myös ikä, sukupuoli ja yhteiskuntaluokka vaikuttavat kehitykseen. Vaikka eri kulttuuriryhmien sisäiset yhteneväisyydet ovat kiistämättömät, niiden korostaminen voi johtaa stereotyyppiseen ajatteluun. Voidaan esimerkiksi olettaa kaikkien somalien olevan tietyn luonteisia. Kuitenkin esimerkiksi suhtautumisessa maahanmuuttajaneuvontaan yhteisön jäsenyyttä enemmän vaikuttavat yksilön oma kulttuuri-identiteetti ja sen kehittyminen. (Sue & Sue 1990, 117, 93.)

3.4 Berryn akkulturaatioteoria

Käsitteenä akkulturaatio on laajasti käytetty erilaisissa yhteyksissä. Lyhyesti sillä tässä yhteydessä ymmärretään kuitenkin kahden tai useamman kulttuurinväliseen kohtaamiseen liittyvää prosessia. Tässä kohtaamisessa ovat usein vastakkain vähemmistö- ja valtakulttuuri. Näiden kulttuurien toisiinsa sopeutumiseen vaikuttavat sekä molempien kulttuurien että sosiaaliset ja persoonalliset piirteet. Jotakin yhteistä kaikkien ryhmien akkulturaatioprosesseissa kuitenkin on. (Berry 1997, 9.)

Akkulturaatioprosessissa on erotettava ryhmän ja yksilön kokema prosessi. Ryhmän tasolla akkulturaatio tapahtuu sosiaalisella, taloudellisella ja poliittisella alueella, kun taas yksilön akkulturaatioprosessissa muuttuvat esimerkiksi maahanmuuttajan identiteetti, arvot ja asenteet. Nämä prosessit eivät ole riippuvaisia toisistaan,

esimerkiksi yksilöllinen prosessi ei edellytä ryhmän prosessiin osallistumista. (Berry ym. 1992, 271.)

Maahanmuuttajaryhmän saapuessa Suomeen heidän akkulturaatioprosessiinsa vaikuttaa lähtömaan tilanne ja kulttuuripiirteet. Kulttuurierojen määrä ja laatu sekä kohtaamisen luonne ja maahanmuuton syyt, pituus, tarkoitus ja pysyvyys vaikuttavat myös prosessiin. (Berry ym. 1992, 271.) Sen lisäksi maahanmuuttajaryhmän keskinäiset suhteet, asennoituminen ja piirteet vaikuttavat prosessin onnistumiseen. Akkulturaatioon vaikuttavat vastaanottavan maan tilanne ja asennoituminen maahanmuuttajiin. (Berry 1997, 15.)

Yksilötasolla akkulturaatioprosessiin vaikuttavat persoonallisuus ja yksilön luonne. Suuria yleistyksiä prosessista ei siis voida tehdä. Tämän lisäksi ikä ja sukupuoli ovat merkittäviä tekijöitä prosessin edistymisessä. Vanhemmilla maahanmuuttajilla on havaittu enemmän stressiä kuin nuorilla maahanmuuttajilla. Naimattomilla ja naisilla stressiä on enemmän kuin miehillä. Perheen ja sosiaalisen verkoston tuki on maahanmuuttajien akkulturaatiossa keskeinen tekijä. Muita tekijöitä prosessissa ovat mm. osallistuminen ja kontaktit valtakulttuuriin, koulutus, työllisyys, median käyttö, poliittinen osallistuminen sekä sosiaalisten suhteiden muutokset. (Berry ym. 1992, 271.)

Tutkittaessa akkulturaatiota tulisi täydellisen tiedon saamiseksi kaikki nämä tekijät huomioida tutkimuksessa. Käytännössä tällaisen täydellisen tutkimuksen suorittaminen on mahdotonta. Voimme kerätä tietoa yhdistäen kokemuksia ja tutkimuksia akkulturaatioprosessin eri näkökulmista ja vaiheista. (Berry 1997, 15.) Omassa tutkimuksessani maahanmuuttajien taustat ovat hyvin erilaiset, joten tutkin maahanmuuttajia yhtenäisenä ryhmänä. Tutkimuksessa ei varsinaisesti selvitetä maahanmuuttajanuorten akkulturaatioprosessia, joten se voi antaa vain viitteitä nuorten asenteista ja tunteista kahteen kulttuuriin kuulumisesta. Akkulturaatioon liittyvät kokemukset ovat kuitenkin tutkimusryhmän yhteinen taustatekijä.

3.4.1 Akkulturaatiostrategiat

Uuteen maahan muuttaessaan ihminen kokee muutoksia esimerkiksi kielen, ilmaston, työtapojen sekä uskonnon alueilla. Nämä kulttuurierot hän voi joko hyväksyä, tulkita uudelleen tai torjua. Monikulttuurisuudessa toinen kulttuuri on usein toista voimakkaampi. Akkulturaatio ei tapahdu suoraviivaisesti, vaan siihen liittyy useita eri vaihtoehtoja ja vaiheita. Tapoja, joilla yksilö tai ryhmä haluaa yhdistyä valtayhteisöön,

kutsutaan akkulturaatiostrategioiksi. Ne kertovat, missä määrin yksilö tai ryhmä haluaa säilyttää oman kulttuurinsa ja kuinka paljon taas omaksua ja osallistua uuteen valtakulttuuriin. Näihin kysymyksiin vastattaessa voidaan määritellä yksilön asennoitumisen ulottuvuudet. (Berry ym. 1987, Liebkindin 1994 mukaan.)

Vaihtoehtoista voidaan muodostaa seuraavanlainen nelikenttä:

		OMA KULTTUURI	
		KYLLÄ	EI
VIERAS KULTTUURI	KYLLÄ	Integraatio / bikulttuurisuus	Assimilaatio / Sulautuminen
	EI	Separatismi / eristäytyminen	Marginalisoituminen / vieraantuminen

KUVIO 1. Akkulturaation vaihtoehdot (Berry ym. 1987, Liebkindin 1994a, 26 mukaan)

Kun yksilö haluaa jättää oman kulttuurinsa kokonaan ja hakeutuu jatkuvaan vuorovaikutukseen valtakulttuurin kanssa, puhutaan assimilaatiosta. Yksilön säilyttäessä vain oman kulttuurinsa ja välttämättä vuorovaikutusta muiden kulttuurien kanssa, puhutaan separaatiosta. Kun hänellä on kiinnostusta vuorovaikutukseen sekä alkuperäisen kulttuurinsa että muiden kulttuurien kanssa, kyseessä on integraatio. Viimeisenä ulottuvuutena on marginalisaatio, jolloin ei haluta tai voida säilyttää vanhaa kulttuuria eikä luoda suhteita uuteen kulttuuriin. Näissä ulottuvuuksissa oletetaan yksilön voineen itse vaikuttaa akkulturaation määrään. Kuitenkin esimerkiksi marginalisaatio voi osittain johtua valtakulttuurin syrjivästä ja torjuvasta asenteesta. (Berry ym. 1992; Berry 1997.)

Integraatiota pidetään onnistuneimpana ja marginalisaatiota heikoimpana tuloksena akkulturaatioprosessissa. Integraatiossa yksilö omaksuu molemmat kulttuurit osaksi itseään ja osallistuu sekä vähemmistö- että valtakulttuurin yhteisön toimintaan. Tämä vaatii selkeää kulttuuri-identiteettiä ja joustavuutta. Marginalisaatiossa sen sijaan yksilö sekä torjuu valtakulttuurin, että hukkaa oman kulttuuriperimänsä. Tällöin maahanmuuttaja syrjäytyy helposti molemmista yhteisöistä. Näin ollen integraation edistäminen on hyväksi yksilön hyvinvoinnille. (Berry 1997, 24, 25.)

Kaikki neljä vaihtoehtoa ovat kuitenkin mahdollisia akkulturaatioprosessin läpikäyvissä yksilöissä ja ryhmissä. Käyttäytymisen muutokset eivät näy välttämättä heti, vaan olosuhteiden muuttuessa ne muovautuvat uudelleen vaiheittain. Molemminpuolisen sopeutumisen toteutumiseksi ja maahanmuuttajien integroitumiseksi tarvitaan molempien kulttuuriryhmien hyväksyvä ja erilaisuutta arvostava ilmapiiri. Tällöin vähemmistöryhmän on omaksuttava valtakulttuurin arvoja ja normeja ja vastavuoroisesti valtakulttuurin on hyväksyttävä ja tuettava eri kansallisuusryhmien hyvinvointia. (Berry 1997, 10, 28.)

3.4.2 Psykologinen akkulturaatio

Kun tarkoitetaan ihmisten identiteetissä, arvoissa, käyttäytymisessä ja asenteissa tapahtuvia muutoksia, puhutaan Berryn mukaan psykologisesta akkulturaatiosta. Akkulturaatiossa yksilön etninen tai kulttuuri-identiteetti muuttuu. (Berry ym. 1987, Liebkindin 1994a, 24 mukaan.)

Sosiaalisen ja psykologisen akkulturaation ongelmien suuruudet vaihtelevat yksilöiden välillä. Toisille kulttuurien oppiminen on helpompaa. Yksilön mukautuvuus ja hyvät sosiaaliset taidot edistävät myös integroitumista uuteen kulttuuriin. Jos yksilöllä ei ole kykyä tulkita uutta kulttuuria ja sen edellyttämiä normeja ja arvoja, hän kohtaa helpommin konflikteja sopeutumisessaan. Jotkut kokevat uuteen maahan tullessaan kulttuurisokin ja stressaantuvat uusien kokemusten edessä. Berry korostaa, etteivät ongelmat nouse vain toisesta kulttuurista. Ongelmat ovat kulttuurienvälisiä, yhteiseen akkulturaatioprosessiin liittyviä konflikteja. (Berry 1997, 13.)

Akkulturaation tuomat muutokset sosiaalisissa suhteissa ja kulttuurinormeissa altistavat usein riskiä akkulturaatiostressiin. Tämän oireita ovat esimerkiksi huonontunut mielenterveys (masennus), muukalaisuuden tai syrjäytymisen tunne, psykosomaattiset oireet ja identiteetikriisit. Akkulturaatio asettaa vaakalaudalle siis yksilön psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin. (Berry ym. 1992; Berry 1997, 10.)

Kosonen (1994, 196) mainitsee kolme akkulturaatiostressiltä suojaavaa tekijää nuoren maahanmuuttajan elämässä. Nämä ovat:

- 1) myönteiset persoonallisuuden piirteet (myönteinen luonne, herkkyys ihmissuhteissa, yhteistyökykyisyys, aktiivinen osallistuminen koulussa),
- 2) lasta tukeva perheympäristö (kiinnostus lapsesta) sekä

3) jokin perheen ulkopuolinen yhteiskunnallinen tekijä (esimerkiksi koulu).

Akkulturaation tutkimista vaikeuttaa akkulturaatioprosessin kokemisen yksilöllisyys. Se, mikä toiselle on mahdollisuus, voi olla toiselle stressitekijä. Yksilön ominaisuuksista esimerkiksi paineensietokyky, sosiaalinen luovuus ja mukautuvuus säätelevät sopeutumista uuteen kulttuuriin. Marginalisoituminen on yksilön kannalta stressaavin vaihtoehto akkulturaatiossa. Myös separaatio on riski stressitekijöille. Assimiloituneilla maahanmuuttajilla stressitekijöitä on jo huomattavasti vähemmän. Suotuisimpana vaihtoehtona akkulturaatiossa pidetään kuitenkin integraatiota, jolloin yksilö on sisäistänyt molempien kulttuurien parhaat ominaisuudet. (Berry 1992, 288.)

Valtakulttuurin antama tuki ja asennoituminen maahanmuuttajia kohtaan vaikuttaa akkulturaatioprosessiin. Yhteiskuntaan integroitumisessa ja yksilön hyvinvoinnin edistämässä keskeisiä tekijöitä ovat osallistumismahdollisuuksien luominen ja työllisyystilanteen parantaminen.

Onnistunut psykologinen akkulturaatioprosessi vaikuttaa maahanmuuttajan hyvinvointiin antaen selkeän persoonallisen ja kulttuurisen integraation, hyvän mielenterveyden sekä tyydytyksen uudessa kulttuuriympäristössä. Tämän lisäksi akkulturaatioprosessissa voidaan erottaa vielä sosiokulttuurinen integroituminen, jonka seurauksena on yksilön ulkoinen yhdentyminen uuteen kulttuuriin, kyky selvittää päivittäisistä ongelmatilanteista, perhe-elämästä, työelämästä ja koulusta. (Berry 1997, 14.) Maahanmuuttajanuoren koulumaailma vastaa aikuisen työelämää.

3.4.3 Nuoret maahanmuuttajat

Ikä on merkityksellinen muuttuja akkulturaatioprosessin etenemisessä. Mitä nuorempina akkulturaatioprosessi alkaa, sitä sulavammin se tapahtuu. Syyt tähän ovat vielä epäselviä. On epäilty vanhempien kulttuuritaustan vaikuttavan nuoren akkulturaatioprosessiin vähemmän tai luovan vakiintuneen kulttuurin kanssa vähemmän konflikteja. Toisena vaihtoehtona voitaisiin pitää nuorten joustavuutta ja sopeutumiskykyä. Vanhemmilla lapsilla ja nuorilla maahanmuuttajilla on kuitenkin todettu merkittävämpiä vaikeuksia akkulturaatioprosessissa. Mahdollisesti vanhempien ja vertaisryhmän asettamien normien konfliktit ovat tässä vaiheessa suuria. Kulttuuristen muutosten lisäksi nuoret joutuvat kamppailemaan myös lapsuuden ja aikuisuuden välillä tapahtuvien muutosten kanssa. Esimerkiksi identiteetin kehittymisen ongelmat kohtaavat lisäksi myös etnisen identiteetin löytämisen ongelmia, jolloin

kysymykset oman itsensä tuntemisesta moninkertaistuvat. Mitä vanhempi maahanmuuttaja on, sitä vaikeammaksi uuteen kulttuuriin sopeutuminen käy. (Berry 1997, 22.)

Akkulturaation aste muuttuu yleensä sukupolvien myötä. Toisen sukupolven maahanmuuttajat omaksuvat enemmän valtakulttuurin uusia piirteitä kuin vanhempansa. Myös kieli on keskeinen tekijä akkulturaatioprosessissa. Nuoret maahanmuuttajat omaksuvat kielen usein vanhempiaan nopeammin, mikä saattaa etäännyttää sukupolvia toisistaan. Tämä voi aiheuttaa konflikteja lasten kotioloissa. (Alitolppa-Niitamo 1994; Marttinen 1992, 122.)

4 SUOMALAINEN HYVINVOINTITUTKIMUS

Hyvinvoinnin tutkiminen on kuulunut yleisesti sosiologian tutkimusaiheisiin. Sosiologia tutkii yhteiskuntaa ja ihmisiä yhteisöjen jäseninä. Ihmisen sosiaalista käyttäytymistä tutkivana tieteenä sillä on yhtymäkohtia kaikkiin ihmisen sosiaalista toimintaa ja sen seurauksia käsitteleviin tieteisiin. (Allardt 1988, 11-12.) Ihmisen käyttäytyminen ja hyvinvointi on kokonaisvaltaista ja siihen liittyvät asiat heijastuvat jokaisella elämän osa-alueella.

Voidaksemme mitata yhteiskunnan hyvinvoinnin tilaa ja muutoksia, meillä täytyy olla käsitys hyvinvoinnin vastakohdasta, huonoista olosuhteista. 1960- ja 1970-luvulla hyvinvointia keskityttiin mittaamaan sosiaali-indikaattoreilla. Elintason eri osatekijöitä eriteltiin ja kutakin osatekijää kuvaamaan kehitettiin mittareita eli indikaattoreita. Hyvinvointia mittaavat sosiaali-indikaattorit määriteltiin ihmisen perustarpeista käsin. Ne selvittävät, missä määrin ihmisen perustarpeet on tyydytetty. Perustarpeiden tyydyttämisen tulisi taata ihmiselle elossa pysyminen, liiallisten kärsimysten välttäminen ja riittävä sosiaalisen elämän muodostuminen. Nämä tavoitteet voidaan jakaa siis 1.) fysiologisiin, 2.) terveyden ja turvallisuuden sekä 3.) sosiaalisiin tarpeisiin. Myöhemmin tärkeäksi hyvinvoinnin ulottuvuudeksi on nostettu kuitenkin myös elämänlaadun ja subjektiivisten kokemusten merkitys. (Allardt 1988, 213-214; Allardt 1996, 228.)

Hyvinvointiin liittyy myös se, kuinka onnelliseksi ihminen itsensä kokee. Tunteet ja kokemukset vaihtelevat samojenkin olosuhteiden sisällä. Onnellisuuden tunteita voidaan saada mitä erilaisimmissa olosuhteissa ja elämäntilanteissa. Esimerkiksi pakolaisleiriltä saapuvalla maahanmuuttajanuorelle käsitys huonoista olosuhteista on varmasti erilainen kuin tavalliselle kaupunkilaisnuorelle. Se, mitä pidetään normaalina tai poikkeavana, vaihtelee kulttuurin mukaan. (Allardt 1988, 24.) Suomessa asuvien maahanmuuttajien hyvinvointia tutkittaessa olisi kuitenkin mahdotonta laatia mittaria, joka perustuisi maahanmuuttajien kirjajaan arvoperustaan. Siksi suomalaisessa yhteiskunnassa elävien maahanmuuttajien hyvinvointia tutkitaan suomalaisten hyvinvointimittareiden arvoperustasta käsin.

4.1 Allardtin hyvinvointiteoria

Erik Allardtin (1976) mukaan hyvinvointi on tila, jossa ihmisellä on "mahdollisuus saada keskeiset tarpeensa tyydytetyiksi" (Allardt 1976, 32). Yrittäessään tyydyttää tarpeitaan, ihminen pyrkii määrättyä tavoitetta kohti. Ihmisen tavoitteita ja tarpeita ei voida määrätä yleisesti, vaan yksilön tarpeita tutkien päästään selville hänen tavoitteistaan ja arvoistaan. Nämä edelleen määräävät ihmisen tarpeet. (Allardt 1976, 21-28.) Hyvinvoinnin ulottuvuudet on määriteltävä siten, että ne voidaan liittää sekä inhimillisiin tarpeisiin, että yhteiskuntarakenteen ominaisuuksiin. (Allardt 1976, 31.)

Allardt jakaa hyvinvointitutkimuksen osa-alueet kahteen pääryhmään: 1) aineelliset tekijät (ihmisen elintaso mittaavat) sekä ei- aineelliset (elämänlaatua mittaavat) resurssit. (Allardt 1988, 214). Perinteisesti hyvinvointitutkimus on keskittynyt mittaamaan ihmisten aineellisia resursseja kuten varallisuutta. Hyvinvointi ei kuitenkaan rajoitu vain aineellisiin resursseihin, vaan käsittää myös ihmisen sosiaaliset suhteet, yhteiskunnalliset ja ekologiset suhteet. Sekä elintaso että elämänlaatua voidaan lisäksi tarkastella objektiivisesta ja subjektiivisesta näkökulmasta. Objektiivinen tarkastelu on tutkijan tai poliitikon sanelema käsitys tarpeiden tyydyttämisestä. Subjektiivinen hyvinvointi määritellään ihmisen onnellisuuden kokemusten ja tyytymättömyyden ilmaisujen kautta. (Allardt 1976, 32.)

Elintaso muodostuu aineellisista varoista, joilla ihminen ohjailee elinolojaan. Elintasaan liittyvät tarpeet koskevat tuloja, asuntoa, työllisyyttä jne. Sen sijaan sosiaaliset tarpeet ja itsensä toteuttamiseen liittyvien tarpeiden tyydytys määräytyy inhimillisten suhteiden laadun perusteella. Tällaisten tarpeiden tyydytyksestä rakentuu ihmisen elämänlaatu. Hyvät sosiaaliset suhteet muodostavat resurssin, joka vaikuttaa myös mahdollisuuksiin tyydyttää muita tarpeita. Joidenkin tarpeiden tyydyttämisestä voi siis tulla väline toisten tarpeiden tyydyttämiselle. Esimerkiksi hyvä koulutus ja suuret tulot voivat olla näitä välineitä. (Allardt 1976, 32-33.)

Maahanmuuttajilla ei useinkaan ole yhtä hyviä edellytyksiä koulutukseen tai suuriin tuloihin. Tämä voi osaksi vaikuttaa myös muiden tarpeiden tyydyttämiseen. Uudemmassa artikkelissaan Allardt painottaakin, ettei sosiaalisten olojen (elintaso ja elämänlaatu) parantamisessa voida vain sokeasti pyrkiä yksittäisten sosiaalisten olojen parantamiseen. On huomioitava ryhmien ja yksilöiden elämäntavat. (Allardt 1996, 237.)

Empiirisissä mittauksissa elintasoa tutkitaan havainnoiden todellisia, objektiivisia olosuhteita ja ihmissuhteita, kun taas elämänlaatua ja onnea tutkitaan yksilöiden

asenteita ja subjektiivisia tunteita tarkastellen (Allardt 1976, 35). Hyvinvoinnin katsotaan muodostuvan sekä elintasosta että elämänlaadusta, joita molempia oletetaan voitavan mitata. Molempien tutkimisessa voidaan käyttää objektiivisia ja subjektiivisia kriteerejä. (Allardt 1976, 32.)

4.1.1 Hyvinvoinnin edellyttämät tarpeet

Allardt (1976) jakaa hyvinvoinnin perustana olevat tarpeet kolmeen suureen kategoriaan, joiden pohjalta myös tämän tutkimuksen lähtökohtana oleva hyvinvointi-indikaattori on laadittu.

Having sisältää tarpeet, joiden tyydytys määräytyy yksilön omistamien tai hallitsemien resurssien avulla. Se sisältää aineellisten resurssien määrän sekä niiden avulla hallittavien perustarpeiden tyydyttämisen asteen. Fysiologisiin perustarpeisiin liittyvät esimerkiksi riittävän ravinnon, nesteen, lämmön turvallisuuden ja seksuaalisten tarpeiden tyydytys. (Nämä perustarpeet on määritelty YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa.)

Loving sisältää tarpeet, joiden perusteella ihminen käyttäytyy muita ihmisiä kohtaan. Tähän suhteeseen kuuluu vastaanottajana ja antavana osapuolena olemisen tarve. Nämä yhteisyyssuhteiden tarpeet auttavat yksilöä toteuttamaan myös muita arvojaan. Monet yhteisyyssuhteet edellyttävät muiden ihmisten ulkopuolelle sulkemista, mikä voi muodostua ongelmalliseksi esimerkiksi maahanmuuttajien keskuudessa.

Being sisältää tarpeet, joiden tyydytys määräytyy ihmisen suhteesta yhteiskuntaan. Nämä ovat lähinnä itsensä toteuttamiseen liittyviä tarpeita. Yksilö kokee saavansa arvonantoa ja olevansa korvaamaton. Hänellä on mahdollisuus vapaa-ajan toimintaan ja poliittiseen osallistumiseen ja omaan elämään vaikuttamiseen. Näiden tarpeiden tyydytys ehkäisee yhteiskunnasta vieraantumista. Yhteiskunnasta vieraantuneen ihmisen merkityksen määrittelevät hänen ulkopuoleltaan tulevat tahot. (Allardt 1976, 38-47.)

Allardt laajentaa myöhemmässä artikkelissaan (1996) yhteisyyssuhteiden (*loving*) ja itsensä toteuttamisen (*being*) käsitteitä. Yhteisyyden tutkimuksessa tulisi hänen mukaansa ottaa nyt entistä enemmän huomioon kaikki ihmisten identiteetin ja omakuvan rakentamisen perustana olevat yhteisöt ja tekijät. Niihin kuuluvat kansallisuuden lisäksi maakunnat, vähemmistöt, uskontokunnat jne. Ihminen muodostaa identiteettinsä tämänkaltaisissa yhteisöissä. Ilman yhteisyyttä tai ryhmää ihminen on hätätilassa. (Allardt 1996, 228-229.) Tämän vuoksi on hyvin perusteltua

maahanmuuttajien hyvinvointia tutkittaessa tarkastella myös heidän integroitumistaan suomalaiseen yhteiskuntaan mutta myös osallistumistaan oman etnisen ryhmänsä toimintaan ja kulttuuriin.

Itsensä toteuttamisen tarpeen (being) Allardt (1996) laajentaa ihmisenä olemisen tarpeeksi. Ihmisen tärkeimpiin tarpeisiin kuuluu oman identiteetin muodostaminen. Ilman selkeätä kuvaa itsestä, omista kyvyistä ja ryhmätuntemuksista ollaan vaikeuksissa, joita saatetaan purkaa aggressiivisuutena tai äärimmäisenä passiivisuutena. Tietoisuus omasta taustasta ja ryhmäjäsenyyksistä on laajempi pyrkimys kuin itsensä toteuttaminen. (Allardt 1996, 234.)

Myös tässä maahanmuuttajat nousevat erityiseen asemaan, sillä heidän identiteettinsä rakentuu kahden eri kulttuurin ja väestön vaikutuksessa. Being -kategorian tutkimuksessa on siis kiinnitettävä huomiota sekä kansalaisten yksilölliseen että ryhmien ja yhteisöjen saamaan tunnustukseen ja kunnioitukseen. Tunne korvaamattomuudesta ja kunnioituksesta kuuluvat tähän kategorian. (Allardt 1996, 234.)

Laajentaessaan hyvinvointitutkimusta elintason ja elämänlaadun tutkimuksesta elämänpolitiikkaan Allardt korostaa siis yhteisöllisyyden tunnustamista. Elämänpolitiikassa yhdistyvät hyvinvoinnin vaatimukset ja ihmisten elämäntavan muodostamisen ja ylläpitämisen ehdot. (Allardt 1996, 240.)

4.1.2 Hyvinvoinnin osa-alueet

Kun Allardtın Having, Loving ja Being kategoriat ristiintaulukoidaan objektiivisten ja subjektiivisten indikaattoreiden kanssa, saadaan kuusi eri indikaattoryyppiä:

- 1) elintason (Having) objektiiviset indikaattorit kuten tulotaso, asuntotila, terveys, työllisyys jne.
- 2) elintason (Having) subjektiiviset indikaattorit kuten elintaso koskeva tyytymättömyys ja tyytyväisyys
- 3) yhteisyysuhteiden (Loving) objektiiviset indikaattorit, kuten ystävien lukumäärä, kontaktit paikallisyhteisössä, yhteydet järjestöissä jne.
- 4) yhteisyysuhteiden (Loving) subjektiiviset indikaattorit, kuten onnellisuuden ja onnettomuuden elämykset
- 5) ihmisenä olemisen (Being) objektiiviset indikaattorit, kuten

poliittinen aktiivisuus, korvaamattomuus työssä, aktiiviset harrastukset, toiminta luonnossa jne.

6) ihmisenä olemisen (Being) subjektiiviset indikaattorit, kuten omakohtaiset kokemukset vieraantumisesta ja itsensä toteuttamisesta.

(Allardt 1996, 230.)

Näiden kuuden indikaattorityypin pohjalta Johanna Kiili (1998) on kehittänyt hyvinvointimittariston, jonka tavoitteena on kunnioittaa lasten ja nuorten omaa näkökulmaa elämästään. Heitä ei pidetä liian nuorina tai kypsymättöminä kertomaan omasta hyvinvoinnistaan. (Kiili 1998, 8.) Hyvinvointi-indikaattorin eri osa-alueet voidaan jakaa seuraaviin kategorioihin; 1) sosiaalinen verkosto, 2) kotielämä ja kouluelämä, 3) aineelliset voimavarat, 4) oma tahto ja päätösvalta, 5) arjessa toimiminen, 6) pelottavat asiat, yksinolo ja kiusaaminen sekä 7) huomioiduksi tuleminen ja itsensä arvokkaaksi kokeminen.

Indikaattorin avulla saatua tietoa voidaan käyttää lasten ja nuorten hyvinvoinnin ryhmäkohtaiseen tilan seurantaan, lasten kanssa työskentelevien ammatilliseen koulutukseen, työmenetelmien ja lasten palvelujen kehittämiseen sekä lapsilähtöisen terminologian kehittämiseen. (Kiili 1998.)

Kiilin mittarilla tehtyjä tutkimuksia eri ryhmissä voidaan verrata keskenään. Mittarissa huomioidaan lapsen osallistuminen harrastustoimintaan ja sosiaalisiin ryhmiin. Maahanmuuttajien tutkimuksessa olen liittännyt yhteisyssuhteita koskevaan osioon myös kysymyksiä nuorten suhteista etniseen ryhmäänsä ja valtaväestöön.

4.1.3 Integraatio maahanmuuttajien hyvinvoinnin edellytyksenä

Yksilön hyvinvointi edellyttää mahdollisuutta osallistua omaa elämää koskeviin päätöksiin sekä suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Maahanmuuttajien elämää ja hyvinvointia Suomessa tutkittaessa on mahdotonta jättää huomioimatta integroitumista omaan etniseen yhteisöön. Tämä käsittää suhteet omaan etniseen kansallisuusryhmään ja sen toimintaan osallistumiseen. Tutkimusten mukaan suomalaiseen yhteiskuntaan sopesumista helpottaa oman etnisen yhteisön sekä perheen tuki. (ks. esim. Hirstiö-Snellman 1994; Koskinen 1997; Syrjäytyä vai selviytyä 1994.) Näin ollen integroituminen omaan kulttuuriseen taustaan kuuluu olennaisesti maahanmuuttajan hyvinvointiin.

Onnistuneessa integraatiossa maahanmuuttaja kehittää ja ylläpitää myös omaa etnistä yhteisöään ja sen kulttuuria. Asenteiden ja tunteiden tasolla maahanmuuttaja hyväksyy sekä oman kulttuuritaustansa sekä valtakulttuurin arvoja. Hän on tasapainossa oman identiteettinsä kanssa.

Sosiaali- ja terveysministeriön pakolaisten elämää Suomessa kartoittaneessa tutkimuksessa (1994) integraatiota tutkittiin mm. seuraavien indikaattoreiden avulla:

- työllisyys, tulot, koulutus, asumistaso
- tiedotusvälineiden seuranta, äänestäminen ja kansalaisuuden hakeminen
- ystävät, ulkomaalaisvastaisuuden kokeminen, äidinkielen ja suomen kielen taito
- etnisen yhteisön ja oman kulttuurin ja uskonnon merkitys
- etninen järjestäytyminen ja paluumuuttohalukkuus. (Syrjäytyä vai selviytyä 1994, vrt. Valtonen 1999, 52.)

Suurin osa näistä integraation osa-alueista ovat yhdenmukaisia Allardtin esittämien hyvinvoinnin osa-alueiden kanssa. Allardtin (1976) hyvinvoinnin edellyttämät tarpeet ovat yhdistettävissä maahanmuuttajien integroitumiseen seuraavasti: Having -kategoria sisältää maahanmuuttajan työllisyys-, tulo- ja asumistilanteen (aineelliset perustarpeet). Loving -kategoriaan kuuluvat ystävyysuhteet niin suomalaisten kuin oman etnisen ryhmän jäsenten kanssa sekä itsensä arvokkaaksi kokeminen. Being -kategoria sisältää oman paikkansa kokemiseen etnisessä ja valtayhteisön ryhmässä sekä osallistumismahdollisuudet näissä yhteisöissä.

Berryn sekä Suen ja Suen teorit käsittelevät sosiaalisia suhteita, ulkomaalaisvastaisuuden kokemista, etnisen yhteisön merkitystä ja paluumuuttohalukutta. Tämä laajentaa suomalaisen hyvinvointimittarin being-kategoriaa. Nämä teorit antavat yhteisen pohjan kahden kulttuurin kohtaamisessa tapahtuville prosesseille riippumatta maahanmuuttajan taustasta.

Tämän tutkimuksen yhtenä tehtävänä on selvittää, mihin maahan ja kulttuuriin maahanmuuttajanuori tuntee kuuluvansa sekä mikä on hänen suhteensa omaan kulttuuritaustaansa, etniseen ryhmäänsä, muihin vähemmistöryhmiin sekä valtakulttuurin edustajiin. Kysymyksiä tehdessäni olen myös tutustunut moniin muihin maahanmuuttajien sopeutumista koskeviin tutkimuksiin.

4.2 Lapset hyvinvointitutkimuksissa

Lasten ja nuorten elinoloja on tutkittu aikaisemmin mm. huostaanottoilastoja, hoito- ja vapaa-ajan palveluja, lapsiryhmien kokoja ja vanhempien työttömyyttä tarkastellen. Nämä tilastolliset tiedot kertovat aikuisten maailmasta, ja vaikuttavat osaksi lasten elämään. Lasten oma todellisuus rakentuu kuitenkin aikuisten taustatekijöistä huolimatta omalla tavallaan, jota ei voida lukea pelkästään tilastotiedoista. (Qvortrup 2000, 90-93.) Lapset jäävätkin usein vanhempiensa vaikeiden ongelmien ja elämäntilanteen varjoon. Heitä tarkastellaan vain aikuisten näkökulmasta.

Lapsuus on liitetty vanhempiin ja perheisiin sekä toisaalta kasvatukseen ja koulutukseen. (Alanen & Bardy 1990, 11, 25; Kiili 1998, 17-22.) Lapset on nähty aikuisista riippuvaisina, tulevana sukupolvena. Kuitenkin he ovat monin tavoin integroituneet osaksi yhteiskuntaa, joiden tekemiset eivät rajoitu vain heille varattuihin pedagogisiin elämäntilanteisiin, vaan koskevat myös taloutta, politiikkaa ja kulttuuria. Lapsiin olisi keskityttävä tässä hetkessä elävinä ihmisinä eikä vain tulevaisuuden aikuisina. (Alanen 1998, 129; Prout & James 1997, 245.)

Hyvinvointitutkimuksissa lapsia ei ole totuttu näkemään erityislaatuisina ja erillistä tutkimushuomiota vaativana ryhmänä. Kysymyksiä siitä, mitä lapsille kuuluu, miten yhteiskunnassa ja ympäristössä tapahtuvat muutokset vaikuttavat heidän elämäänsä, kokemuksiinsa ja käsityksiinsä, kysytään harvoin heiltä itseltään. Maahanmuuttajalapsen elämässä muutto uuteen maahan ja kulttuuriin on suuri muutos ja sen kokeminen on yksilöllistä. (Alanen 1998, 129; Prout & James 1997, 245; Qvortrup 2000, 95.) Lasten häiriöt ja elämän riskitekijät ovat ongelmia myös lapsille itselleen, mutta he eivät osallistu niiden määrittelyyn. Todennäköisesti lapset nimeäisivät elämäänsä haittaavat tekijät toisin kuin aikuiset. (Alanen & Bardy 1990, 11, 25.)

Lapsipolitiikan ja lastensuojelun lähtökohtana on käsitys lapsesta itsenäisenä subjektina. Vaikka lapsi on riippuvainen perheensä tuesta, hänellä on itsenäiset oikeutensa, tarpeensa ja toiveensa, jotka on huomioitava. Viime vuosikymmeninä lapsuutta on alettu arvostaa erillisenä elämäntilanteena. Lapsuus ei ole vain kasvamista aikuisuuteen vaan itsessään arvokas. Suomen lainsäädännössä ja YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa lapsen subjektina oleminen on lähtökohta, joka ohjaa lapsipolitiikkaa ja lastensuojelua. Lapsen mielipide tulee näin ollen selvittää iän ja

kehitystason mukaan kaikissa lasta koskevissa asioissa. (Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa 1995, 3.)

Uudet lapsuustutkimuksen suunnat korostavat lapsen objektina tai subjektina olemisen sijaan lapsen yhteiskunnallista ja kulttuurista roolia osallistuvana ihmisenä. Tutkimuksista saadaan merkittävää tietoa otettaessa lapset aktiivisina osallistujina mukaan tutkimukseen. Heidän ajatuksensa, tunteensa ja näkemyksensä tulee hyväksyä aitoina ja pätevinä todisteina. Lapset ovat tietoisia omasta sosiaalisesta asemastaan ja suhteistaan aikuisiin elämänsä tärkeissä ympäristöissä kuten kotona ja koulussa. (Mayall 2000, 120; Woodhead & Faulkner 2000, 9.) Empiirinen lapsuustutkimus edellyttää lasten kuuntelemista ja heidän kokemustensa kunnioittamista. Tulevaisuudessa tutkimusta tulisi toteuttaa entistä enemmän tieteiden välisenä ja tulokset tulisi liittää lasten kanssa tehtävään käytännön työhön. (Alanen 1998, 134; Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa 1995, 32.)

Annettaessa lasten puhua omista kokemuksistaan ja ajatuksistaan itse heidät asetetaan tasa-arvoiseen asemaan aikuisten kanssa. Tämän oikeuden antaminen ei aseta kyseenalaiseksi vanhempien ja kasvattajien valta-asemaa kasvattajina, vaan paljastaa lasten elinolot väestöryhmänä ilman aikuisten suodattimia ja tulkintoja. Vain itse kokijoita kuunnellen voimme parantaa lasten elinoloja. (Qvortrup 2000, 85.)

4.3 Lasten oikeudet

Lähtökohtana lasten ja nuorten hyvinvoinnin tutkimisessa on YK:n lasten oikeuksien sopimuksen yleiset periaatteet. Nämä oikeudet velvoittavat sopimusvaltion turvaamaan lapsille 1) osuuden yhteiskunnan voimavaroista (protection), 2) oikeuden osallistua itseä koskevaan päätöksentekoon (participation) ja 3) oikeuden yhteiskunnan suojeluun ja huolenpitoon (provision). (Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa 1995, 3.) Kiili (1998) yhdistää lasten oikeudet Allardtin hyvinvoinnin osa-alueisiin seuraavasti:

- Having - (provision) osuus yhteiskunnallisista voimavaroista
- Doing - (participation) oikeus osallistumiseen ja osallisuuteen
- Belonging - (protection) lastensuojelu ja hoitonäkökulma

Kiili laajentaa Allardtin Loving -kategorian Belonging -kategoriaksi, mikä mahdollistaa lasten ja nuorten osallisuuden, kuulumisen ja yhteisyyden tunteiden tarkastelun lapsen eri elämänpiireissä kuten kotona, koulussa ja vapaa-aikana. (Kiili 1998, 17-22.)

YK:n sopimus korostaa lasten yksilöllisyyttä ja tasa-arvoa. Maahanmuuttajat on huomioitu sopimuksessa erityisesti. Valtioneuvosto on tehnyt 6.2. 1997 periaatepäätöksen hallinnon toimenpiteistä suvaitsevuuksien lisäämiseksi ja rasismin ehkäisemiseksi. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö on sitoutunut vastaamaan tähän haasteeseen tavoitteenaan kieli- ja kulttuurivähemmistöjen hyvinvointiriskien ehkäisy ja hyvinvoinnin edistäminen. (20 Lapsen oikeuksien sopimus 1989; Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa 1995.)

Yhteiskunnan on edistettävä vähemmistökieliin ja -kulttuureihin kuuluvien lasten ja nuorten kulttuurista identiteettiä. Tähän voidaan päästä mm. luomalla edellytyksiä näiden ryhmien omaan aktiiviseen toimintaan. Vähemmistöön kuuluvilla lapsilla on oikeus kasvaa suomalaisen yhteiskunnan ja oman kulttuuriryhteytensä aktiiviseksi jäseniksi. Monikulttuuristen lasten oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin on korostettu mm. koululakien muutoksilla, opetusmateriaalia kehittämällä sekä kouluttamalla vähemmistökulttuurin edustajia siirtämään omaa kulttuuriperintöään lapsille kouluissa ja päiväkodeissa. (Lapsen oikeuksien sopimus 1989; Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa 1995, 20.)

4.4 Lapsuuskäsitys eri kulttuureissa

Vaikka lapsuus on luonnollinen, universaali elämänvaihe, lapsuuskäsitys vaihtelee kulttuuriltaan ja sisällöltään kaikissa yhteiskunnissa. Lapsuutta ei voida erottaa muista taustatekijöistä kuten sukupuolesta tai etnisestä ryhmästä. Tämän vuoksi lapsuutta tulisi tutkia aina lapsen yksilöllisestä näkökulmasta. Lapsuudella on kuitenkin myös yhteisiä taustatekijöitä riippumatta elinympäristöstä. Lapsuus on iällisesti erotettavissa aikuisuudesta, erillisenä elämänvaiheena. Toinen keskeinen yhteinen tekijä lapsuudessa on koulutus. (Prout & James 1997, 1-6.)

On selvää, että esimerkiksi teollistuneiden maiden ja kehitysmaiden lapsuutta määrittävät hyvin erilaiset olosuhteet ja tekijät. Yhteiskunnallisen kehityksen asteella on vaikutusta ihmisten, myös lasten hyvinvointiin. Suomessa esimerkiksi lapsikuolleisuus on hyvin pieni. Myös lasten elämysmaailmassa on paljon eroja riippuen ympäristöstä ja kulttuurista. Eri väestöryhmät eivät koe asioita samoin. (Qvortrup 2000, 83, 87.)

4.5 Lapset ja syrjäytyminen

Lama ja joukkotyöttömyys ovat kasvattaneet syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten määrää. Omista tai vanhempiensa heikoista voimavaroista johtuen syrjäytyvät normaalitukien ja -palvelujen järjestelmästä helposti esim. vammaiset lapset, lastensuojelun piirissä olevat sekä monikulttuuriset lapset. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi tulisi selvittää, millä yhteiskunnan tuki- ja palvelumuodoilla voidaan tehokkaimmin vähentää lasten eriarvoisuutta. Lapsille tulisi antaa mahdollisuus osallistua itseään ja ympäristöään koskeviin ratkaisuihin. Keskeisiä ympäristöjä ovat esimerkiksi koti, koulu, harrastusryhmät ja järjestöt. (Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa 1995, 6, 23.)

Usein jätetään huomioimatta, että koulu on lasten työpaikka ja siitä jäävä aika on vapaa-aikaa. Lapset ovat lapsuuden tekijöitä eivätkä vain sen kuluttajia eri toimintaympäristöissä. (Alanen & Bardy 1990, 80-83.)

3 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

Useimpien mittapuiden mukaan suomalaisten hyvinvointi on huomattavasti kohentunut viime vuosikymmeninä: - elinaika on pidentynyt, ihmisten toimintakyky parantunut, aineellinen elintaso noussut ja ihmissuhteiden sekä itsensä toteuttamisen tyydyttävyys parantunut. Väestöryhmien väliset erot eivät kuitenkaan ole kehittyneet yhtä suotuisasti. Esimerkiksi ikäryhmien, asuinalueiden, sosiaaliryhmien ja etnisten ryhmien välillä on huomattavia eroja hyvinvoinnissa. Vilkastunut maahanmuutto kasvattaa nopeasti ulkomaalaisten määrää väestössä. Näiden ryhmien hyvinvointi uhkaa jäädä huomattavasti keskimääräistä alhaisemmaksi. (Koskinen 1997, 7.)

Maahanmuuttajien hyvinvointia on tutkittu integroitumisena ja kotoutumisena suomalaiseen yhteiskuntaan. Akkulturaatiota tutkittaessa keskitytään kulttuurivähemmistön jäseniin ja heissä tapahtuviin muutoksiin. (Liebkind 2000, 13, 14.) Tämä on keskeistä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. Akkulturaatio-ongelmien tarkastelun sijaan on kuitenkin kiinnitetty vähemmän huomiota maahanmuuttajien onnellisuuteen ja positiivisia tekijöitä tarkastelemaan hyvinvointiin. Lisäksi nuoria maahanmuuttajia on tutkittu huomattavasti vähemmän kuin vanhempia. (Liebkind & Jasinskaja-Lahti 2000, 112.) Tuoreimpia nuoria maahanmuuttajia tarkastelevia tutkimuksia esitellään Karmela Liebkindin toimittamassa kirjassa *Monikulttuurinen Suomi - etniset suhteet tutkimuksen valossa*. (Liebkind 2000).

Nuoria maahanmuuttajia on tutkittu paljon koulumaailmassa. Koulussa keskeisiksi tutkimusalueiksi nousevat sosiaaliset suhteet, kaverit ja kiusaaminen. Psykykinen hyvinvointi on ollut tutkimuksissa keskeisintä. Yleistä tyytyväisyyttä tai hallinnan tunnetta on harvemmin käytetty osoittamaan maahanmuuttajanuorten psyykkistä hyvinvointia. Tyytyväisyyttä elämään pidetään kuinkin osoituksena koetusta onnellisuudesta ja se ilmaisee myös yleistä hyvinvointia. Monesta eri näkökulmasta tarkastelevia tutkimuksia on toistaiseksi kuitenkin ollut hyvin vähän. (Liebkind & Jasinskaja-Lahti 2000, 114.) Vertailevalle hyvinvointitutkimukselle on siis kysyntää.

Tässä tutkimuksessa nuorten yleinen tyytyväisyys elämäänsä on tärkeää. Nuorten kokemukset elämänsä tärkeillä osa-alueilla on haluttu tuoda esiin. Kuitenkin kyselyssä kartoitetaan myös jonkin verran maahanmuuttajanuorten stressitekijöitä ja psyykkistä hyvinvointia. Monista kyselyn osa-alueista - kuten rangaistuksista, harrastuksista ja

itsensä arvokkaaksi kokemisesta - ei löydy aiempaa tutkimusta maahanmuuttajanuorten keskuudessa.

Hyvinvoinnin eri tekijöiden vaikutukset toisiinsa ovat olleet useissa tutkimuksissa tarkkailun kohteena. Vertailua suomalaisnuorten ja maahanmuuttajanuorten välillä on hyvin vähän. Koska vertailevia maahanmuuttajanuorten hyvinvointitutkimuksia on tehty vain muutamia, olen kerännyt tietoja maahanmuuttajalapsista tehdyistä tutkimuksista hyvinvoinnin eri osa-alueilla.

5.1 Maahanmuuttajien hyvinvoinnin tutkiminen

Maahanmuuttajien elinolot vaihtelevat rajusti riippuen lähtömaasta ja koulutustasosta. Ryhmänä maahanmuuttajien hyvinvointia voidaan kuitenkin tutkia ja verrata suomalaisiin hyvinvointitutkimuksiin. Maahanmuuttajia on tutkittu etnisenä ryhmänä ja jatkuvasti kasvavana väestöryhmänä vähän, vaikka yhteiskunnan sisällä heidän osuutensa ryhmänä on suuri. (Koskinen 1997.)

Maahanmuuttajia koskevissa tutkimuksissa hyvinvointi on usein jaettu kolmeen eri tarpeiden kenttään: 1) sosioekonominen; työ, koulutus ja asuminen, 2) sosiaaliset ja ryhmien väliset suhteet; perhesuhteet, ystävyysuhteet sekä etnisen ryhmän ja valtaväestön väliset suhteet ja 3) psykologinen hyvinvointi; psyykinen tasapaino ja kulttuuri-identiteetti. (Matinheikki-Kokko1997a, 117- 119; 1994, 82.)

Täysipainoinen osallistuminen suomalaisen yhteiskunnan taloudelliseen, sosiaaliseen ja poliittiseen elämään näyttäisi tutkimusten mukaan toteutuneen vain harvojen maahanmuuttajien kohdalla. Tutkimukset painottuvat useimmiten tutkimaan yhtä hyvinvoinnin osa-aluetta tarkemmin. Hyvinvoinnin kaikki osa-alueet liittyvät kuitenkin toisiinsa, joten selkeitä rajoja eri osa-alueisiin ei voida tehdä. Hyvinvointi tutkimusalueena on hyvin laaja joten kaikenkattavaa katsausta maahanmuuttajia koskeviin tutkimuksiin ei voida tässä tehdä.

5.2 Akkulturaatio ja hyvinvointi

Maahanmuuttajien hyvinvointia on usein tutkittu akkulturaatio-ongelmia selvittämällä. Jasinskaja-Lahden ja Liebkindin mukaan nuorten maahanmuuttajien hyvinvointia heikentäviksi tekijöiksi on aikaisemmassa kirjallisuudessa todettu syrjintäkokemukset sekä puutteellinen kielitaito. Jos maahanmuuttaja ei osaa uuden ympäristönsä kieltä,

hänen toimintakykynsä heikentyy ja stressi lisääntyy. (Liebkind & Jasinskaja-Lahti 2000, 112.)

Hyvinvointia edistäviä tekijöitä sen sijaan ovat hyvät perhesuhteet ja niiden myönteinen kokeminen. Perheen kulttuuristen arvojen ylläpitäminen auttaa nuoria selviytymään akkulturaatio-ongelmista. Monen kulttuurin kasvatusjärjestelmän lämmin perhekeskeisyys ja perheenjäsenten keskinäinen riippuvuus voivat kuitenkin estää nuorta oppimasta itsenäistä päätöksentekoa sekä rajoittaa hänen mahdollisuuksiaan ilmaista omia halujaan ja asenteitaan. (Liebkind & Jasinskaja-Lahti 2000, 113.)

Jasinskaja-Lahden ja Liebkindin tekemässä tutkimuksessa selvitettiin, miten akkulturaatio-ongelmat vaikuttavat nuorten turkkilaisten, vietnamlaisien, somalien ja venäjänkielisten maahanmuuttajien psyykkisen hyvinvoinnin eri tekijöihin. Tutkimus tehtiin kyselylomakkeella 588:lle maahanmuuttajanuorelle. Iältään he olivat 11-20-vuotiaita. Vastaajat olivat asuneet Suomessa keskimäärin kuusi vuotta.

Tutkimuksen mukaan tytöt kokivat poikia enemmän akkulturaatiostressin oireita, erityisesti ahdistusta ja psykosomaattisia oireita. Suomessa asuttu aika vaikutti hyvinvointiin siten, että Suomessa pidempään asuneet olivat elämäänsä tyytyväisempiä kuin äskettäin tulleet. Syrjintäkokemukset ennustivat nuorten hyvinvoinnin puuttumista parhaiten. Syrjintä lisäsi kaikkien maahanmuuttajien stressioireita.

Suomen kieltä paremmin osaavat nuoret kokivat vähemmän syrjintää. Kielitaito paransi heidän itsetuntoaan ja hallinnan tunnettaan, mutta ei lisännyt tyytyväisyyttä elämään. Nuoret olivat myös sitä tyytyväisempiä elämäänsä, mitä enemmän he kokivat saavansa vanhemmiltaan tukea ja ymmärrystä ja mitä enemmän he hyväksyivät vanhempensa auktoriteettia. Perinteisiin perhearvoihin sitoutuminen vähensi tutkimuksen mukaan nuorten stressioireita ja käyttäytymisongelmia. Kuitenkin ne nuoret, jotka kannattivat lasten itsemääräämisoikeuden rajoittamista, olivat tyytymättömämpiä elämäänsä. (Liebkind & Jasinskaja-Lahti 2000, 117.)

Aycanin ja Rabindran tutkimus (1998) tukee Jasinskaja-Lahden ja Liebkindin saamia tuloksia. He tutkivat Kanadassa paikallisten intiaanien akkulturaatioprosessia ja sen vaikutusta sosiaaliseen elämään. Tutkimusta varten haastateltiin 558 ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajaa yhteensä 105 perheestä. Tulosten mukaan sekä vanhemmille että lapsille integraatio oli ylivoimaisesti paras akkulturaation vaihtoehto sosiaalisen elämän kannalta. Vanhempien ohjaus lasten sosiaalisessa elämässä oli positiivisesti yhteydessä integroitumiseen. Sen sijaan vanhempien vahva kontrolli lasten sosiaalisessa ja moraalisisessa elämässä vaikutti positiivisesti separaatioon. Lasten

itsenäinen päätösvalta omissa asioissaan ilman vanhempien sekaantumista vaikutti positiivisesti assimiloitumiseen. Vanhempien asenteilla ja ohjauksella on siis suuri merkitys maahanmuuttajanuoren sosiaaliseen sopeutumiseen. Integroituneilla lapsilla oli vähemmän käyttäytymis- ja kurinpito-ongelmia kuin assimilaation ja separaation vaiheessa olevilla lapsilla. (Aycan & Rabindra 1998.)

Tässä tutkimuksessa selvitetään, kuinka paljon nuoret saavat vaikuttaa omiin asioihinsa kotona, koulussa ja vapaa-aikana. Vanhempien määräysvalta tulee siis välillisesti esille tutkimuksessa. Akkulturaatio-ongelmien vaikutuksia hyvinvointiin ei tässä tutkimuksessa kuitenkaan selvitetä. Nuorten asenteet ja yhteisyyden tunteet omaan kulttuuristaansa ovat keskeisempiä. Tutkimuksen aiheet liittyvät läheisesti kuitenkin akkulturaatiota edistäviin tai heikentäviin tekijöihin. Näitä ovat esimerkiksi vanhempien kiinnostus nuoren asioihin, perhesuhteet ja niiden kokeminen sekä kiusaaminen ja yksinäisyys.

5.3 Aineelliset voimavarat

Suomi on noussut syvästä lamasta, mutta työttömyyttä on kuitenkin vielä paljon. Työttömyystilanne maahanmuuttajien kohdalla on vieläkin heikko. Tilastokeskuksen tietojen mukaan Suomessa asuvien ulkomaalaisten työttömyysaste vuonna 1999 oli 37 %. Kansallisuudella on selvä vaikutus työttömyyteen. Pakolaisina maahan tulleet irakilaiset, somalialaiset ja vietnamilaiset ovat työllistyneet heikoimmin. Eurooppalaiset ja kulttuuriltaan länsimaalaiset maahanmuuttajat ovat työllistyneet huomattavasti paremmin. (Tilastokeskus.)

Maahanmuuttajalapsen ja nuoren ovat muiden lasten tavoin taloudellisesti riippuvaisia vanhempiensa rahoista ja varoista. Maahanmuuttajan työllisyystilanne vaikuttaa suoraan hänen lastensa aineellisiin voimavaroihin. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä (1994) maahanmuuttajia verrattiin samanikäisten ja saman koulutustason saaneisiin suomalaisiin. Maahanmuuttajista juuri kukaan ei ahkerasta työhausta huolimatta työllistynyt muualle kuin pakolaisvastaanottoon. Samanlaisia tuloksia maahanmuuttajien syrjinnästä työhaussa on saatu lukuisissa muissa tutkimuksissa. (Hirstiö-Snellman 1994; Seilonen 1995; Valtonen 1999.) Suomalaisille viranomaisille tehdyssä kyselyssä kävi ilmi, että maahanmuuttajat nähtäisiinkin mieluiten vähän koulutusta ja kielitaitoa vaativissa tehtävissä, kuten siivoojina tai taksin kuljettajina. (Pitkänen & Kouki 1999.)

Tutkimusten mukaan useimmilla maahanmuuttajilla on Suomeen tultuaan suuria vaikeuksia päästä aktiivisen elämän alkuun. He eivät pysty korkeasti koulutettuinaakaan hyödyntämään tietotaitojaan ja työnsaanti on heille vaikeaa. Kuitenkin juuri työssä käyminen olisi integroitumisen kannalta hyvin tärkeää. Työttömyyden vuoksi maahanmuuttajat jäävät vaille taloudellista itsenäisyyttä mutta myös vaille kontakteja suomalaisiin ihmisiin. Tämä heikentää mahdollisuutta integroitumiseen. Työttömyys saattaa myös lisätä pakolaisvastaisia asenteita. Pakolaiset kuuluvat saman sosiaaliturvan piiriin kuin suomalaisetkin. (Valtonen 1999.)

Maahanmuuttajien työnsaannin esteenä on syrjinnän lisäksi kuitenkin myös koulutuksen erilaisuus ja soveltumattomuus Suomeen. Joiltakin maahanmuuttajilta koulutus puuttuu kokonaan, vaikka ammattitaitoa olisikin. Kielitaito on myös yksi työnsaannin ja päivittäisten asioiden hoitamisen edellytys. Jyväskylässä on toiminut syksystä 1995 lähtien maahanmuuttajanuorten aktiiviprojekti, jossa työvoimatoimisto ja kaupungin vapaa-aikatoimisto pyrkivät tutustuttamaan alle 25-vuotiaita nuoria työpaikkoihin ja oppilaitoksiin sekä tukemaan nuorten omia suunnitelmia. (Seilonen 1995.)

Vaikka maahanmuuttajien elinolot olisivatkin selvästi suomalaisten elinoloja heikommat, se ei välttämättä merkitse puutetta hyvinvoinnissa. Moni maahanmuuttaja on tyytyväinen elinoloihinsa. Tähän vaikuttaa varmasti myös erilainen tausta ja lähtömaan elintaso. Siksi yleisen tyytyväisyyden selvittäminen ja maahanmuuttajan oman kokemuksen selvittäminen onkin tutkimuksessa tärkeää. Suurimmat puutteet maahanmuuttajien hyvinvoinnissa lienevät henkisten tarpeiden puolella. (Syrjäytyä vai selviytyä 1994.)

Tässä tutkimuksessa aineelliset voimavarat eivät ole varsinaisesti tutkimuksen kohteena. Ainoastaan nuorten rahanlähteitä ja rahankäyttöä selvitetään. Kuitenkin nuorten perheiden taloudellinen tilanne vaikuttaa taustalla muuhun hyvinvointiin välillisesti.

5.4 Sopeutuminen kouluun

Valtosen mukaan (1999) maahanmuuttajalapsen vanhemmille lasten ja nuorten peruskoulutus on taustasta riippumatta kotoutumisessa kaikkein tärkeintä. Koulumenestykseen vaikuttavat oppilaan ikä, koulunkäynti kotimaassa ja sen mahdollinen keskeytyminen sekä sopeutumisen tuoma uupumus ja perheen sisäiset

kriisit. Sosiaalisen syrjäytymisen riski kasvaa hyvin nuorena, joten koululla on keskeinen merkitys maahanmuuttajalasten integroitumisessa. (Valtonen 1999, 25.)

Liebkindin, Jasinskaja-Lahden ja Haaramon tutkimus maahanmuuttajanuorten sopeutumisesta kouluun antaa hyvän vertailupohjan tämän tutkimuksen tuloksille. Tutkimuksessa selvitettiin, mitkä tekijät ennustavat turkkilaisten ja vietnamilaisten nuorten sopeutumista suomalaiseen kouluun. Tutkimukseen osallistui 285 maahanmuuttajanuorta, joista turkkilaisia oli 66. He olivat iältään 13-18-vuotiaita ja asuneet Suomessa keskimäärin 7 vuotta. Maahanmuuttajia verrattiin syntyperäisistä suomalaisista koostuvaan 156 nuoren kontrolliryhmään.

Tutkimuksen tulokset osoittivat tyttöjen sopeutuneen kouluun poikia paremmin. Tytöt kokivat myös poikia useammin, että heidän opettajansa uskoivat heidän koulumenestykseensä. Tyttöjen itsetunto ja hallinnan tunne oli kuitenkin heikompi kuin poikien. Tytöt kokivat saavansa vähemmän tukea vanhemmiltaan ja heillä oli enemmän stressioireita kuin pojilla.

Syntyperäiset suomalaiset olivat kaikkia maahanmuuttajia heikommin sopeutuneet kouluun ja kokivat opettajien uskovan vähemmän heidän koulumenestykseensä. Suomalaisilla nuorilla oli parempi hallinnan tunne kuin kaikilla maahanmuuttajilla. Maahanmuuttajien stressioireiden määrä, itsetunto ja kokemukset vanhemmilta saadusta tuesta eivät kuitenkaan poikenneet suomalaisesta kontrolliryhmästä. Tutkimuksen mukaan suomalaisilla pojilla oli parempi itsetunto kuin maahanmuuttajapojilla, kun taas suomalaistytöillä oli enemmän stressioireita kuin maahanmuuttajatyttöillä.

Lähtömaalla ei ollut vaikutusta koulusopeutumiseen. Akkulturaation asteella eli suomalaisen identiteetin voimakkuudellakaan ei ollut vaikutusta maahanmuuttajanuorten koulusopeutumiseen. Syrjintäkokemukset vaikuttivat koulusopeutumiseen kielteisesti heikentäen nuorten itsetuntoa ja lisäten heidän stressioireitaan. Nuorten kokemukset vanhemmilta saadusta tuesta edistivät koulusopeutumista, lievittivät syrjinnän vaikutuksia ja kohensivat itsetuntoa. (Liebkind, Jasinskaja-Lahti & Haaramo 2000.)

Mikkolan ja Heinon (1997) tutkimus maahanmuuttajalasten sopeutumisesta peruskouluun antaa värikkäitä kuvauksia eri kulttuurien piirteistä ja niiden yhteydestä maahanmuuttajalapsen sopeutumiseen. Tutkimuksessa opettajat olivat tarkkailleet mm. entisen Neuvostoliiton ja Jugoslavian, Viron, Somalian, Iranin ja Vietnamin kulttuureista saapuneiden maahanmuuttajalasten sopeutumista kouluun.

Tutkimus osoittaa maahanmuuttajaoppilaiden sopeutumisen olevan pitkälle riippuvaista oppilaan kotimaasta ja taustasta. Esimerkiksi virolaisten ja suomalaisten kansallinen ja kielellinen sukulaisuus helpotti virolaisten maahanmuuttajaoppilaiden sopeutumista ja molemminpuolista hyväksymistä. Suomeen tullessaan virolaisen ei tarvinnut tuntea menettävänsä identiteettiään. Virolaisoppilaiden vaikeudet olivat useimmiten koulukulttuurin muutokseen liittyviä. Kodin tuki osoittautui erittäin tärkeäksi lapsen selviytymiselle koulussa. (Mikkola & Heino 1997, 275.)

Mielenkiintoista on havaita, kuinka paljon kolmen muslimimaan – entinen Jugoslavia, Iran ja Somalia - kulttuurit erosivat tutkimuksessa toisistaan. Jugoslavialaisen oppilaan muslimitausta ei aiheuttanut minkäänlaisia ongelmia, kun taas somalioppilaiden sopeutumisvaikeudet olivat huomattavasti rajumpia. Voimakas perhesidonaisuus näkyi tyypillisenä islamilaisena piirteenä koulunkäynnissä. Oppilas saattoi olla poissa koulusta sen vuoksi, että sukulaiset olivat vierailulla hänen perheensä luona. Jugoslavialaisen - kuten useimpien muidenkin muslimilasten - ensisijainen tehtävä on olla perheensä jäsen.

Suurimmat yhteiset maahanmuuttajalasten ongelmat olivat kielellisiä vaikeuksia ja kommunikointivaikeuksia. Myös persoonallisen ja sosiaalisen sopeutumisen alueilla oli hankaluuksia. Väärinkäsitykset muussa kanssakäymisessä voivat johtua myös erilaisista tavoista ilmaista asioita. Tämä johtuu kulttuurieroista ja kulttuurillisen tiedon puutteista.

Mikkolan ja Heinon tutkimuksesta huomaa, kuinka eri kulttuureissa eri piirteet sopeutumisprosessissa korostuvat. Kaikilla tutkimukseen osallistuneilla lapsilla oli kuitenkin myös yksilöllinen sopeutumisprosessinsa. Sopeutumisissa tuli esille mm. vetäytyneisyyttä, kiukuttelua ja häiritsemistä. Maantieteellisen ja kulttuurillisen läheisyyden yhteys ongelmien määrään näkyi tuloksissa selvästi. Esimerkiksi entisen Neuvostoliiton alueen ja Viron maahanmuuttajaoppilaille ei ollut niin paljon ongelmia kuin somalialaisilla ja iranilaisilla oppilaille. (Mikkola & Heino 1997, 227.)

Ikonen ja Viinikainen (1997) ovat tutkineet suvaitsevuuutta suomalaisessa peruskoulussa. Tutkimuksessa oli mukana 140 oppilasta, joista 5 oppilasta olivat maahanmuuttajia. Tutkimuksen mukaan maahanmuuttajilla oli koulussa selvästi heikompi asema muihin oppilaisiin verrattuna ja heitä kiusattiin. Maahanmuuttajat itse kertoivat kiusaamisen vähentyneen ajan myötä, vaikka tutkimuksen mittaukset antoivat ristiriitaisia tuloksia.

Sanallinen kiusaaminen koulussa korostui. Psykykinen kiusaaminen on lapsille henkisesti hyvin raskasta. Tutkimuksen mukaan kiusaaminen on yleisempää ala-

luokilla, mutta muuttuu psyykkiseksi ylä-luokille mentäessä. Aineiston kirjoitelmista kävi ilmi kiusaamisen johtuvan erilaisuudesta: maahanmuuttajat puhuvat huonosti suomea, ovat erinäköisiä ja poikkeavan nimisiä. Maahanmuuttajat kokivat kaveripiiriin hyvin tärkeäksi kouluviihtyvyyden kannalta. (Ikonen & Viinikainen 1997.)

Tutkimusten mukaan ala-asteella sopeutuminen suomalaisoppilaiden keskuuteen on helpompaa kuin ylemmillä luokka-asteilla. Kymmenvuotiaat ja sitä nuoremmat ovat vielä avoimia ja joustavia ulkomaalaisoppilaiden kanssa. Pieni koululainen etsii maahanmuuttajista yhteisiä ja yhdistäviä piirteitä ja tekee avoimesti tuttavuutta. Yläluokkalaiset taas kiinnittävät jo enemmän huomiota eroavaisuuksiin ulkomaalaisoppilaan ja itsensä välillä. (Kippola 1989, 172; Matinheikki-Kokko 1989, 117.)

Myös Kososen (1994) tutkimuksen mukaan ikä vaikuttaa oppilaan hyvinvointiin luokassa. Mitä vanhempi pakolaislapsi on saman luokan oppilaisiin verrattuna sitä huonommin hän voi. Myös kielitaito vaikuttaa sosiaalisten suhteiden syntymiseen. Siksi täytyisikin panostaa ulkomaalaisoppilaiden oman kielen sekä suomen kielen opetukseen ennen normaaliluokkaan siirtämistä. Suomen kielen hallittu oppiminen vie maahanmuuttajaoppilailta kuitenkin vuosia. (Kosonen 1994, 208, 213.)

Tässä tutkimuksessa sosiaalisia suhteita, kiusaamista ja koulussa viihtymistä koskevat kysymykset antavat viitteitä koulun ja suomalaisoppilaiden suvaitsevuudesta.

5.5 Sosiaalinen verkosto ja asenteet maahanmuuttajia kohtaan

Sopeutuessaan uuteen yhteiskuntaan maahanmuuttajien on ratkottava kahdenlaisia ongelmia: heidän on selviydyttävä kaikista menneisyyden tapahtumista ja toisaalta selviydyttävä uusien vaikutteiden tulvasta eli nykyisyyden ja lähitulevaisuuden ongelmista. (Liebkind 1994c, 225.) Ympäristön ilmapiiri ja suhtautuminen vaikuttavat maahanmuuttajan sopeutumiseen. Muiden maahanmuuttajien ja etenkin muiden samaa kieltä puhuvien läsnäolo vaikuttaa sopeutumiseen positiivisesti. On turvallista tietää, ettei ole erilaisessa tilanteessaan yksin. (Kosonen 1994, 197.) Maahanmuuttajanuoren keskeisimmät sosiaaliset suhteet ovat perheen sisäiset suhteet ja ystävyysuhteet.

Tutkimusten mukaan perheen tuki ja vanhempien ymmärtävyys auttavat nuorta maahanmuuttajaa sopeutumaan uuteen ympäristöön ja edistävät hänen hyvinvointiaan. (Liebkind & Jasinskaja-Lahti 2000; Liebkind ym. 2000; Matinheikki-Kokko 1994, 89.)

Kantolan ja Lambergin (1995) tutkimus 10-12-vuotiaiden asennoitumisesta pakolaisoppilaaseen koulu- ja luokkatoverina tuo esille kanssakäymisen tärkeyden suvaitsevuuteen kasvatettaessa. Mitä enemmän ollaan tekemisissä maahanmuuttajaoppilaan kanssa, sitä myönteisempiä ovat asenteet heitä kohtaan. Tutkimuksen mukaan pakolaisoppilaan luokkatovereilla oli myönteisempi käsitys pakolaisoppilaasta kuin koulutovereilla, jotka eivät olleet juurikaan tekemisissä pakolaisoppilaiden kanssa. Luokkatoverit olivat myös valmiita läheisempiin kontakteihin kuin muut koulutoverit. Kaikissa tutkimuksen ikäluokissa tytöt asennoituivat pakolaisoppilaisiin poikia myönteisemmin. Myönteisimmin asennoituivat 10-vuotiaat, kielteisimmän 11-vuotiaat. Vähäiset kontaktit ja vuorovaikutustilanteet voivat siis tutkimuksen mukaan aiheuttaa tiedostamattakin epävarmuutta asenteissa, kun taas luonnolliset vuorovaikutustilanteet lisäävät myönteistä asennoitumista. (Kantola & Lamberg 1995; ks. myös Matinheikki-Kokko 1994, 92.)

Nyysösen ja Ojalan (1999) pro gradu -tutkimuksessa selvitettiin, tukevatko luokkatoverit maahanmuuttajien sopeutumista palautteellaan. Tutkimuksessa haastateltiin neljää maahanmuuttajapoikaa, seurattiin heitä luokkatilanteessa sekä selvitettiin oppilaiden välisiä suhteita sosiometrisellä mittauksella. Tulokset osoittivat maahanmuuttajanuorten saavan koulukavereiltaan sitä enemmän positiivista palautetta ja huomiota, mitä paremmin he olivat sopeutuneet luokkaan. Yksikin molemminpuolinen ystävyysuhde luokassa vaikuttaa positiivisesti huomion määrään ja vahvistaa maahanmuuttajaoppilaan identiteettiä. (Nyysönen & Ojala 1999.)

5.6 Henkinen hyvinvointi ja stressitekijät

Siirtyminen uuteen kulttuuriin koettelee identiteettiä. Kielivaikkeudet, sosiaalinen eristäytyneisyys ja epävarmuus suhteessa valtaväestöön lisäävät mielenterveysongelmien syntymisen riskiä. Lapset sopeutuvat usein vanhempiaan nopeammin uuteen kulttuuriin. Tästä saattaa seurata vaikeita tilanteita kotona, esimerkiksi perhehierarkian muutos. Lapsi saattaa joutua ottamaan enemmän vastuuta kuin mihin on valmis. (Liebkind 1994b, 175; Riipinen 1994, 15, 17.)

Kosonen on vertaillut suomalaisten ja vietnamilaislasten henkistä hyvinvointia ja koulumenestystä sekä kokemuksia koulun ilmapiiristä. Tutkimus perustui Berryn (1991) ja Rumbaut'n (1988) sopeutumisen malleihin. Tutkimus oli koko maata vertaileva ja perustui satunnaisotoksella vuonna 1992 tehtyihin kyselyihin. Tutkimukseen osallistui

122 vietnamilaisoppilasta ja vertailuryhmässä oli 97 satunnaisotoksella valittua suomalaisoppilasta. Vertailtavien ryhmien ikäjakaumat eivät täysin vastanneet toisiaan, sillä osa vietnamilaisoppilaista oli suomalaisen peruskouluiän ohittaneita.

Tutkimuksen mukaan vietnamilaiset pakolaislapset voivat psyykkisesti huonommin kuin suomalaiset lapset. Akkulturaatiostressi näkyi lapsissa masentuneisuutena ja ulkopuolisuuden tunteena. Vietnamilaiset kokivat itsensä ulkopuolisemmaksi kuin suomalaiset. Noin puolet heistä vastasi tuntevansa itsensä ulkopuoliseksi koulussa. Pojat kokivat ulkopuolisuutta voimakkaammin. Suomalaisista vain 10 % kertoi kokevansa ulkopuolisuutta.

Ikä vaikutti tuloksiin merkittävästi. Nuorempien pakolaislasten psyykkinen hyvinvointi, suomen kielen taito ja menestys olivat tutkimuksen mukaan paremmat kuin vanhemmilla pakolaislapsilla. Vietnamilaisoppilaat kokivat suomalaisten oppilaiden keskuudessa myös suuria yhdenmukaisuuden paineita. Noin 70 % oppilaista oli täysin tai melkein samaa mieltä siitä, että koulussa tulee olla samanlainen kuin muut. Pojille samanlaisuus oli vieläkin tärkeämpää kuin tytöille. Suomalaisista vain noin 30 % piti samanlaisuutta tärkeänä. (Kosonen 1994.)

Vietnamilaisista 33 % kertoi olleensa kiusaamisen kohteena, kun suomalaisista vain 8 % kokivat samanlaisia tunteita. Tässä tyttöjen ja poikien välillä ei ollut eroja. Oppilaiden asenteissa oli myös myönteisiä piirteitä. Valtaosa vietnamilaisista (84 %) ja suomalaisistakin yli puolet (59 %) halusi lisää ulkomaalaisia kouluunsa. (Kosonen 1994, 200-212.)

Vietnamilaisten mukaan koulu, jossa oli paljon ulkomaalaisia oli mukavampi, kuin koulu, jossa joutui olemaan ainoa ulkomaalaisten edustaja. Mitä enemmän koulussa oli ulkomaalaisoppilaita, sitä vähemmän vietnamilaisoppilas tunsii jäävänsä joukon ulkopuolelle. Sitä vähemmän oli myös paineita samanlaisuuteen ja sitä vähemmän lasta haukuttiin hänen vietnamilaisuudestaan. (Kosonen 1994, 180.)

Yllättävää oli havainto siitä, että mitä enemmän koulussa oli ulkomaalaisia oppilaita, sitä harvemmin oppilaat kertoivat koulussa olevan ystävällisyyttä ulkomaalaisia oppilaita kohtaan. Ehkä suuret ulkomaalaismäärät olivat tulleet kouluihin lyhyessä ajassa. Toisaalta suomalaisten saattaa olla helpompi tottua pienempään määrään ulkomaalaisia kerrallaan. (Kosonen 1994, 217.) Tämä tutkimustulos on kuitenkin ristiriidassa niiden tutkimusten kanssa, jotka puoltavat positiivisten asenteiden syntymistä kanssakäymisen lisääntyessä.

Kulttuureja ja ihmisiä koskevat ennakkoluulot syntyvät useimmiten oman kulttuurin ylikorostamisesta. Kun toinen kulttuuri poikkeaa omastamme, se voidaan leimata kielteisesti. (Wahlström 1996, 72, 74.) Useinkaan emme ole itse tietoisia omista ennakkoluuloistamme. Ne ovat syvällä omassa kulttuurissamme emmekä osaa asettaa niitä kyseenalaisiksi. (Muukalainen on ystävä jota et tunne 1990.)

Ennakkoluuloisessa ympäristössä tapahtuu hyvin helposti leimaamista. Tämä tarkoittaa sitä, että yhden tai kahden yksilön toiminnan vuoksi koko ryhmä leimataan samanlaiseksi. Ryhmän sisällä ei nähdä yksilöitä. (Wahlström 1996, 74.) Ulkomaalaisoppilaita pidetään usein jo valmiiksi niin erilaisina, että jopa heidän normaalia käyttäytymistään pidetään kummallisena ja poikkeavana. Tämä aiheuttaa maahanmuuttajaoppilaille yhä suurempia samastumispaineita. (Kippola 1989, 175).

Koulukiusaaminen on suvaitsemattomuuden pahimpia muotoja. Kiusaamisen mittapuussa erilaisuuden kriteeriksi kelpaa mikä tahansa erilaisuuden piirre, jolta lapsi ei voi puolustautua. Keskeisintä koulukiusaamisessa ei yleensä olekaan kiusattu, vaan kiusaaja. Usein juuri kiusaaja tarvitsee apua. (Wahlström 1996, 92.)

Tohtori Osmo Virrankosken väitöskirjassa Muukalaisuuden kohtaaminen peruskoulun päättöluokalla (1994) käy ilmi poikien rasisempi asenne tyttöihin verrattuna. Oppilaille näytettiin kuvia eri rotuihin kuuluvien ihmisten seurustelusta. Tyttöjä kuvat erirotuisista pareista ilahduttivat, räikeät vastaukset taas kuuluivat poikien maailmaan. Myös koulutus näkyi suhtautumisessa eri rotuihin. Koulutettujen lapset ja koulussa menestyvät suhtautuivat muita suopeammin kuviin. Lisäksi maaseudulla asuvien asenteet olivat hieman myönteisempiä kuin kaupunkilaisten. Myös median vaikutus tuli tässä tutkimuksessa esille. Asiaohjelmista kiinnostuneiden asenteet olivat tutkimuksen mukaan myönteisempiä kuin viihdeohjelmia seuraavien. (Virrankoski 1994, 190-205.)

Omassa tutkimuksessani selvitän, ovatko maahanmuuttajanuoret yksinäisempiä ja kiusataanko heitä enemmän kuin suomalaisnuoria sekä pelkäävätkö he useammin kuin suomalaisnuoret. Tutkimus antaa myös yleistä tietoa nuorten mielialoista ja tyytyväisyydestä elämäänsä.

5.7 Osallistuminen ja yhteisyysuhteet

Vapaa-ajan kontaktit suomalaisten ja maahanmuuttajien välillä lisäävät positiivista asennetta ja kokemuksia puolin ja toisin. (Pitkänen & Kouki 1999.) Nuoren

maahanmuuttajan osallistuminen ja vaikuttaminen yhteiskunnassa tapahtuu harrastustoiminnan kautta.

Valtosen mukaan (1999) tiivis vuorovaikutus ja avunanto edistää suomalaisten ja maahanmuuttajien suhteiden muodostumista. Työpaikat ja koulu ovat keskeisiä paikkoja sosiaalisten suhteiden syntymiselle. Nuorille maahanmuuttajille ystävyys ja ystävien kanssa oleminen on paras keino taistella kotoutumisen tuomaa stressiä vastaan. Sen sijaan toistuvat rasismien ja muukalaisvihan kokemukset voivat olla hyvin vahingollisia maahanmuuttajan henkisen hyvinvoinnin kannalta. Tällaisessa tilanteessa maahanmuuttaja yleensä sitoutuu usein vahvasti omaan etniseen ryhmäänsä. (Valtonen 1999.)

Maahanmuuttajien sopeutumista uuteen yhteiskuntaan helpottaa myös oman etnisen yhteisön tuki. Liebkindin (1994) mukaan tämä on tärkeää etenkin tytöille. Sisäistä integraatiota vaikeuttaa sen sijaan kotimaan tapahtumat ja ryhmän pieni koko Suomessa. (Liebkind 1994b, 175; Syrjäytyä vai selviytyä 1994; Valtonen 1999.)

Maahanmuuttajien lisääntyessä kulttuuri- ja järjestötoiminta on lisääntynyt eri puolilla Suomea. Tapaamispaikat ja tilanteet tukevat etnisen yhteisön sopeutumista ja kotoutumista. Maahanmuuttaja pääsee näin vaihtamaan kokemuksiaan ja näkemyksiään muiden samassa tilanteessa olevien kanssa. Tämä vahvistaa yhteisyyden tunnetta ja sosiaalisuutta. Kotoutuminen maahan edellyttää paljon tietoa uudesta kotiyhteiskunnasta ja sen mahdollisuuksista tulevaisuuden suunnitteluun. Tätä tietämystä maahanmuuttajilla on usein hyvin vähän. (Valtonen 1999.)

Tässä tutkimuksessa nuorten maahanmuuttajien osallistumista suomalaiseen yhteiskuntaan selvitetään harrastustoimintaan liittyvillä kysymyksillä. Lisäksi kyselyssä selvitetään nuoren yhteyttä oman lähtömaansa kulttuuritoimintaan sekä nuoren asenteita ja kulttuuri-identiteettiä.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Työn eteneminen vaiheittain

Tutkimustyö eteni vaiheittain seuraavasti: 1) teoriapohjan kerääminen ja aikaisempiin tutkimuksiin perehtyminen, 2) maahanmuuttajaoppilaiden hyvinvoinnin mittaaminen kyselylomakkeen ja yksittäisten tapausten haastattelujen avulla, 3) aineiston käsittely ja analysointi 4) sekä tulosten taulukointi ja raportointi.

Maahanmuuttajaoppilaiden sopeutuminen Suomeen ja suomalaiseen kouluun on kiinnostanut minua pitkään, joten aloitin aiheeseen perehtymisen jo proseminaarityössäni, joka valmistui keväällä 1999. Halusin jatkaa aiheen tutkimista myös pro gradu -työssäni, joten kirjallisuuteen ja teoriaan olen saanut tutustua rauhassa.

Jyväskylän kaupungin toimeksiannosta varhaiskasvatuksen opiskelijat Marja-Riitta Willamo ja Olli Väyrynen teettivät jyväskyläläisnuorilla hyvinvointikyselyn keväällä 2000. Tänä aikana keräsin itse taustatietoja ja kirjallisuutta tutkimustani varten. Maahanmuuttajanuorten hyvinvointia kartoittavan aineiston keräsin syyskuun ja lokakuun 2000 aikana. Aloitin aineiston järjestelemisen heti tämän jälkeen. Willamon ja Väyrysen raportti valmistui helmikuun 2001 lopussa, jonka jälkeen aloitin välittömästi aineiston analysoinnin ja vertailun. Tulokset raportoin kevään 2001 aikana.

6.2 Tutkimuksen luonne

Tutkimus on luonteeltaan pääasiassa vertaileva tutkimus. Tutkimuksessa vertaillaan maahanmuuttajaoppilaiden ja suomalaissyntyisten oppilaiden hyvinvoinnin eroja ja yhtäläisyyksiä hyvinvoinnin eri osa-alueilla. Tutkimuksessa on kuitenkin myös kuvailevan tutkimuksen piirteitä, sillä kysely antaa runsaasti tietoa maahanmuuttajanuorten hyvinvoinnista erillisenä ryhmänä. Lisäksi haastattelemalla tehdyt tapaustutkimukset antavat kuvailevaa aineistoa hyvinvoinnista.

6.2.1 Keskeiset kysymykset

Aiempien tutkimusten ja kirjallisuuden antaman tiedon pohjalta voitaisiin olettaa, että maahanmuuttajanuoret ovat syrjäytymässä suomalaisesta yhteiskunnasta.

Maahanmuuttajien elinolot ja lähtökohdat sekä kulttuurin muutoksen tuomat riskitekijät antavat aiheita epäillä, että maahanmuuttajanuoret eivät voi hyvin. Tällaista johtopäätöstä ei suoranaisesti voida kuitenkaan tehdä, sillä objektiivisten tietojen rinnalle tarvitaan maahanmuuttajanuorten oma mielipide elämästään ja hyvinvoinnistaan. On hyvin oleellista selvittää, miten nuoret viihtyvät omissa elinympäristöissään - kuten kotona ja koulussa - ja miten he kokevat oman elämänsä tärkeät tapahtumat. Aikaisemmat tutkimukset ovatkin painottuneet maahanmuuttajanuorten hyvinvoinnin ongelmiin ja rasitteisiin. Tässä tutkimuksessa lähdetään liikkeelle siitä, mitä nuorille kuuluu, miten he määrittelevät oman elämänsä ja ovatko he tyytyväisiä tilanteeseensa. Kyselyn tuloksia verrataan suomalaisnuorten vastauksiin mahdollisten erojen esiintuomiseksi.

Tutkimus antaa paljon tietoa ja aineisto vastaa lukuisiin kysymyksiin. Tutkimuksen keskeiset kysymykset ja pääongelmat ovat:

1. *"Miten maahanmuuttajanuoret kokevat oman hyvinvointinsa?"* sekä
2. *"Ilmeneekö maahanmuuttajanuorten hyvinvoinnissa eroja suomalaissyntyisten nuorten hyvinvointiin verrattuna?"*. Tämän kysymyksen alakysymyksiksi nousevat seuraavat kysymykset:
 - A. Millä osa-alueilla hyvinvoinnissa on mahdollisia eroavaisuuksia?
 - B. Millä osa-alueilla hyvinvoinnissa on mahdollisia yhtäläisyyksiä?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen pyritään saamaan vastauksia sekä kyselyjen että haastattelujen avulla. Toista tutkimusongelmaa testataan tilastollisin menetelmin. Toisen tutkimusongelman taustalla on oletus siitä, että poikkeavuutta esiintyy joillakin osa-alueilla siten, että maahanmuuttajanuoret eivät voi yhtä hyvin kuin suomalaissyntyiset nuoret. Työhypoteesi näin ollen olisi, että maahanmuuttajat voivat huonommin kuin suomalaisnuoret. Koska työhypoteesi sisältää perustellun oletuksen tulosten suunnasta, väitettä testataan yksisuuntaisena. (Kari & Huttunen 1981, 29.)

Työhypoteesin perusteluksi voidaan nostaa tilastollista tietoa maahanmuuttajien heikommasta taloudellisesta asemasta, korkeammista työttömyysluvuista suomalaisiin verrattuna sekä akkulturaation ja syrjinnän aiheuttamista stressitekijöistä. Maahanmuuttajanuoret kuuluvat mahdollisesti riskiryhmään ympäristön suhtautumisen,

erilaisen taustansa ja kulttuurin muutoksen vuoksi. Hyvinvointi tässä tutkimuksessa halutaan kuitenkin jättää nuorten itsensä arvioitavaksi, sillä kokemukset omasta hyvinvoinnista ovat hyvin erilaisia riippumatta olosuhteista ja taustatekijöistä.

Tämän vertailun lisäksi tutkimuksessa on tarkoitus selvittää maahanmuuttajanuorten hyvinvointia myös kuvailevasti tutkimusjoukkona. Maahanmuuttajajoukon sisäisiä ryhmiä ja korrelaatioita ei näin pienellä otosmäärällä ole mielekästä tutkia. Kuitenkin aineistosta voidaan etsiä viitteitä taustamuuttajien vaikutuksesta tuloksiin, mikäli hyvinvoinnissa osoittautuu olevan eroja tietyillä osa-alueilla.

Yksittäisten nuorten haastattelut antavat laadullista tietoa toiseen tutkimusongelmaan. Niiden tarkoituksena on antaa tukea ja täydentää kyselyn tuomia tuloksia sekä mahdollisesti valottaa hyvin erilaisten esimerkkitapausten kautta maahanmuuttajien kirjavaa joukkoa.

6.2.2 Tutkimusmenetelmät

Hyvinvointia on perinteisesti mitattu määrällisillä menetelmillä. Nykyään tutkimuksissa on kuitenkin haluttu kuulla myös tutkittavan oma mielipide ja kokemus omasta elämästään. Maahanmuuttajia tutkittaessa haastattelu on ollut yleinen tutkimusmenetelmä. Laajemmissa tutkimuksissa on pyritty käyttämään mahdollisimman monipuolisia menetelmiä kattavan tiedon hankkimiseksi.

Tässä tutkimuksessa on sekä kvantitatiivista (määrällistä), että kvalitatiivista (laadullista) aineistoa. Määrällisen aineiston tulokset ovat tilastollisesti luokiteltavissa valmiiden kategorioiden mukaisesti. Haastattelu antaa syvempiä tietoa ja pyrkii myös helpottamaan maahanmuuttajien kokemusten ja ajatusten ymmärtämistä.

Täsmällistä ja vertailukelpoista tietoa pyritään tutkimuksessani saamaan kyselylomakkeen avulla. Jotta tuloksia kahden ryhmän välillä voidaan vertailla, pyritään mahdollisimman yhdenmukaiseen menetelmään aineistonkeruussa. Kyselyssä pyritään selvittämään nuoren tunteita ja subjektiivisia kokemuksia. Monet kyselyn aiheista ovat arkaluontoisia ja nimettömänä täytettävä kyselylomake antaa mahdollisuuden vastata turvallisesti myös aiheeltaan vaikeisiin kysymyksiin. Kyselyssä on mukana muutamia avoimia kysymyksiä, joita analysoidaan lähinnä määrällisesti.

Aineiston tietoja syvennetään neljän tapaustutkimuksen avulla. Kyselyyn osallistuneiden joukosta olen haastatellut nuoria kyselyn aihealueisiin liittyen. Koska tutkimusjoukko on hyvin heterogeeninen, on hyvä tarkastella erilaisia yksittäisiä

tapauksia sen sisältä, jotta mahdolliset erot ja yhtäläisyydet voivat tulla esiin tapausten välillä. Haastattelu auttaa myös ymmärtämään nuoria ja heidän kokemuksiaan paremmin.

Haastattelujen sekä kyselyyn tekemieni lisäkysymysten avulla on myös tarkoitus saada tietoa siitä, miten nuoret kokevat oman jäsenyytensä kahteen eri kulttuuriin. Näiden kysymysten avulla saadut tiedot eivät kerro maahanmuuttajanuorten akkulturaatioasteesta. Sen avulla saadaan kuitenkin suuntaa antavaa tietoa tämän ryhmän yhteisyyssuhteista ja kulttuurillisesta suuntautumisesta.

Kvantitatiivinen aineisto on tutkimuksessa pääosassa ja se esitetään ensimmäiseksi. Kvalitatiivinen osuus ja haastattelut toimivat täydentäjinä ja toisaalta antavat ehkä myös esimerkkejä, jotka eivät saa tukea kvantitatiivisista tuloksista. Haastattelujen tarkoituksena on myös kuvailla niitä tietoja, joita kyselyistä saadut tulokset esittävät taulukoiden ja numeroiden muodossa.

6.2.3 Otanta

Tutkimusjoukko koostuu kuuden Jyväskylän kaupungin koulun maahanmuuttajaoppilasta. He ovat viidennen, kuudennen, seitsemännen ja kahdeksannen vuosiluokan oppilaita. Yhteensä heitä on 40 nuorta. Tutkimusjoukon oppilaat käyvät koulua tavallisessa suomalaisessa peruskoululuokassa. Maahanmuuttajaluokan oppilaita ei ole otettu mukaan kyselyyn heikomman kielitaidon vuoksi. Jyväskylän kaupungin kouluissa oli lukuvuonna 2000-2001 yhteensä 202 maahanmuuttajaoppilasta yleisopetuksessa. Heistä viidennen, kuudennen, seitsemännen ja kahdeksannen vuosiluokan oppilaita on 81. Tutkimusjoukossa on siis noin puolet kyseisen viiteryhmän edustajista. Maahanmuuttajanuoret ovat määrällisen tutkimuksen tutkimusjoukkona melko vaikeasti tavoitettava ryhmä. 40 lapsen otokseen aineisto kerättiin kuudelta koululta ja 12 luokalta, jotka jakautuivat vielä pienempiin opetusryhmiin.

Vertailtavana olevassa jyväskyläläisten nuorten ryhmässä on 296 nuorta, joista viidesluokkalaisia on yhteensä 141 ja seitsemäsluokkalaisia 155. (Willamo & Väyrynen 2001.) Myös suomalaissyntyisillä nuorilla on ollut mahdollisuus kieltäytyä kyselyyn vastaamisesta. Vertailuryhmässä on mukana korkeintaan kaksi maahanmuuttajaoppilasta, (0,7 %). Heidän määränsä on häviävän pieni verrattuna suomalaissyntyisten lasten määrään, joten tämä ei juurikaan vaikuta kyselyjen tuloksiin.

Kyselyn tutkimusotos ei ole tieteellisesti kovin pätevä. Sitä ei ole poimittu satunnaisella otoksella, vaan koulut on jouduttu valitsemaan tietoisesti. Laajemman tutkimusryhmän koulut osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti. Tieto tutkimuksesta ja mahdollisuudesta osallistumiseen annettiin kaikille Jyväskylän kaupungin rehtoreille. Koulut ilmoittivat itse halukkuutensa osallistua tutkimukseen. Maahanmuuttajanuorten aineisto kerättiin siten niiltä Jyväskylän kaupungin kouluilta, joilla laajempaa tutkimusta ei tehty. Näin vältettiin oppilaiden kohdalla kyselyn tekeminen kahteen kertaan.

Tutkimusjoukon ikäryhmän valintaan vaikutti suurelta osin vertailuaineiston nuorten ikäluokka, joka koostuu viidesluokkalaisista ja seitsemäsluokkalaista suomalaisoppilaista. Tähän ikäryhmään kuuluvat oppilaat ovat murrosiässä, mikä jo sinänsä aiheuttaa elämässä suuria muutoksia. Voidaan olettaa, että maahanmuuttajanuorilla nämä ongelmat korostuvat, sillä heidän elämänsä liittyvät murrosiän lisäksi myös lukuisat muut sopeutumista vaativat tilanteet.

Tutkimusjoukkona maahanmuuttajanuoret ovat erittäin heterogeeninen ryhmä, sillä taustatekijät ja lähtökohdat maahanmuuttoon ovat hyvin erilaiset. On ymmärrettävää, että pakolaisena maahan muuttanut on hyvin erilaisessa tilanteessa etenkin henkisen hyvinvointinsa kannalta kuin vapaaehtoisesti esimerkiksi töiden vuoksi maahan muuttanut.

Lisäksi kulttuurit, tavat ja ympäristöt ovat jokaisessa lähtömaassa erilaiset. Joku saattaa kokea suomalaisen tulkitsemat huonot olosuhteet hyvinkin onnekkana tilanteena. Kaikille tutkittaville on kuitenkin yhteistä uuteen kulttuuriin sopeutuminen ja akkulturaatioprosessi. Tutkimuksessa pyritäänkin selvittämään sitä, onko maahanmuutto sinänsä merkittävä hyvinvoinnin kannalta.

6.3 Aineistonkeruu

Maahanmuuttajanuorten tutkimusaineisto on kerätty yhteistyössä Jyväskylän kaupungin kouluviraston kanssa. Tutkimuksessa mukana oleville kouluille toimitettiin koulupostin kautta kirjeet nuorten vanhemmille. Nuorten vanhemmilla oli mahdollisuus kieltää lastensa osallistuminen kyselyyn. Kuitenkin myös oppilaat saattoivat kieltäytyä kyselyn tekemisestä, vaikka ilmoituksia osallistumattomuudesta ei lasten vanhemmilta tullutkaan. Kirje lähetettiin noin 60 oppilaan vanhemmille, joista 40 osallistui tutkimukseen.

Aineisto kerättiin syys- ja lokakuussa vuonna 2000 koulupäivien aikana, jolloin maahanmuuttajaoppilaat kutsuttiin sovittuun tilaan täyttämään kyselylomaketta. Suurin haaste kyselyn tekemiselle oli useiden oppilaiden puutteellinen kielitaito. Vaikka kaikki kyselyyn osallistuneet oppilaat ovat mukana normaalissa suomenkielisessä opetuksessa, useat sanat vaativat lisäselvitystä. Useimmilla kouluilla oli tätä varten varattuna kieliavustaja. Paikalla oli aina aikuinen selittämässä vaikeita kohtia. Aikaa kyselyn täyttämiseen varattiin tarpeen mukaan. Nopeimmat selvisivät kyselyn täyttamisestä 15 minuutissa. Muutamilta aikaa saattoi kulua jopa 45 minuuttia.

Koska oppilaita on jokaisella luokka-asteella vain muutamia yleisopetuksessa, kyselyssä oli samanaikaisesti vain pieni määrä nuoria. Tämä antoi mahdollisuuden tarkkailla nuoria, keskustella heidän kanssaan ja selvittää mahdollisia ongelmakohtia. Monet heistä olivat erittäin kiinnostuneita tutkimuksesta ja tutkijasta sekä halusivat kertoa itsestään lisää. Toiset taas suhtautuivat kyselyyn vastahakoisemmin ja vaimeammin. Tarvittaessa tarjosin nuorille myös mahdollisuuden sanella vastauksia avoimiin kysymyksiin, mikäli kirjoittaminen tuntui heistä vaikealta.

Haastateltavat poimittiin kahdelta koululta ja kolmelta eri luokalta. Heidät valittiin tietoisesti sukupuolen ja maahanmuuton syyn mukaan. Haastattelin yhteensä kuutta maahanmuuttajanuorta. Koska haastateltavista osa oli haluttomampia kertomaan kokemuksistaan, tutkimukseen valittiin näistä neljä informatiivisinta. Haastateltavista kaksi oli tyttöjä ja kaksi poikia. Molemmista sukupuolista toinen on tullut Suomeen pakolaisena, toinen työpaikan vuoksi. Oppilailta kysyttiin halukkuutta osallistua haastatteluun, jonka jälkeen sovimme tapaamisesta kouluaikana koulun tiloissa. Haastateltavat olivat viidennen ja kuudennen luokan oppilaita.

6.3.1 Kyselyt

Käyttämäni kyselylomake on Johanna Kiilin kehittämä lasten ja nuorten hyvinvointi-indikaattori, jota on käytetty Jyväskylässä kolmeen otteeseen aikaisemmin. (Liite 1)

Kokeillakseni kyselylomakkeen toimivuutta maahanmuuttajille teetin kyselyn elokuussa 2000 muutamalle viidesluokkalaiselle maahanmuuttajaoppilaalle. Tämän esikyselyn tarkoitus oli lähinnä selvittää lomakkeen selkeyttä ja ymmärrettävyyttä sekä huomioida mahdollisesti liian vaikeat sanat ja ilmaukset. Lisäksi halusin tietää, kuinka kauan kyselyn tekemiseen tarvittaisiin aikaa.

Tämän esikyselyn pohjalta muokkasin lomaketta muutamien vaikeiden sanojen kohdalta. Esimerkiksi "sisarukset" vaihdettiin "siskot ja veljet" -ilmaukseen. Aikaa kyselyyn meni näiltä oppilailta vain noin puoli tuntia, mikä ei pitänyt itse aineistonkeruussa paikkaansa kaikkien nuorten kohdalla. Oppilaiden mielestä kysely ei ollut lainkaan vaikea ja sen tekeminen tuntui heistä mukavalta. Muutamat tehtävät olivat kuitenkin vaikeaselkoisia. Huomasin myös, että avoimet kysymykset, joihin oli tarkoitus kirjoittaa vapaamuotoinen vastaus, olivat oppilaille vaikeampia.

Käyttämäni kyselylomake oli lopulta suurelta osin sama kuin pohjatutkimuksen kyselylomake. Maahanmuuttajien vaihtelevan kielitaidon vuoksi vähensin kysymysten määrää reilusti. Tutkimusten vertailtavuuden säilyttämiseksi yhteiset kysymykset on säilytetty täsmälleen samanlaisina. Halusin säilyttää jokaisesta pohjatutkimuksessa käytetystä hyvinvoinnin osa-alueesta jonkin mielestäni keskeisen kysymyksen mukaan omassa tutkimuksessani. Nämä osa-alueet (1-7) ovat:

- 1 lapsen sosiaalinen verkosto (kysymykset 5-14)
- 2 koti- ja kouluelämä (kysymykset 15-18)
- 3 aineelliset voimavarat (kysymykset 22, 23)
- 4 oma tahto ja päätösvalta (kysymykset 24, 25)
- 5 arjessa toimiminen (kysymykset 19-21)
- 6 pelottavat asiat, yksinolo, kiusaaminen (kysymykset 26-34, 43)
- 7 huomioiduksi tuleminen ja itsensä arvokkaaksi kokeminen (kysymykset 35-40)
- (8) kulttuurinen identiteetti ja suuntautuneisuus, kysymykset 44-51)

Osa-alueet, joista kysymyksiä on vain muutama, eivät voi kuitenkaan antaa kuin suuntaa maahanmuuttajien tilanteesta eikä tieto ole kovin yleistettävää. Siksi joitakin osa-alueita on erityisesti painotettu. Lisäksi mukana on myös kysymyksiä, jotka selvittävät nuoren taustatekijöitä sekä yleistä hyvinvointia. (Esimerkiksi kysymys 41.)

Tässä tutkimuksessani hyvinvoinnin osa-alueista painottuvat sosiaalinen verkosto, pelottavat asiat sekä huomioiduksi tuleminen ja itsensä arvokkaaksi kokeminen. Hyvinvointi on niin laaja kokonaisuus, että osa-alueiden kysymykset ovat myös helposti yhdisteltävissä.

Pohjatutkimuksesta poikkeavat kysymykset liittyvät kulttuuriseen identiteettiin ja suuntautuneisuuteen (8). Taustatiedoista selvitetään, mistä maasta vastaaja on kotoisin sekä kuinka kauan hän on asunut Suomessa. Tämän lisäksi sosiaalisen verkoston

yhteydessä kysytään, mistä maasta vastaajan kaverit ovat kotoisin. Tämän kysymyksen perustana on halu tietää, liikkuvatko maahanmuuttajat yhdessä vai suomalaisnuorten kanssa sekä onko vastauksella yhteyttä hyvinvointiin. Lisäksi kyselyn loppuosassa on kahdeksan kysymystä, jotka selvittävät oppilaan kulttuurista sopeutumista ja identiteettiä. Muilta osin lomakkeen kysymykset ovat yhtenevät pohjatutkimuksen kysymysten kanssa.

6.3.2 Haastattelut

Yksittäisten tapausten haastattelujen tarkoituksena on syventää kyselyssä saatuja tietoja sekä tutkia tukevatko vastaukset lomakkeen tuloksia. Toisaalta haastattelut antavat näkökulmia erilaisten maahanmuuttajanuorten tilanteisiin ja kokemuksiin. Keskustelut koskevat jatkuvasti oppilaan kulttuurista taustaa, sopeutumista ja ajatuksia omasta kulttuurisesta identiteetistä.

Haastattelu on luonteeltaan puolistrukturoitu eli nk. teemahaastattelu. Tällöin haastattelu suunnataan tiettyihin teemoihin. Kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa, vaan pyrkimys on korostaa haastateltavan elämysmaailmaa ja omia määritelmiä. Teemahaastattelu sallii haastateltavan vapaan reagoinnin tutkimuksen aiheisiin ja antaa tutkijalle myös mahdollisuuden ulkoiseen havainnointiin tutkimustilanteessa. (Hirsjärvi & Hurme 1985.)

Haastattelun runko koostuu kyselyn aihepiireistä, joista nuori saa vapaammin kertoa. Näihin osa-alueisiin on kuitenkin keskusteluissa vahvasti liitetty uuteen maahanmuuttaminen. Haastatteluissa pyritään selvittämään vastaajan sopeutumisprosessia uuteen kulttuuriin ja kokemuksia kahteen kulttuuriin kuulumisesta. Hyvinvoinnin kannalta on oleellista selvittää, mihin maahanmuuttaja tuntee kuuluvansa yhteisöllisesti ja kulttuurisesti. Haastattelurunko on tutkimuksen liitteenä. (Liite 2)

Vaikeuttavaksi tekijäksi maahanmuuttajia haastateltaessa nousevat kielellisten taitojen rajoitteet. Jo samaa kieltä puhuvien kesken haastattelussa asiat saattavat saada eri merkityksiä. Eri kulttuureista tulevien ja eri kieltä puhuvien kesken tehdyssä haastattelussa nämä ongelmat korostuvat. Tutkija siirtää omat arvonsa ja tapansa helposti muihin kulttuureihin ja tulkitsee haastateltavaa tämän kautta. Toisesta kulttuurista tullut saattaa myös herkemmin kokea kysymykset tungettelevina. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 53, 128; ks. myös Patton 1990, 337.)

Haastatteluissa olen pyrkinyt kuuntelemaan herkästi, mitä haastateltava haluaa kertoa itsestään minulle. Epäselvistä sanoista ja kysymyksistä yritettiin päästä yhteisymmärrykseen. En käyttänyt haastattelutilanteessa muistiinpanovälineitä. Se saattaisi häiritä haastateltavan avoimuutta ja omaa keskittymistäni kuunteluun ja itse tutkittaviin asioihin. Sen sijaan haastattelut nauhoitettiin sekä litteroitiin kirjallisiksi tarkempaa kuuntelua ja ymmärtämistä varten.

6.4 Tutkimusaineiston käsittely

Aineiston käsittelyssä keskeistä on, kuinka tutkimusongelma voidaan ratkaista saadun aineiston avulla. Käsittelen seuraavassa erikseen ensin kyselylomakkeiden käsittelyä, sitten haastattelujen analysoimista.

Analyysivaiheessa kvantitatiiviset tulokset tulkitaan ja raportoidaan kvantitatiivisesti ja kvalitatiiviset tulokset analysoidaan ja raportoidaan kvalitatiivisesti. Kyselyn lomassa olevia sanallisia kysymyksiä analysoidaan myös lähinnä kvantitatiivisesti. Toisaalta niitä voidaan käyttää myös esimerkkeinä ja lainauksina. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 28-29.)

Analyysissa ilmiö pyritään erittelemään pieniin hallittavissa oleviin osiin. Tämä tapahtuu vaiheittain seuraavasti: 1) tarkistetaan tiedot, 2) täydennetään tietoja, 3) järjestetään aineisto analyysiä varten - koehenkilöt rekisteröidään numeroiden lomakkeisiin, 4) muodostetaan muuttujat - jokaiselle tiedolle annetaan oma nimi. Nämä muuttujat määritellään omiin luokkiinsa, 5) aineiston koodaaminen muuttujaluokitusten mukaisesti - aineiston jokaiselle havaintoyksikölle annetaan arvo jokaisella muuttujalla. (Hirsjärvi, Remes, Liikanen & Sajavaara 1992.)

Ennen tietojen käsittelyä ja analyysiä olen järjestänyt aineiston havaintomatriisiksi. Sitten tiedoista on teetetty keskiarvot, keskihajonnat sekä prosentuaaliset määrät ja frekvenssit. Koska en saanut vertailuryhmän aineistoa käyttööni, minun oli laskettava suomalaisnuorista tehdyn raportin perusteella myös suuremman tutkimusjoukon keskiarvot ja -hajonnat.

Kahden ryhmän välistä vertailua olen tehnyt aluksi prosentuaalisten vastauslukujen perusteella. Tilastollista vertailua kahden tutkimusryhmän välillä on tehty Excel-taulukkolaskentaohjelmalla.

Työhypoteesina on väite: "Maahanmuuttajanuoret voivat huonommin kuin suomalaisnuoret". Vastaväite eli nollahypoteesi olisi siis, että maahanmuuttajanuoret

voivat yhtä hyvin kuin suomalaisnuoret. Aineiston perusteella päätellään, pitääkö työhypoteesi paikkansa.

Olen käyttänyt tilastollisen merkityksellisyyden todentamiseen yksinkertaisia keskiarvotestejä, kuten Studentin t-testiä. Työhypoteesein suunta on tässä yksisuuntainen, mikä tulee testattaessa huomioida. T-testin tuloksena saadaan p-arvo, eli merkitsevyys, joka kertoo, miten hyvin aineisto tukee hypoteesia. P-arvosta tehdään tulkintoja sen suuruuden mukaan. Mitä pienempi p-arvo on, sitä enemmän se tukee työhypoteesia (kun $p < .05$, nollahypoteesi ei saa tukea ja se hylätään). Tulos voi olla tilastollisesti joko erittäin merkitsevä ($p < .001$), merkitsevä ($p < .01$) tai melkein merkitsevä ($p < .05$). Melkein merkitseväkin tulos antaa viitteitä aineistosta. (Kankainen, Nissinen & Partanen 1998, 49-51.)

Mikäli aineisto osoittaa, että maahanmuuttajanuoret voivat huonommin kuin suomalaisnuoret, voitaisiin tehdä lisää tarkempia testejä eri muuttujien riippuvuuksista ryhmän sisällä. Nämä voisivat kuitenkin olla vain viitteitä ja esimerkiksi vihjeitä jatkotutkimuksille, koska luotettavaan tietoon tarvittaisiin suurempi otos. Oman tutkimusjoukkoni pienestä otosmäärästä johtuen ryhmästä ei voida luotettavasti tehdä juuri muita ristiintaulukointeja kuin sukupuolen mukaiset vaihtelut.

Haastattelusta tehdään päätelmiä teema-alueittain. Olen nostanut haastatteluista keskeiset asiat esille ja tehnyt sen avulla arvioita ja päätelmiä nuorten hyvinvoinnista tukeutuen kyselyjen tuloksiin. Kahteen kulttuuriin kuuluminen on haastatteluissa keskeinen tarkastelukohde.

Kaksi yleisintä analysoinnin strategiaa ovat teoriaan pohjautuvien oletusten perusteella tehty analyysi ja tapausta kuvaileva analyysi (Yin 1994, 102,104). Tässä tutkimuksessa haastattelut ovat lähinnä kuvailevia tapaustutkimuksia. Toisaalta niiden tarkoituksena on myös antaa viitteitä tutkimuksessa esiteltyihin teorioihin ja niiden todentumiseen. Pääasiallisesti ne antavat tietoa siitä, miten nuoret maahanmuuttajat kokevat oman elämänsä ja hyvinvointinsa. Kuitenkin maahanmuutto on keskusteluissa ydinasemassa ja haastattelun tarkoituksena on vastata myös siihen, millainen on nuorten kulttuurinen identiteetti sekä miten he ovat kokeneet muuttamisen toiseen kulttuuriin elämässään.

Omassa analysoinnissani etsin siis uuteen maahan muuttamisen seurauksena tapahtuneita kuvioita ja ilmiöitä. Yin (1994) puhuu "pattern-matching" -mallista, jossa tutkija ennakoii aineistosta nousevia yhdenmukaisuuksia ja kuvioita (Yin 1994, 106).

Haastatteluissa olen pyrkinyt antamaan nuorille tilaa kertoa vapaasti, mitä heille kuuluu. Kuitenkin monet haastateltavat olivat tähän arempia ja odottivat minulta suoria kysymyksiä.

Haastattelujen tarkoituksena on päästä näkemään, miten nuoret kokevat elämänsä ja siinä tapahtuvat ilmiöt. Maahanmuutto on tässä keskeisellä sijalla. Haastattelujen takana on siis lähinnä fenomenologinen ajattelutapa tutkimuksesta. Tehtävänä on päästä selville tutkimiskohteen sisäisistä merkityksistä. Tutkittavana on sekä yksilö että hänen edustamansa yhteisö. Näin ollen maahanmuuttajien haastatteluissa yhteisten asioiden etsiminen, mutta toisaalta yksilöllisten kokemusten esilletuominen haastatteluista on keskeistä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 169.)

Haastattelujen käsittely tapahtuu vaiheittain seuraavasti: 1) aineiston purkaminen litteroimalla, 2) aineiston lukeminen, 3) aineiston järjestäminen teemoittain, 4) yksilöllisten haastattelujen tulkintaa ja kuvailevaa kirjoittamista, 5) yhteyksien ja erojen etsiminen haastatteluista ja 6) kokonaisuuden luominen ja tiivistäminen.

Haastatteluista saamani aineiston järjesteleminen oli melko työlästä. Ääninauhalla maahanmuuttajanuorten puhe oli vielä vaikeaselkoisempaa kuin kasvokkain puhuttaessa. Kuuntelin nauhat ja litteroin ne tarkasti koneelle kirjoitukseksi. Tämän jälkeen aineistoon oli helpompi palata ja erilaisia asioita havaita paperilta. Aineiston lukeminen useaan kertaan antoi tilaisuuden erilaisiin näkökantoihin sekä yhdenmukaisuuksiin aineistossa. Sen jälkeen tietoja vertaillaan ja tulkitaan tuloksiksi.

Oma tutkimusaineistoni on jaettu jo haastatteluvaiheessa teemoihin, joiden mukaan keskustelun aiheet määräytyivät. Aineistoa käsiteltiin näiden eri osa-alueiden perusteella. Yritän kuitenkin saada aineistosta holistisemman kuvan ja jäsentää asioita kokonaisuuksiksi.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tämän tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää koskemaan kaikkien maahanmuuttajanuorten hyvinvointia. Tutkimusotokset eivät ole olleet satunnaisia ja lisäksi maahanmuuttajanuorten aineisto on pieni kokonaisaineistoon nähden. Vertailevaan tutkimukseen kahden ryhmän välillä maahanmuuttajaryhmä on kuitenkin tarpeeksi suuri. Tutkimus voi antaa viitteitä maahanmuuttajanuorten maailmasta ja oman hyvinvointinsa kokemisesta Jyväskylässä. Oman ikäryhmänsä edustajista tutkimusjoukko antaa hyvän kuvauksen.

Sattuman osuutta kyselyn osalta vähentää mittarin yhdenmukaisuus pohjatutkimuksen kanssa. Mittaria on käytetty jo aikaisemmin lasten ja nuorten hyvinvointitutkimuksessa. Ensimmäisen kerran kyselyä on käytetty Kiilin pilottitutkimuksessa 1998. Sen jälkeen kyselyä on tehty Kortepohjan nuorille 1999, sekä Jyväskylän kaupungin kouluilla keväällä 2000. Kyselylomakkeessa on useita eri hyvinvoinnin osa-alueita laajemman yleiskuvan saamiseksi. Tutkimusotos on pyritty saamaan kattavaksi lisäämällä useampia ikäluokkia tutkimusjoukkoon ja lisäämällä näin tutkimusjoukon suuruutta. Lisäksi lasten omien mielipiteiden ja ajatusten kuuleminen tutkimuksessa lisää tiedon luotettavuutta.

Tutkimuksessa on validiteetin kannalta tärkeää hyvinvointi - käsitteen määrittelemisen. Tässä tutkimuksessa hyvinvointi määritellään kolmen tekijän: a) aineellisten voimavarojen, b) sosiaalisen verkoston ja c) osallistumisen ja kulttuurisen osallisuuden mukaan. Kaikkiin näihin osa-alueisiin on pyritty saamaan tutkittavan oma näkökulma ja kokemus hyvinvoinnistaan. Kyselylomake on mielestäni toimiva tutkimusmenetelmä, mikäli varmistetaan maahanmuuttajien kielitaito, mahdollisuus avustukseen ja riittävä aika. Haastattelut antavat lisäksi tukea tutkimuksen aineistolle ja syventävät tietoja.

Objektiivisuutta tutkimukseeni tuo valmis kyselylomake mittarina. Samat kysymysmuodot esitetään myös suomalaisnuorille tehdyssä hyvinvointitutkimuksessa. Haastattelussa olen pyrkinyt avoimiin kysymyksiin, jotta haastateltavat saisivat ilman johdattelua kertoa omista tuntemuksistaan ja kokemuksistaan. Vaikka empiiristä havainnointia ei varsinaisesti tehdäkään, haastattelussa voidaan myös kiinnittää huomiota ulkoiseen käyttäytymiseen.

Tutkimuksessa on mukana sekä määrällistä että laadullista tietoa. Useamman metodin käyttäminen lisää tutkimuksen luotettavuutta. Vanhempi termi tästä on triangulaatio (Hirsjärvi & Hurme 2000, 39). Toisaalta erilaiset haastattelutapaukset saattavat myös herättää epäilyksen kyselyssä saatujen tulosten luotettavuuteen.

Määrällisen tiedon yhteydessä kyselylomake selvittää myös kokemusmaailmaa. Edustavuutta tutkimuksessa voitaisiin lisätä, mutta tässä tutkimuksessa omat varani eivät riitä suuremman tutkimuksen toteuttamiseksi. Kyselyn perusteella voidaan tehdä joitakin päätelmiä Jyväskylän maahanmuuttajanuorten hyvinvoinnista. Intensiivisyyttä tutkimukseen saadaan haastattelujen avulla, jolloin tieto on tarkempaa ja yksilöllisempää.

Oma kiinnostukseni tutkimusaiheeseen perustuu kaksikulttuuriseen taustaani. Koska toinen vanhemmistani on maahanmuuttaja, olen elänyt kahden kulttuurin vaikutuksessa lapsuuteni. Itse en kuitenkaan ole maahanmuuttaja, joten liian läheinen aihe ei minulle ole. Aihe kiinnostaa minua myös opettajana. Tulevaisuudessa suomalaisissakin kouluissa oppilasryhmät kansainvälistyvät ja eri kansallisuudet tuovat mukanaan kirjavuutta koulun arkeen.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla maahanmuuttajanuorten hyvinvointia Jyväskylässä sekä selvittää, poikkeako maahanmuuttajanuorten hyvinvointi suomalaisnuorten hyvinvoinnista. Tutkimuksen työhypoteesi oli, että maahanmuuttajanuoret voivat keskimäärin huonommin kuin suomalaisnuoret.

Yleisesti ottaen sekä maahanmuuttajanuoret että suomalaisnuoret voivat mielestäni melko hyvin. Nuorten sosiaalinen verkosto oli toimiva. Nuorilla oli yleensä kavereita ja välittäviä aikuisia ympärillään. Suurin osa nuorista koki saavansa vaikuttaa omiin asioihinsa paljon. Maahanmuuttajien kohdalla omiin asioihin vaikuttaminen oli kuitenkin huomattavasti vähäisempää kuin suomalaisnuorilla. Kiusaaminen ja yksinolo eivät olleet nuorille ongelma.

Tulokset tukivat asetettua hypoteesia osittain. Tuloksissa ilmeni eroja ryhmien välillä kaikilla elämän osa-alueilla. Useimmiten vastaukset kertoivat maahanmuuttajien heikommista edellytyksistä hyvinvointiin. Suurimmat erot olivat kaverisuhteissa, omiin asioihin vaikuttamisessa sekä yksinolon ja kiusaamisen kokemisessa. Kulttuurierot ja lähtömaan yhteiskunnan rakenne vaikuttaa maahanmuuttajanuorten elämään Suomessa. Yleisesti maahanmuuttajat kokivat elämänsä suomalaisnuoria useammin vaikeana. Suomalaisnuorista taas huomattavasti useampi koki elämänsä onnelliseksi.

Maahanmuuttajanuorten perheiden rakenne ja arvot olivat perinteisemmät. He viihtyivät kotona hieman useammin ja pitivät sisariaan tärkeämpinä kuin suomalaisnuoret. Suomalaisille nuorille kaverit olivat tärkeämpiä kuin maahanmuuttajanuorille. Myös kavereiden luona vierailu ja kavereiden kotiin tuominen oli maahanmuuttajille harvemmin mahdollista.

Suomalaisnuoret kokivat saavansa vaikuttaa omiin asioihinsa maahanmuuttajia useammin koulussa, kotona ja vapaa-aikana. Vapaa-ajalla omiin asioihin vaikuttamisen erot olivat ryhmien välillä huomattavat. Maahanmuuttajanuoret kertoivat myös useammin haluavansa harrastaa jotakin, mitä eivät voi. Lisäksi maahanmuuttajat kokivat saamansa rangaistukset suomalaisnuoria harvemmin oikeudenmukaisina.

Suomalaisnuoret olivat kotonaan hieman useammin yksinäisiä kuin maahanmuuttajat. Vaikka kiusaamisen ja yksinolon tiheydessä ei ryhmien välillä ollut suuria eroja, maahanmuuttajanuoret kokivat kiusaamisen ja yksinolon pahempana kuin suomalaisnuoret. Tämä tekee kiusattuna olemisesta ja yksinäisyydestä

maahanmuuttajille huonomman asian kuin suomalaisille. Maahanmuuttajat myös puuttuivat kiusaamiseen suomalaisnuoria useammin.

Kahdessa kysymyksessä ryhmien vastaukset erosivat siten, että maahanmuuttajanuorten vastaukset olivat useammin hyvinvointia edistäviä. Maahanmuuttajanuoret viihtyivät sekä kotona että koulussa hieman paremmin kuin suomalaisnuoret.

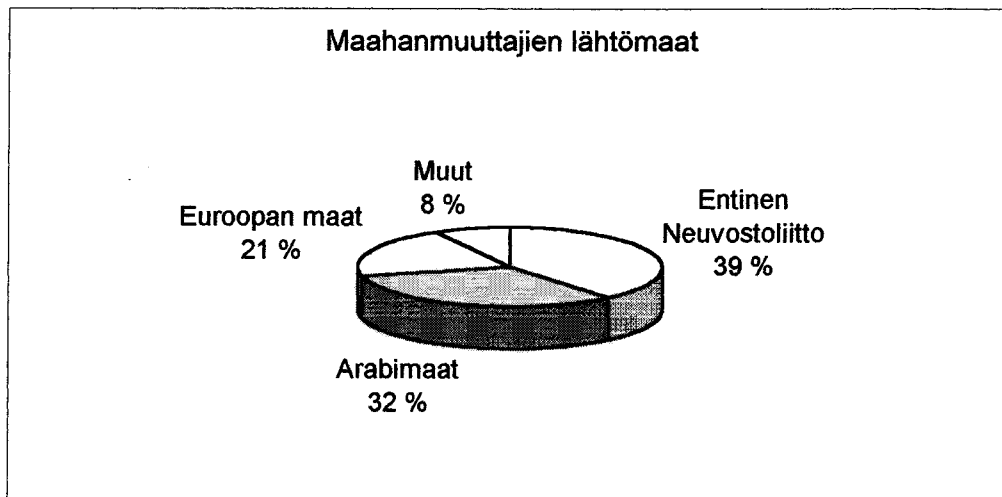
Muutamit vastaukset olivat samansuuntaisia vertailuryhmien välillä. Kavereiden kanssa vietettiin aikaa viikossa suunnilleen yhtä usein. Aikuisten tavoitettavuudessa ja pelonaiheissa ei ollut eroja ryhmien välillä. Tulevaisuuteen liittyvät pelot olivatkin yllättävän yhdenmukaiset. Vanhempien kiinnostus koulupäivään koettiin molemmissa ryhmissä yleisimmin sopivaksi. Maahanmuuttajien mielestä vanhemmat olivat kuitenkin liian vähän kiinnostuneita siitä, mitä he tekevät kavereiden kanssa.

Tämän lisäksi ryhmien välillä oli eroja, jotka eivät suoranaisesti olleet hyvinvointia edistäviä tai heikentäviä tekijöitä. Sen sijaan niiden vaikutus hyvinvoinnin tekijöihin voi olla välillinen. Esimerkiksi maahanmuuttajien perhekoot olivat suuremmat ja isovanhemmat asuivat useammin samassa taloudessa. Tulevaisuudessa maahanmuuttajat pitivät tärkeimpänä asiana perheen perustamista, kun taas suomalaisnuorten vastauksissa korostuivat työ, ammatin hankkiminen ja opiskeleminen. Koulu vaikutti tällä hetkellä olevan maahanmuuttajille kuitenkin hyvin tärkeä. Nämä erot johtuvat paljolti kulttuurieroista.

7.1 Kyselyyn osallistuneista

Tutkimukseen osallistui yhteensä 40 maahanmuuttajanuorta, joista tyttöjä oli 20, poikia 19 (tieto puuttui yhdestä kyselystä). Tiedot kerättiin kuuden eri koulun 5-8:n luokan oppilailta koulupäivän aikana. Osallistujamäärä eri luokka-asteilla oli melko yhtäläinen. Vastaajista viidesluokkalaisia oli 10, kuudesluokkalaisia 13, seitsemäsluokkalaisia 7 ja kahdeksaslukkalaisia 10. Jotkut oppilaat eivät halunneet vastata kyselyyn, vaikka vanhemmat eivät olleet sitä heiltä kieltäneet.

Suurin osa vastaajista oli kotoisin entisen Neuvostoliiton alueelta, kuten Virosta, Venäjältä ja Armeniasta. Seuraavaksi suurin ryhmä muodostui arabimaista tulleista vastaajista, jotka olivat lähinnä kurdipakolaisia Iranista tai Irakista. Kolmanneksi eniten vastaajia oli Euroopan maista ja muutama vastaaja muualta. Tieto puuttui kahdesta kyselystä.

KUVIO 2. Maahanmuuttajien lähtömaat

Suomessa asuttu aika vaihteli nuorilla muutamasta kuukaudesta 10 vuoteen. Viisi vastaajaa oli ollut Suomessa alle vuoden, 17 vastaajaa 1-4 vuotta, 11 vastaajaa 4-7 vuotta ja viisi vastaajaa 7-10 vuotta. Maahanmuuttajanuoret olivat asuneet Suomessa keskimäärin neljä vuotta.

Suomalaisnuorten vertailuryhmässä vastaajia oli yhteensä 296, joista tyttöjä oli 142 ja poikia 154. Viidesluokkalaisia heistä oli 141 ja seitsemäsluokkalaisia 155. (Willamo & Väyrynen 2001, 47)

7.1.1 Sosiaalinen verkosto

Nuorten sosiaalista verkostoa tutkittiin kysymällä perheen, suvun ja kavereiden merkitystä nuorelle sekä heidän tavoitettavuudestaan. Lisäksi selvitettiin, ketkä ovat nuorille tärkeitä aikuisia sekä kuinka nuoret viihtyvät kotona.

Perheet. Suomalaisnuorten perherakenne erosi huomattavasti maahanmuuttajien perheistä. Maahanmuuttajien perheissä näyttäisi vallitsevan hieman useammin perinteisempi malli, jossa molemmat vanhemmat ovat kotona. Isovanhemmat asuvat samassa taloudessa useammin ja perheissä on paljon lapsia.

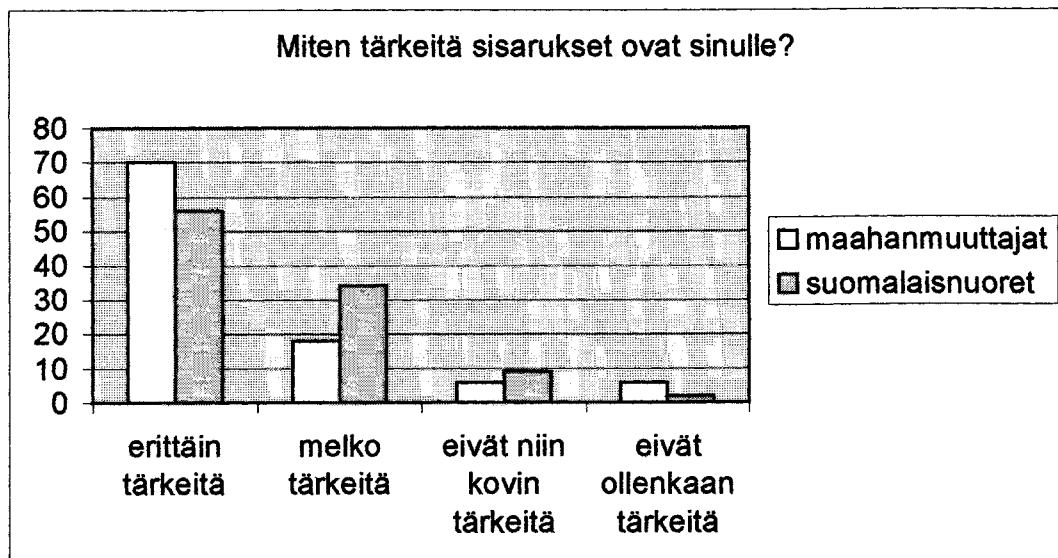
Maahanmuuttajanuorten kodeissa asui keskimäärin kuusi ihmistä (5,5). Nuorten lisäksi kotona asui muita henkilöitä seuraavasti:

TAULUKKO 1. Nuorten kotona asuvat henkilöt

Maahanmuuttajat	n	%	Suomalaisnuoret
Isä	33	83 %	77 %
Äiti	40	100 %	97 %
Isoisä tai isoäiti	4	10 %	1 %
Muita aikuisia	4	10 %	8 %
Siskoja	26	65 %	47 %
Veljiä	24	60 %	57 %
Muita lapsia	1	2,5 %	1 %
Muita	2	5 %	11 %

Huom. Maahanmuuttajista vastasi 40 (100 %)

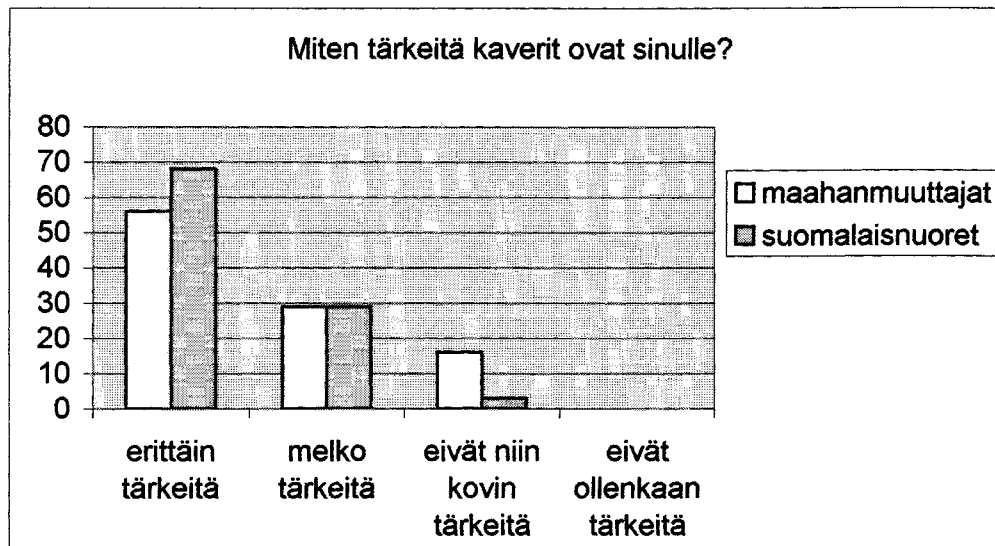
Sisarukset olivat suurimmalle osalle maahanmuuttajista (70 %) erittäin tärkeitä. Suomalaisnuorista harvempi (56 %) piti sisarusiaan erittäin tärkeinä. Melko tärkeinä sisarusiaan piti 18 % maahanmuuttajanuorista ja 34 % suomalaisnuorista. Kaksi maahanmuuttajaa (6 %) ei pitänyt sisarusiaan itselleen niin kovin tärkeinä ja kaksi ei ollenkaan tärkeinä. Suomalaisnuorista sisarusensa arvioi ei niin kovin tärkeiksi 9 % ja ei ollenkaan tärkeiksi 2 % vastaajista. Maahanmuuttajatyöille sisarukset olivat hieman tärkeämpiä kuin pojille.

KUVIO 3. Sisarusten tärkeys nuorille

Kaverit. Pääasiallisesti sekä maahanmuuttajanuorilla että suomalaisnuorilla oli useampia kavereita tai he liikkuvat suurissa porukoissa. Maahanmuuttajista ainoastaan yhdellä ei ollut lainkaan kavereita.

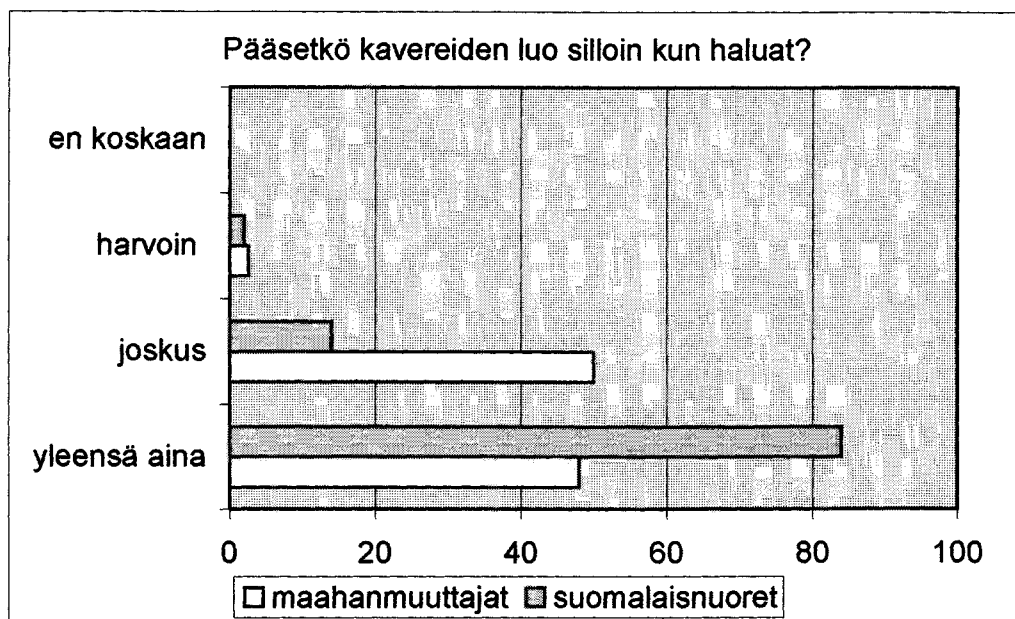
Kaverit koettiin useimmiten erittäin tärkeinä. Kavereiden merkitys oli suomalaisnuorille kuitenkin suurempi kuin maahanmuuttajille. Maahanmuuttajanuorista 55 % ja suomalaisnuorista 68 % ilmoitti kavereiden olevan erittäin tärkeitä. Toiseksi yleisimmin kavereita pidettiin melko tärkeinä (29 %). Maahanmuuttajista 16 % ei pitänyt kavereita itselleen niin kovin tärkeinä, kun suomalaisnuorista vain 3 % ei pitänyt kavereita niin kovin tärkeinä. Suomalaisnuorille kaverit olivat siis keskimäärin tärkeämpiä. Ero vertailuryhmien välillä on tilastollisesti melkein merkitsevä ($p=0,0491$).

KUVIO 4. Kavereiden tärkeys nuorille

Halusin myös selvittää, liikkuvatko maahanmuuttajanuoret mieluummin suomalaisnuorten kanssa vai muiden maahanmuuttajien kanssa. Vastaukset kertovat, että maahanmuuttajanuorilla on suurimmaksi osaksi suomalaisia kavereita (63 %). Tämä vastaus kertoo kahden kulttuurin kohtaamisesta nuorten kaveriporukoissa. Kaikki kaverit ovat suomalaisia kuitenkin vain viidellä maahanmuuttajalla (13 %), joten he liikkuvat todennäköisesti samoissa piireissä keskenään. 16 %:lla vastaajista kaikki kaverit olivat ulkomaalaisia, mikä taas kertoo vahvasti omasta ryhmittäytymisestä enemmistön joukossa. Nämä vastaukset vaihtelevat varmasti myös sen mukaan, kuinka paljon koululla on maahanmuuttajia ja onko yhdessäolo siten mahdollistakaan.

Kysyttäessä pääsevätkö nuoret kavereidensa luo halutessaan vastaukset vaihtelivat vertailuryhmien välillä huomattavasti. Maahanmuuttajanuoret eivät päässeet kavereidensa luo yhtä usein kuin suomalaisnuoret. Suomalaisnuorista 84 % vastasi pääsevänsä kavereidensa luokse yleensä aina, kun maahanmuuttajanuorista vastaavasti ilmoitti vain 48 %. Maahanmuuttajista 50 % vastasi pääsevänsä kavereidensa luo joskus, kun taas suomalaisnuorista pääsee joskus kavereiden luo vain 14 %. Ero vertailuryhmien välillä on erittäin merkitsevä ($p=0,000$). Sukupuoli vaikutti vastauksiin siten, että tytöt pääsivät kavereiden luokse harvemmin kuin pojat.

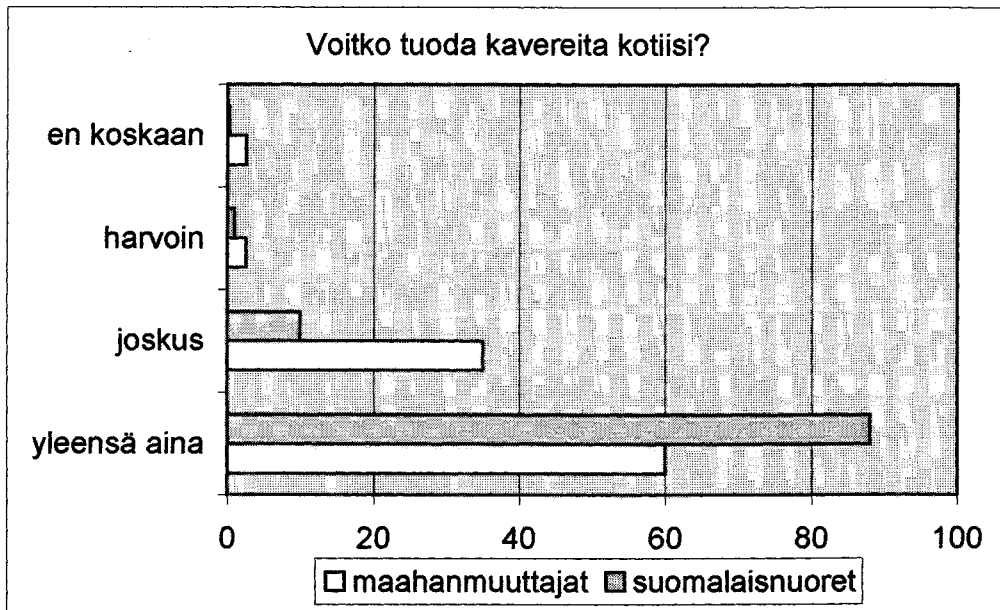
KUVIO 5. Kavereiden luo pääseminen

TAULUKKO 2. Pääsetkö kavereiden luo silloin kun haluat?

	Yleensä aina	Joskus	Harvoin	
SUKUPUOLI				Yhteensä
Tyttö	8	24		32
Poika	11	16		27
(tyhjä)			3	3
Kaikki yhteensä	19	40	3	62

Samat erot näkyivät myös kavereiden kotiin tuomisessa. Suomalaisnuorista 88 % ja maahanmuuttajanuorista 60 % sai tuoda kavereita kotiin yleensä aina. Suomalaisnuorista vain 10 % vastasi saavansa tuoda kavereita kotiin joskus, kun taas

maahanmuuttajanuorille tämä oli huomattavasti yleisempää (35 %) Molemmista ryhmistä vain pieni osa sai tuoda kavereita kotiin harvoin tai ei koskaan.

KUVIO 6. Kavereiden kotiin tuominen

Vaikka nuorten vierailuissa oli eroja, maahanmuuttajat viettivät kyselyn mukaan lähes yhtä usein aikaa kavereidensa kanssa kuin suomalaisnuoret. Suomalaisnuoret viettivät kuitenkin kavereiden kanssa hieman maahanmuuttajia enemmän aikaa. Molempien ryhmien nuorista 40 % vietti kavereiden kanssa aikaa päivittäin. Maahanmuuttajanuorista 33 % ja suomalaisnuorista 42 % tapasi kavereitaan 6-4:na päivänä viikossa. Maahanmuuttajista 20 % ja suomalaisnuorista 14 % tapasi kavereitaan 3-2:na päivänä viikossa. Yhtenä päivänä viikossa kavereitaan ilmoitti tapaavansa maahanmuuttajanuorista 8 %, suomalaisnuorista vain 3 %.

Tärkeät aikuiset. Kysyttäessä, ketkä ovat maahanmuuttajanuorille tärkeitä aikuisia, vastauksia sai olla korkeintaan kolme. Moni halusi kuitenkin merkitä useamman vaihtoehdon, koska vastausten karsiminen asettaa läheiset arvojärjestykseen. Yleisesti ottaen sukulaiset olivat merkittäviä. Opettaja merkittiin kuitenkin usein lisäksi suvun ulkopuolisena tärkeänä henkilönä.

TAULUKKO 3. Ketkä seuraavista ovat sinulle tärkeitä aikuisia?

	Maahanmuuttajanuoret	Suomalaisnuoret
Äiti	100 %	97 %
Isä	87,5 %	92 %
Isovanhemmat	55 %	58 %
Aikuiset sisarukset	25 %	21 %
Sukulaiset	12,5 %	12 %
Opettaja	10 %	1 %
Kaverin vanhemmat	7,5 %	3 %
Harrastusten ohjaaja	-	4 %
Kummisetä/kummitäti	7,5 %	10 %
Joku muu	5 %	-
Ei kukaan	-	-

Huom. Maahanmuuttajista vastasi 40 (100 %)

Maahanmuuttajanuorten vastauksissa äidin asema on keskeisempi kuin isän, vaikka isä asuikin maahanmuuttajaperheissä useammin kotona kuin suomalaisperheissä. Suomalaisnuoret ovat myös arvioineet isovanhempansa maahanmuuttajia useammin tärkeiksi, vaikka asuivatkin näiden kanssa samassa taloudessa harvemmin. Opettaja oli maahanmuuttajanuorille kyselyn mukaan tärkeämpi aikuinen kuin suomalaisnuorille. Maahanmuuttajanuoret olivat valinneet opettajan tärkeäksi aikuiseksi kymmenen kertaa useammin kuin suomalaisnuoret. Sen sijaan suomalaisnuorista 4 % piti harrastusten ohjaajaa itselleen tärkeänä aikuisena, kun taas maahanmuuttajista tätä ei ollut valinnut kukaan. Vastaukset olivat muilta osin hyvin yhtenevät vertailuryhmien välillä.

Aikuisten tavoitettavuus. Yli puolet maahanmuuttajanuorista (58 %) koki voivansa puhua valitsemilleen tärkeille aikuisille yleensä aina. Maahanmuuttajista 35 % vastasi voivansa puhua aikuisille aika usein. Kuitenkin 5 % koki saavansa puhua aikuisille harvoin ja 3 % ei koskaan. Nämä tulokset eivät juurikaan poikenneet suomalaisnuorten vastauksista. Heistä hieman useampi (61 %) koki voivansa puhua tärkeille aikuisille yleensä aina. Vastaavasti vähemmän oli nuoria, jotka eivät mielestään voi jutella tärkeille aikuisille koskaan.

7.1.2 Kotona viihtyminen

Nuoret maahanmuuttajat viihtyivät kyselyn mukaan kotonaan pääsääntöisesti hyvin (78 %). Vastaajista 20 % viihtyi kotonaan kohtalaisesti ja ainoastaan yksi (3 %) vastaajista viihtyi kotona huonosti. Suomalaisnuorten vastaukset olivat hyvin samansuuntaiset. He viihtyivät kotona hyvin kuitenkin hieman harvemmin (72 %) ja vastaavasti useampi kokee viihtyvänsä kohtalaisesti (25 %).

Vaikka maahanmuuttajat viihtyivät kotona hyvin, he saivat vaikuttaa omiin asioihinsa kotona suomalaisnuoria vähemmän. Maahanmuuttajanuorista 49 % koki voivansa vaikuttaa omiin asioihinsa kotona paljon ja 36 % kohtalaisesti. Maahanmuuttajanuorista 10 % saa mielestään vaikuttaa kotona omiin asioihinsa liian vähän ja 5 % nuorista ei voi mielestään ollenkaan vaikuttaa asioihinsa kotona.

Suomalaisnuorten vastaukset poikkeavat tässä kysymyksessä maahanmuuttajanuorten vastauksista. Vaikka suomalaisnuoret viihtyvät kotonaan hieman harvemmin, heistä 59 % kokee saavansa vaikuttaa kotona omiin asioihinsa paljon. Liian vähän asioihinsa saa mielestään vaikuttaa 3 % suomalaisnuorista.

Sanallisesti maahanmuuttajanuoret saivat kertoa, mihin asioihin he halusivat vaikuttaa kotonaan enemmän. Vastaukset olivat hyvin erilaisia. Kaksi yleisintä asiaa, joihin maahanmuuttajanuoret halusivat vaikuttaa enemmän, olivat ulkona oleminen sekä omista koulutehtävistä päättäminen. Nuoret halusivat liikkua vapaammin oman aikataulunsa mukaan ja huolehtia itse koulutehtävien hoitamisesta.

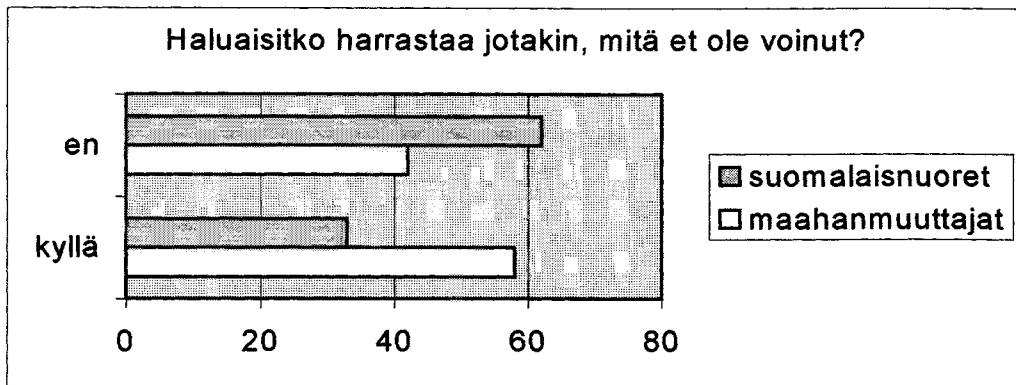
Yleisesti ottaen maahanmuuttajat vaikuttivat olevan tyytyväisiä ja viihtyvän kotonaan hyvin. Nuoret saivat kuitenkin myös vastata omin sanoin, mitkä asiat parantaisivat heidän viihtymistään kotona. Keskeisimmiksi vastauksiksi nousivat vanhempien ja perheen kanssa oleminen sekä television katselu. Tietokoneella pelaaminen ja pelit olivat viihtymisen kannalta myös monelle tärkeitä. Yllättävän usein mainittiin kotityöt ja koululäksyt mukavina asioina. Kotiin toivottiin enemmän rauhallisuutta ja vähemmän erimielisyyksiä.

7.1.3 Harrastukset ja resurssit

Kyselyssä haluttiin selvittää, mitä nuoret harrastavat, kuinka tärkeitä harrastukset heille ovat ja halusivatko he harrastaa jotakin, mitä eivät voi. Peräti yhdeksän maahanmuuttajanuorta on jättänyt vastaamatta kysymykseen, halusivatko he harrastaa

jotakin, mitä eivät ole voineet. Kysymys on saattanut olla vaikea ymmärtää kielteisen muotonsa vuoksi.

Maahanmuuttajanuorista 58 % haluaisi harrastaa jotakin, mitä ei ole voinut. Yleensä nuoret olisivat halunneet harrastaa jotakin urheilulajia kuten jääkiekkoa tai sählyä. Kaksi yleisintä syytä harrastamattomuuteen olivat rahanpuute ja ajanpuute. Harrastukset maksavat paljon ja toisaalta niihin kuluu myös paljon aikaa. Joukkueen tai pelipaikan puuttuminen olivat myös yleinen harrastuksen este. Myös kulttuuriset syyt voivat vaikeuttaa esimerkiksi vaatemuodin harrastamista. Lisäksi mukana oli muutamia muita syitä: *"Kun minä en saa urheilla paljon korvani takia"*, *"En ole tarpeeksi vanha"*, *"Koska en tiedä vielä, että olenko joukkueen arvoinen"*. Sukupuolella ei ollut vaikutusta vastauksiin.

KUVIO 7. Nuorten harrastusmahdollisuudet

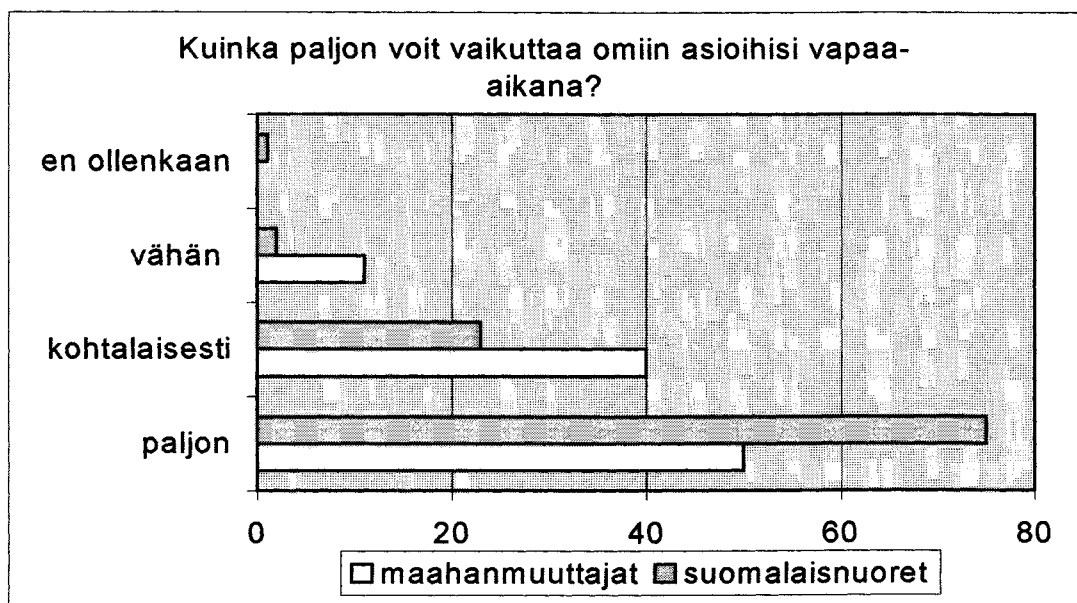
Maahanmuuttajanuorista 41 % sai mielestään harrastaa kaikkea haluamaansa. Suomalaisnuorista huomattavasti harvempi (33 %) haluaisi harrastaa jotakin, mitä ei ole voinut. Vertailuryhmien välinen ero oli tilastollisesti melkein merkitsevä ($p=0,011$).

Nuoret saivat myös valita kolme yleisintä harrastustaan pitkästä vaihtoehtojen listasta. Urheilu oli yleisimmin mainittu harrastus maahanmuuttajanuorten vastauksissa. Maahanmuuttajanuorista 39 % oli maininnut harrastavansa liikuntaa. Lähes yhtä moni (37 %) pelasi tähän liittyen myös jotakin joukkuepeliä (esimerkiksi jääkiekkoa, jalkapalloa tai pesäpalloa). Tämän lisäksi 37 % nuorista oli valinnut harrastukseksi lukemisen. Muut harrastukset olivat saaneet kannatusta tasaisemmin. Kerhoissa tai partiossa kävi ainoastaan 5 % nuorista, kun taas kaupungilla oleilu ja tietokoneella pelaaminen olivat suosituimpia. Useimmat nuoret kokivat harrastuksensa melko tärkeiksi (47 %) tai erittäin tärkeiksi (45 %).

Suomalaisnuorten harrastukset eivät olleet kovin erilaisia kuin maahanmuuttajilla. Lukemista kertoi harrastavansa hieman harvempi (24 %). Suomalaisnuoret sen sijaan käyttivät useammin tietokonetta.

Vapaa-aikana maahanmuuttajanuoret kokivat voivansa vaikuttaa omiin asioihinsa hieman enemmän kuin kotona. Puolet vastaajista koki saavansa vaikuttaa omiin asioihinsa vapaa-aikana paljon ja 40 % kohtalaisesti. Maahanmuuttajanuorista 11 % ilmoitti saavansa vaikuttaa omiin asioihinsa vapaa-aikana liian vähän. Nuoret kertoivat haluavansa vaikuttaa vapaa-aikanaan omiin menoihinsa ja aikatauluihinsa sekä läksyjen tekemiseen enemmän.

Suomalaisnuorista huomattavasti useampi (75 %) sai mielestään vaikuttaa omiin asioihinsa vapaa-aikanaan paljon. Kohtalaisesti omiin asioihinsa sai mielestään vaikuttaa 23 % nuorista. Liian vähän sai vaikuttaa mielestään vain 2 % ja ei ollenkaan 1 % vastaajista. Vertailuryhmien välinen ero on tilastollisesti merkitsevä ($p=0,007$).

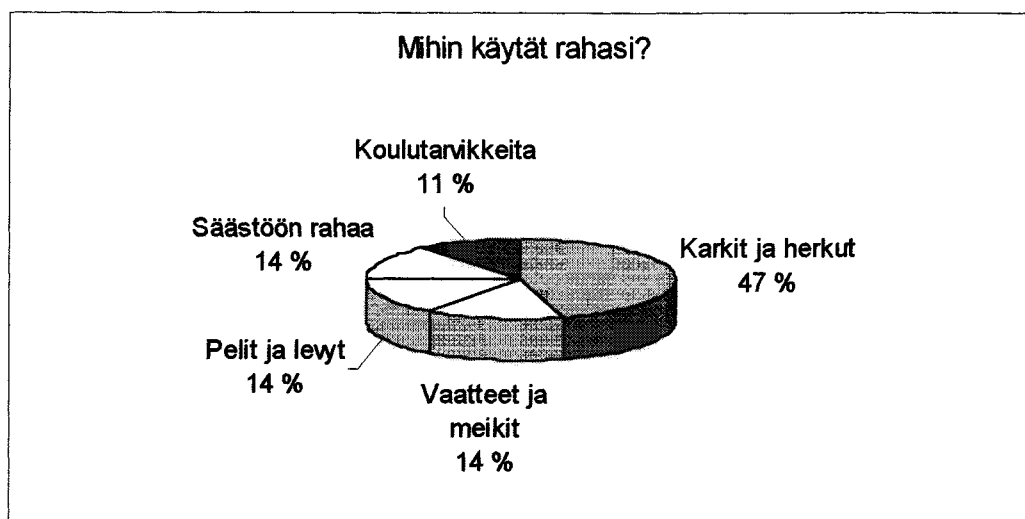
KUVIO 8. Omiin asioihin vaikuttaminen vapaa-aikana

Sanallisesti selvitettiin myös, mihin asioihin maahanmuuttajanuoret haluaisivat vapaa-aikanaan vaikuttaa enemmän. Vain muutamat nuoret vastasivat tähän kysymyksen. Kolme vastaajaa viidestä halusi vaikuttaa harrastuksiinsa enemmän. Heistä kaksi halusi vaikuttaa nimenomaan urheiluharrastukseen. Lisäksi haluttiin vaikuttaa matkustamiseen ja ulkona liikkumiseen enemmän.

Raha. Kyselyssä selvitettiin, mitkä kaksi olivat maahanmuuttajanuorten yleisimmät rahanlähteet. Tämä kysymys ei ollut mukana vertailuryhmän kyselylomakkeessa.

Melkein kaikki maahanmuuttajanuoret (95 %) mainitsivat saavansa rahaa vanhemmiltaan (37/39). Yleistä oli myös, että vanhemmilta saatu raha edellytti kotona tehtyjä töitä (31 %). Kodin ulkopuolella tehdyistä töistä sai rahaa 13 % nuorista. Maahanmuuttajanuorista 5 % ei saanut rahaa mistään.

Nuoret kirjoittivat sanallisesti, mihin yleensä käyttävät omat rahansa. Suurin osa vastasi käyttävänsä rahansa karkkiin. Vaatteet ja meikit olivat etenkin tyttöjen yleinen vastaus ja ostivatpa muutamat rahoillaan koulutarvikkeitaakin. Yleisimmät vastaukset jakautuivat seuraavasti:

KUVIO 9. Maahanmuuttajanuorten rahankäyttö

Muita esimerkkejä vastauksista: *"Siihen mitä tarvisin"*, *"Ostan omalla rahalla tärkeitä tavaroita"*, *"Ostan lahjoja, jotakin hyvää ja jos äidillä, isällä tai siskolla ei ole rahaa, niin lainaan heille"* ja *"Mitä äiti pyytää minua ostamaan"*.

Suomalaisnuorista suurin osa (31 %) pani rahansa säästöön. Suomalaisnuorista 20 % osti rahoillaan vaatteita. Harvat suomalaiset (2 %) ostivat rahoillaan herkkuja. Moni suomalaisnuori (13 %) laittoi rahansa kännykkään, jota taas maahanmuuttajien vastauksissa ei mainittu lainkaan.

7.1.4 Kouluelämä

Kyselyssä selvitettiin, kuinka nuoret viihtyvät koulussa, kuinka paljon he kokevat saavansa vaikuttaa omiin asioihinsa sekä miten he parantaisivat omaa viihtymistään koulussa. Koulussa viihdyttiin yleisesti ottaen joko hyvin tai kohtalaisesti.

Maahanmuuttajanuorista 49 % viihtyi koulussa hyvin. Yhtä suuri osa heistä viihtyi koulussa kohtalaisesti. Ainoastaan yksi maahanmuuttajanuorista ei viihtynyt koulussa ollenkaan.

Suomalaisnuoret viihtyivät keskimäärin hieman huonommin koulussa kuin maahanmuuttajat. Suomalaisnuorista viihtyi koulussa 39 % hyvin ja kohtalaisesti 52 % vastaajista.

KUVIO 10. Nuorten viihtyminen koulussa

Omiin asioihin vaikuttaminen oli nuorten mielestä koulussa vähäisempää kuin kotona. Maahanmuuttajanuoret kokivat myös koulussa saavansa vaikuttaa omiin asioihin keskimäärin suomalaisnuoria vähemmän. Maahanmuuttajanuorista vain 26 % sai mielestään vaikuttaa koulussa omiin asioihinsa paljon. Suomalaisnuorista jopa 46 % sai mielestään vaikuttaa omiin asioihinsa koulussa paljon. Suurin osa maahanmuuttajista (59 %) sai mielestään vaikuttaa koulussa kohtalaisesti, mikä mielestäni viestii vielä tyytyväisyydestä. Vastaavasti suomalaisnuorista 42 % koki saavansa vaikuttaa koulussa kohtalaisesti. 15 % maahanmuuttajista ja 10 % suomalaisista nuorista sai mielestään vaikuttaa koulussa omiin asioihinsa liian vähän. Suomalaisnuorista 2 % koki, ettei saa vaikuttaa koulussa omiin asioihinsa lainkaan. Maahanmuuttajista kukaan ei kokenut vastaavasti.

Sanallisesti maahanmuuttajanuoret kertoivat haluavansa vaikuttaa koulussa enemmän oppiaineisiin. Lähes puolet vastaajista halusi vaikuttaa oppiaineiden sisältöihin. Lisäksi nuoret halusivat vaikuttaa välituntien pituuksiin ja kouluruokaan sekä muutamat kotitehtäviin.

Viihtyvyyden parantamiseksi maahanmuuttajanuorten vastauksissa esitettiin kaikkein yleisimmin lisää aineita, joista nuori itse pitää. Nuoret toivoivat saavansa päättää

enemmän itse siitä, mitä tunnilla tehdään sekä siitä, miten pitkiä välitunnit ovat. Kaksi maahanmuuttajaa vastasi olevansa tyytyväisiä ja viihtyvänsä jo nyt koulussa hyvin. Viihtyvyyden parantamiseksi esitetyt vastaukset jakautuivat seuraavasti:

TAULUKKO 4. Mitkä kaksi asiaa parantaisivat viihtymistäsi koulussa?

	Maahanmuuttajanuoret	Suomalaisnuoret
Pidemmät oppitunnit	16 %	2 %
Enemmän aineita, Joista pidän	43 %	57 %
Saisi päättää enemmän itse, Mitä tunnilla tehdään	30 %	34 %
Viihtyisämpi piha-alue	5 %	7 %
Viihtyisämmät sisätilat	14 %	10 %
Pidemmät välitunnit	30 %	37 %
Toisenlaiset kaverit	-	5 %
Toisenlainen opettaja	8 %	12 %
Kiusaamisen loppuminen	5 %	6 %
Ettei tarvitsisi olla yksin	8 %	3 %
Toisenlainen ruoka	22 %	22 %
Jokin muu	3 %	8 %

Huom. Maahanmuuttajista vastasi 37 (92,5 %)

Suomalaisnuorten vastaukset olivat hyvin yhdenmukaisia maahanmuuttajanuorten vastausten kanssa. Heistä 57 % toivoi enemmän aineita, joista itse pitää. Kuitenkaan pidempiä oppitunteja ei suomalaisoppilaista halunnut kuin 2 %. Lisäksi suomalaisnuorista vain 3 % toivoi, ettei tarvitsisi olla yksin.

7.1.5 Pelot, yksinolo, kiusaaminen ja rangaistukset

Tutkimuksessa haluttiin selvittää hyvinvointia myös muutamien negatiivisten asioiden kautta. Nuorilta kysyttiin, missä ja kuinka usein heitä pelottaa, he ovat yksin tai heitä kiusataan. Lisäksi selvitettiin, miten nuoria rangaistaan ja miten oikeudenmukaisina he pitävät saamiaan rangaistuksia. Kaikki eivät koe esimerkiksi yksinoloa yhtä huonona

asiana ja rangaistukset kuuluvat luonnollisena osana kasvatukseen. Keskeistä on, kokevatko maahanmuuttajat nämä asiat eri tavalla kuin suomalaisnuoret.

Yksinolo. Maahanmuuttajanuorista 66 % ei kokenut yksinäisyyttä missään. Kuitenkin näistä vastaajista monet olivat merkinneet lisäksi tuntevansa yksinäisyyttä jossakin annetuista vaihtoehtoista.

TAULUKKO 5. Missä tunnet olevasi yksinäinen?

	Maahanmuuttajanuoret	Suomalaisnuoret
Koulussa tunnilla	13 %	5 %
Koulussa välitunnilla	16 %	9 %
Kotona	13 %	32 %
Pihalla	13 %	17 %
Harrastuksissa	5 %	6 %
Muualla	-	3 %
En missään	66 %	60 %

Huom. Maahanmuuttajista vastasi 38 (95 %)

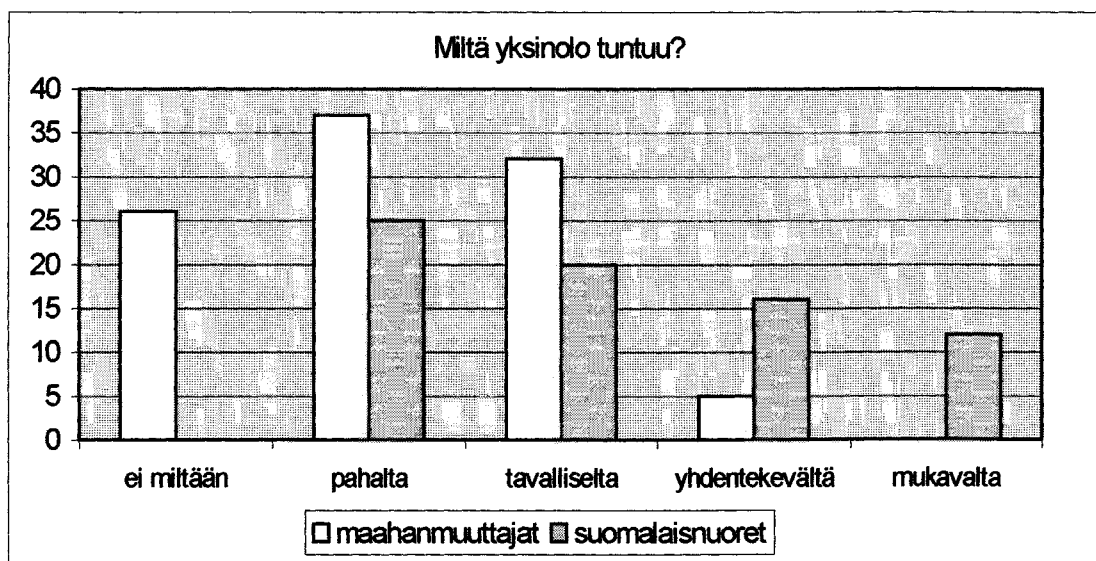
Suurimmat erot suomalaisnuorten vastauksissa olivat koulussa ja kotona koetuissa yksinäisyyden tunteissa. Suomalaisista nuorista keskimäärin vain 9 % tunsivat olevansa yksinäinen välitunnilla ja 5 % koulun oppitunnilla. Kotona sen sijaan suomalaisnuorista peräti 32 % tunsivat yksinäisyyttä. Maahanmuuttajanuorille tämä oli harvinaisempaa.

Suurin osa maahanmuuttajanuorista tunsivat itsensä yksinäiseksi silloin tällöin (53 %). Melkein yhtä moni vastaaja ei tuntenut itseään yksinäiseksi koskaan (43 %). Kaksi nuorta tunsivat yksinäisyyttä kuitenkin joka päivä (5 %). Tällaisissa tapauksissa yksinäisyys voi käydä hyvin raskaaksi.

Tässä kysymyksessä suomalaisnuorten vastaukset eivät poikenneet paljon maahanmuuttajien vastauksista. Heistä kuitenkin hieman useampi (60 %) koki yksinäisyyttä silloin tällöin ja vastaavasti hieman harvempi (30 %) ei koskaan.

Kysyttäessä miltä yksinolo tuntuu, vastausten hajonta oli hyvin suuri. Maahanmuuttajanuorista 37 % koki yksin olemisen pahana. Nuorista 32 % vastasi yksinolon tuntuvan tavalliselta ja noin joka neljäs (26 %) maahanmuuttajanuori vastasi, ettei yksinolo tunnu miltenään. Vain 5 % vastasi yksinolon tuntuvan yhdentekevältä.

Kenenkään mielestä yksinolo ei kuitenkaan tuntunut mukavalta (vaihtoehto 5). Kaksi nuorta ei vastannut kysymykseen lainkaan.

KUVIO 11. Yksinolon kokeminen

Suomalaisnuoret eivät kokeneet yksinoloa yhtä pahana kuin maahanmuuttajanuoret. Yksinolon koki pahana 25 % ja tavallisena 20 % nuorista. 16 % vastasi yksinolon tuntevan yhdentekevältä ja peräti 12 % suomalaisnuorista koki yksinolon mukavana. Vastausten erilaisuuteen vaikuttanee kulttuureiden erilaiset tavat ja tottumukset.

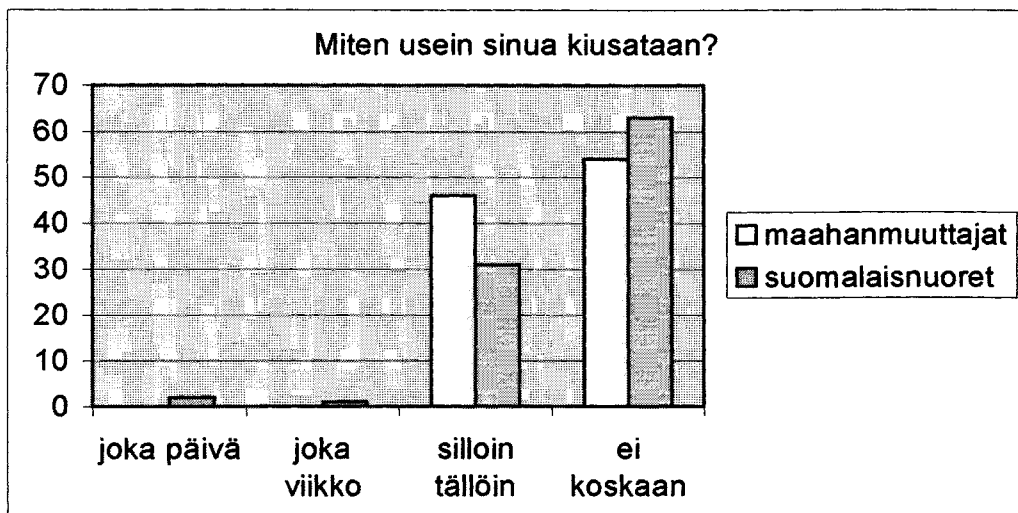
Pelot. Yleisesti ottaen kaikki maahanmuuttajanuoret pelkäsivät joskus. Yleisin vastaus oli, että nuori pelkäsi joskus kotona öisin (42 %). Toinen yleinen pelonaihe oli liikenne (39 %). Myös elokuvissa pelättiin melko usein (26 %). Nämä ovat odotettavissa olevia vastauksia. Yllättävää oli kuitenkin se, että jopa 26 % pelkäsi kaveriporukassa joskus ja yksi heistä pelkäsi usein. Maahanmuuttajista 24 % pelkäsi joskus ulkona vapaa-aikana ja yksi heistä pelkäsi usein.

Maahanmuuttajanuoret pelkäsivät huomattavan usein myös koulussa. Vastaajista 18 % pelkäsi koulumatkalla ja 16 % oppitunnilla. Välitunnilla pelkäsi 11 % ja kouluruokailussa 11 % nuorista. Muita paikkoja, joissa nuoret kertoivat pelkäävänsä, olivat mm. "disko", "juhlat" ja "kaupungilla". Näihin kysymyksiin liittyen ei selvitetty, mitä asioita nuoret näissä paikoissa pelkäävät.

Suurimmat pelonaiheet olivat suomalaisnuorilla samanlaisia kuin maahanmuuttajilla. Liikenteessä pelkäsi joskus jopa 46 % nuorista. Myös suomalaisnuorista 39 % pelkäsi

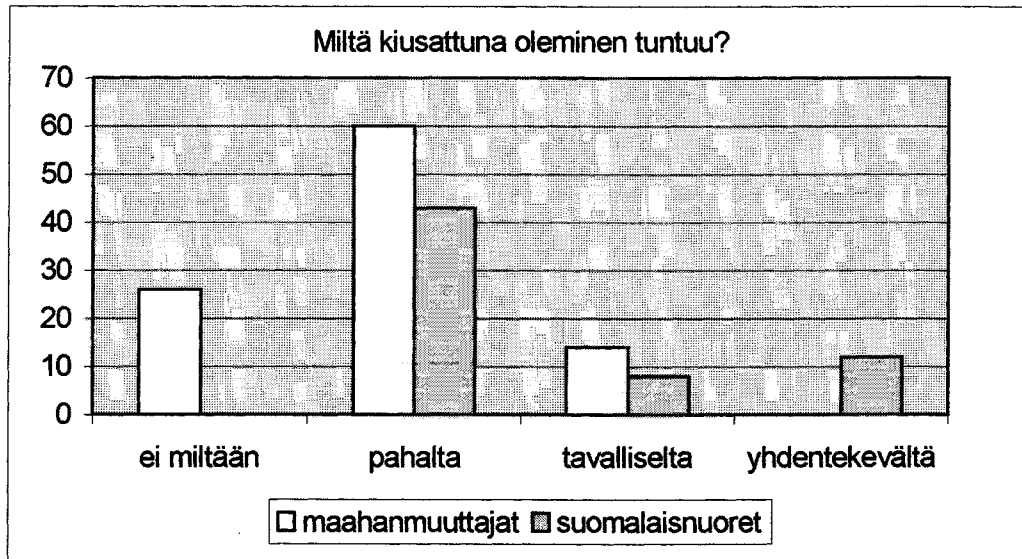
joskus kotona yöllä ja 2 % heistä pelkäsi usein. Ulkona vapaa-ajalla pelkäsi joskus 32 % suomalaisnuorista. Kaveriporukassa pelkäsi 22 % vastaajista. Koulussa suomalaisnuoret pelkäsivät välitunnilla (4 %) ja ruokailussa (5 %) harvemmin kuin maahanmuuttajat.

Kiusaaminen. Maahanmuuttajat kokevat silloin tällöin tapahtuvaa kiusaamista useammin kuin suomalaisnuoret. Suurinta osaa (54 %) maahanmuuttajanuorista ei kiusata koskaan. Kuitenkin melkein yhtä suuri osa (46 %) kokee kiusaamista silloin tällöin. Suomalaisnuorista useampi (63 %) ilmoitti, ettei heitä kiusata koskaan. Silloin tällöin kiusaamista kokee 31 % suomalaisnuorista. Joka viikko tulee kiusatuksi 1 % ja joka päivä 2 % suomalaisnuorista. Ketään maahanmuuttajanuorista ei kyselyn mukaan kiusattu joka päivä tai joka viikko.

KUVIO 12. Kiusaamisen yleisyys

Suurimmasta osasta maahanmuuttajanuoria (60 %) kiusaaminen tuntui pahalta. Yllättävää kuitenkin on, että vastaavasti 40 % nuorista vastaa, ettei kiusaaminen tunnu miltään tai että se tuntuu tavalliselta. Viisi nuorta on jättänyt vastaamatta kysymykseen. Vastaavasti suomalaisnuorista suurin osa (43 %) on vastannut kiusaamisen tuntuvan pahalta. Vastaajista 20 % koki kiusaamisen tavallisena tai yhdentekeväenä. Suomalaisnuoristakin suuri osa (37 %) jätti vastaamatta kysymykseen.

KUVIO 13. Kiusaamisen kokeminen

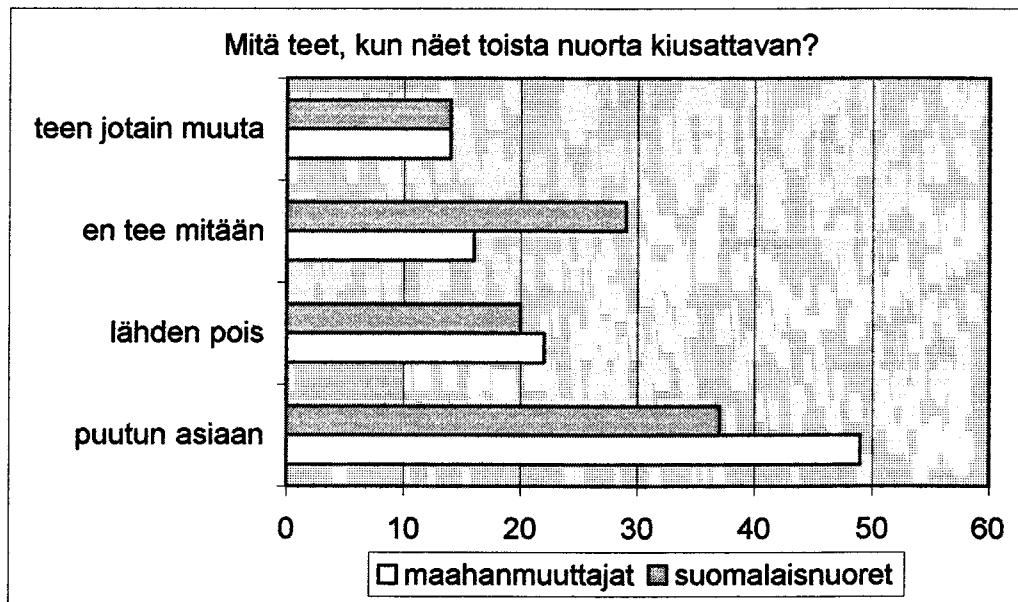
Nuoret saivat kertoa kaksi yleisintä paikkaa, missä heitä on kiusattu. Vastaukset tukivat aiempien kysymysten tuloksia kiusaamisesta. Suurin osa suomalaisnuorista (71 %) ja maahanmuuttajista (53 %) vastasi edelleen, ettei heitä kiusata missään. Suomalaisnuorista kuitenkin huomattavasti useampi vastasi, ettei heitä kiusata missään.

Yleisimmin kiusaamista tapahtui maahanmuuttajien vastausten mukaan vapaa-aikana (29 %). Suomalaisnuorista vain 12 % ilmoitti, että heitä kiusataan vapaa-aikana. Maahanmuuttajanuorista 18 % ja suomalaisnuorista 20 % koki kiusaamista koulussa välitunnilla. Lisäksi kaksi (5 %) maahanmuuttajaa koki kiusaamista koulun oppitunneilla ja 5 % kotonaan.

Nuorilta kysyttiin, miten he toimivat, kun näkevät toista nuorta kiusattavan. Maahanmuuttajanuoret olivat tässä halukkaampia toimimaan, suomalaisnuorista useampi ei tee asialle mitään. Maahanmuuttajista 49 % puuttuisi asiaan jollakin tavalla. Yksi vastaajista kertoisi lyövänsä kiusaajia. Muut vastaajat yrittäisivät puhua kiusaajille saadakseen heidät lopettamaan: *"sanon jos ei auta en puhu"*, *"Älä kiusaa"*, *"Menen väliin ja puhun jotain asiaa"*, *"tulen auttamaan"*, *"sanon jotain"*, *"Menen väliin"*, *"Kysyn, että miksi se kiusaa"*.

Maahanmuuttajanuorista 14 % tekisi asialle jotakin muuta. Suurin osa vastaajista kertoisi kiusaamisesta opettajalle tai muille aikuisille: *"Jos se on mun kaveri, niin sitten"*, *"Kerron opettajalle tai joku aikuinen joka on lähellä"*. Maahanmuuttajista vain 16 % ei tekisi asialle mitään ja 22 % lähtisi pois paikalta.

Suomalaisnuorista 37 % puuttuisi kiusaamiseen ja lisäksi 14 % tekisi asialle jotakin muuta. Kuitenkin jopa 29 % suomalaisnuorista ei tekisi asialle mitään ja 20 % lähtisi pois paikalta.

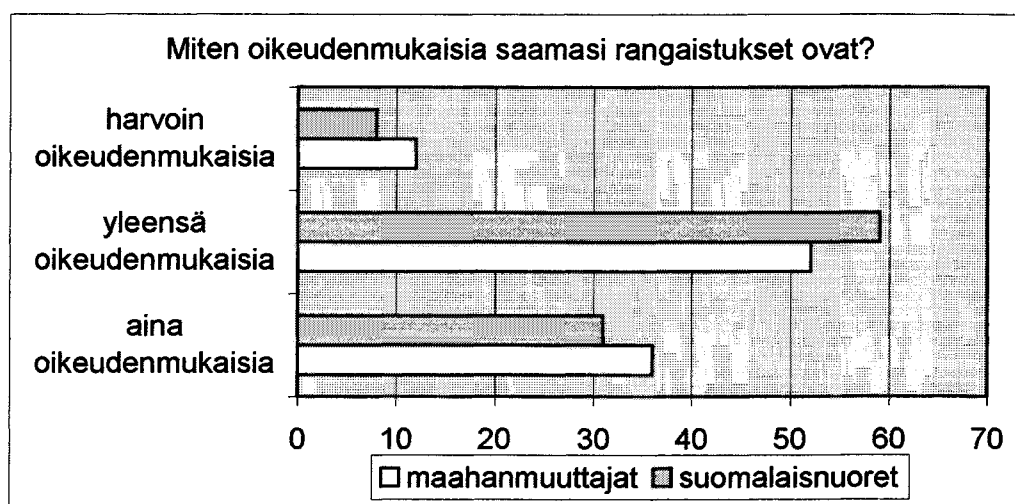
KUVIO 14. Toimiminen kiusaamistilanteessa

Suomalaisnuorten ja maahanmuuttajanuorten välillä ei ollut juuri eroja siinä, kuinka usein he kiusaavat muita. Maahanmuuttajista 76 % ei kiusaa ketään ja 24 % kertoo kiusaavansa muita joskus. Kiusaamisen syiksi annetaan esimerkiksi seuraavia: *"Semmoisia, jotka ärsyttävät minua"*, *"No en tiiä"*, *"Jos se kiusaa tai haukkuu tai jotain"*, *"Koska hän kiusaa minuakin"*, *"En minä tiedä. Sisällä nouse jotain ja tulen vihaiseksi"*, *"Jos ne kiusaa"*, *"Sitä kun on vaan kaveriporukassa ja kiusaa, ei huomaa että kiusaa toista"*, *"Jotka ärsyttää"*. Suomalaisnuorista vain 1 % ja maahanmuuttajista yksikään ei kiusaa muita usein.

Rangaistukset. Koulussa rankaisemisen keinot olivat kyselyn mukaan hyvin samanlaisia. Yleisin rankaisukeino oli jälki-istunto. Yli puolet vastanneista kertoi saavansa koulussa jälki-istuntoa (56 %). Seuraavaksi yleisin rankaisu oli opettajan tai rehtorin puhuttelu (22 %). Muutamat oppilaat eivät vastanneet tähän sanalliseen tehtävään, koska kertoivat minulle suullisesti, etteivät ole tehneet koulussa mitään väärää. Harvinaisempi vastaus, jota olisi useammaltakin kuin yhdeltä oppilaalta mielellään kuullut, oli tehdyn rikoksen korjaaminen. Sanalliseen kysymykseen vastasi 27/40 maahanmuuttajanuorta. Vastaukset olivat hyvin yhdenmukaisia suomalaisoppilaiden tulosten kanssa.

Nuoret kirjoittivat sanallisesti myös kotona saamistaan rangaistuksista. Kotiaresti oli näistä rangaistuksista kaikkein yleisin (27 %). Huutaminen oli myös melko yleinen rankaisukeino (10 %). Jopa 16 % vastaajista kertoi, etteivät vanhemmat tee mitään rankaistakseen lastaan. Toisaalta tämä saattaa tarkoittaa, etteivät nämä nuoret katso tekevänsä mitään, mistä tulisi rankaista. Myös puhuttelu (13 %) ja viikkorahan poistaminen (13 %) olivat melko usein käytettyjä menettelyjä. Kahdessa vastauksessa kävi ilmi lyöminen kädellä, kepillä tai vyöllä (6 %). Kysymykseen vastasi 30/40 maahanmuuttajanuorta. Maahanmuuttajista 25 % jätti vastaamatta tähän sanalliseen tehtävään kokonaan.

Toisin kuin maahanmuuttajilla suomalaisnuorilla huutaminen ja nuhtelu olivat hieman yleisempiä rankaisukeinoja kuin kotiaresti. Myös 3 % suomalaisperheistä käytti kyselyn mukaan fyysisiä rankaisukeinoja, kuten lyömistä.

KUVIO 15. Rangaistusten oikeudenmukaisuus

Maahanmuuttajanuoret ja suomalaisnuoret kokivat saamansa rangaistukset yleensä oikeudenmukaisina. Yleensä oikeudenmukaisina rangaistuksia piti 52 % vastaajista. Aina oikeudenmukaisina rangaistuksia piti 36 % maahanmuuttajanuorista. Harvoin oikeudenmukaisina piti rangaistuksia 12 % vastaajista. Yhteensä jopa seitsemän nuorta (18 %) oli jättänyt vastaamatta tähän kysymykseen.

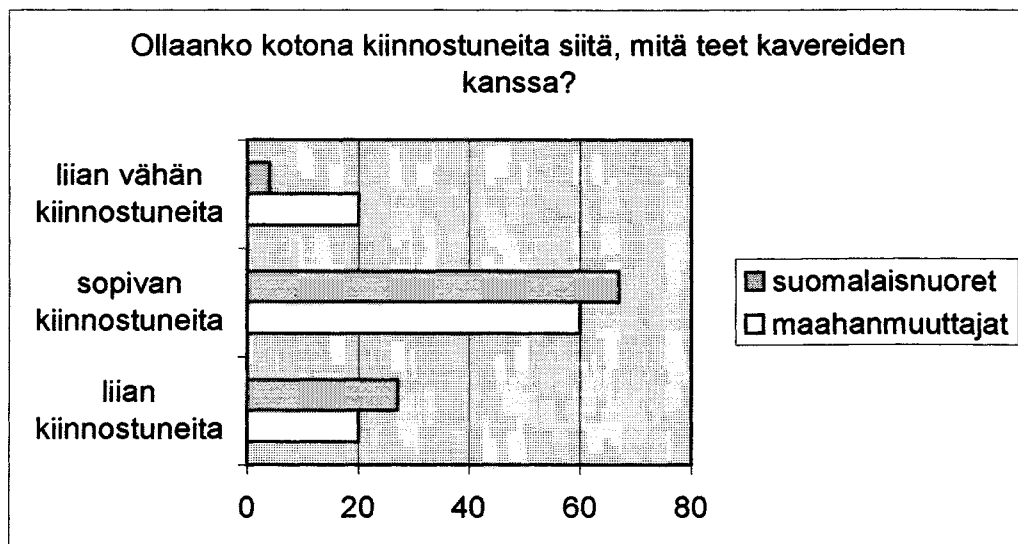
Suomalaisnuorista useampi (59 %) piti saamiaan rangaistuksia yleensä oikeudenmukaisina ja vastaavasti harvempi piti rangaistuksia harvoin oikeudenmukaisina.

7.1.6 Huomioiduksi tuleminen ja itsensä arvokkaaksi kokeminen

Nuorilta kysyttiin, huomioidaanko heitä heidän omasta mielestään tarpeeksi ja ollaanko heistä kiinnostuneita kotona. Lisäksi selvitettiin sanallisilla kysymyksillä, mihin nuoret olivat itsessään erityisen tyytyväisiä ja mihin eivät.

Suomalaisnuorten ja maahanmuuttajien kokemukset olivat melko yhdensuuntaisia. Kolme neljästä maahanmuuttajanuoresta vastasi, että kotona ollaan sopivasti kiinnostuneita koulupäivästä (75 %). Maahanmuuttajista 18 % koki, että kotona oltiin liian kiinnostuneita koulupäivästä. Suomalaisista nuorista tätä mieltä oli hieman useampi (21 %). Maahanmuuttajista 8 % ja suomalaisista nuorista 7 % koki, että kotona ollaan liian vähän kiinnostuneita koulupäivästä.

Ryhmien välillä oli enemmän eroja siinä, miten nuoret kokivat kodin kiinnostuksen kavereiden kanssa vietettyyn aikaan. Suomalaisnuorten mukaan kotona ollaan liian kiinnostuneita, ja maahanmuuttajien mielestä kotona ollaan liian vähän kiinnostuneita tekemisistä kavereiden kanssa. Suomalaisnuorista 4 % ja maahanmuuttajista jopa 20 % vastasi, että kotona oltiin liian vähän kiinnostuneita kavereiden kanssa vietetystä ajasta. Ryhmien välinen ero on tilastollisesti melkein merkitsevä ($p=0,030$) Kuitenkin enemmistö sekä maahanmuuttajista (60 %) että suomalaisista (67 %) koki kotona ollun sopivasti kiinnostuneita tekemisistä kavereiden kanssa.

KUVIO 16. Vanhempien kiinnostus nuorten sosiaalista elämästä

Nuoret saivat vapaasti kirjoittaa, mihin asioihin he olivat itsessään erityisen tyytyväisiä ja mihin eivät. Suurimmaksi osaksi nuorten vastaukset koskivat koulussa menestymistä (37 %). *"Kun kokeesta saan kympin tai ysin, silloin olen tyytyväinen"* oli yksi tyypillisimmistä vastauksista. Moni kertoi myös olevansa tyytyväinen omaan urheilullisuuteensa (20 %). Nuorista 13 % vastasi, ettei ole itsessään tyytyväinen mihinkään. Toisaalta 10 % vastasi olevansa tyytyväinen kaikkeen tai melkein kaikkeen. Näiden lisäksi esimerkiksi suomen kielen taito ja lukuisat ystävät olivat tyytyväisyyden aiheita. Kysymykseen vastasi 30/40 maahanmuuttajanuorta (75 %). Vastaukset mukailivat suomalaisnuorten vastauksia.

Koska nuoret olivat tyytyväisiä menestyessään koulussa, he eivät olleet tyytyväisiä koulun mennessä huonosti. Yleisin aihe tyytymättömyyteen itsessä oli huono koulumenestys ja koenumerot (30 %). Vastaajista 19 % ei ole tyytyväinen mihinkään itsessään. Huono kielitaito mainitaan myös tyytymättömyyden syynä (7 %). Ainoastaan yksi nuori on ollut tyytymätön ulkomuotoonsa. Muita syitä tyytymättömyyteen olivat esimerkiksi seuraavat: *"Että joskus en kuuntele mitä isä, äiti, sisko, mummo tai vaari sanovat mimulle"*, *"Siihen, että joskus kiusaan toisia"*, *"sometimes lazy"*. Maahanmuuttajista 68 % vastasi tähän sanalliseen kysymykseen (27/40).

Suomalaisnuorten vastauksissa kouluasioihin ei oltu tyytymättömiä yhtä usein. Luonteenpiirteet ja ulkoinen olemus olivat suomalaisnuorilla yleisempiä tyytymättömyyden aiheita kuin maahanmuuttajilla.

7.1.7 Tyytyväisyys elämään

Nuorten yleinen tyytyväisyys elämäänsä kertoo paljon yleisestä hyvinvoinnista. Nuorilta kysyttiin, millaista heidän elämänsä on nyt, mikä tulevaisuudessa on tärkeää ja mikä pelottavaa.

Maahanmuuttajanuorista 33/40 vastasi kysymykseen, millaista elämäsi on juuri nyt. Kovin selvää yksimielisyyttä ei odotetustikaan vastauksista löytynyt. Mielenkiintoiseksi elämänsä koki 15 nuorta (38 %). Tarkempia syitä kiinnostavuuteen olivat mm. *"koska koulussa menee hyvin"*, *"kun mä pääsen vuoden päästä koulusta"*, *"tulossa joulu ja muutenkin"*, *"koska tietää mitä haluaa"*, *"koska mimulla on murrosikä"*, *"saa kokea kaikkea"*, *"kun olen koulussa"*, *"opin paljon asioita"*.

Onnelliseksi koki elämänsä yhdeksän vastaajaa (23 %). Syitä onnellisuuteen oli lukuisia: *"koska tunnen olevani suomalainen"*, *"koska minulla ei ole ongelmia"*, *"koska sukulaiseni voivat hyvin"*, *"kun maa ehkä lähen suomesta"*.

Kuusi nuorta vastasi elämän olevan juuri nyt vaikeaa (15 %). *"Koska koulussa on vaikeita kokeita"*, *"en tiää...se vaan on"*, *"school"*, *"koska on liian paljon asioita joista rangaistaan Suomessa kotona"*, *"pikkusen vaikeaa ymmärtää suomea"*. Muita vastauksia olivat: *"ihan tavallista"*, *"ihan tuttua tavallista"*, *"onnellista mutta on myös sukulaisia ikävää"*. Kenenkään elämä ei ollut pelottavaa.

Suomalaisnuorista huomattavasti useampi (40 %) koki elämänsä onnelliseksi. Mielenkiintoisena elämän koki 30 % nuorista. Huomattavasti harvempi (8 %) koki elämänsä vaikeaksi.

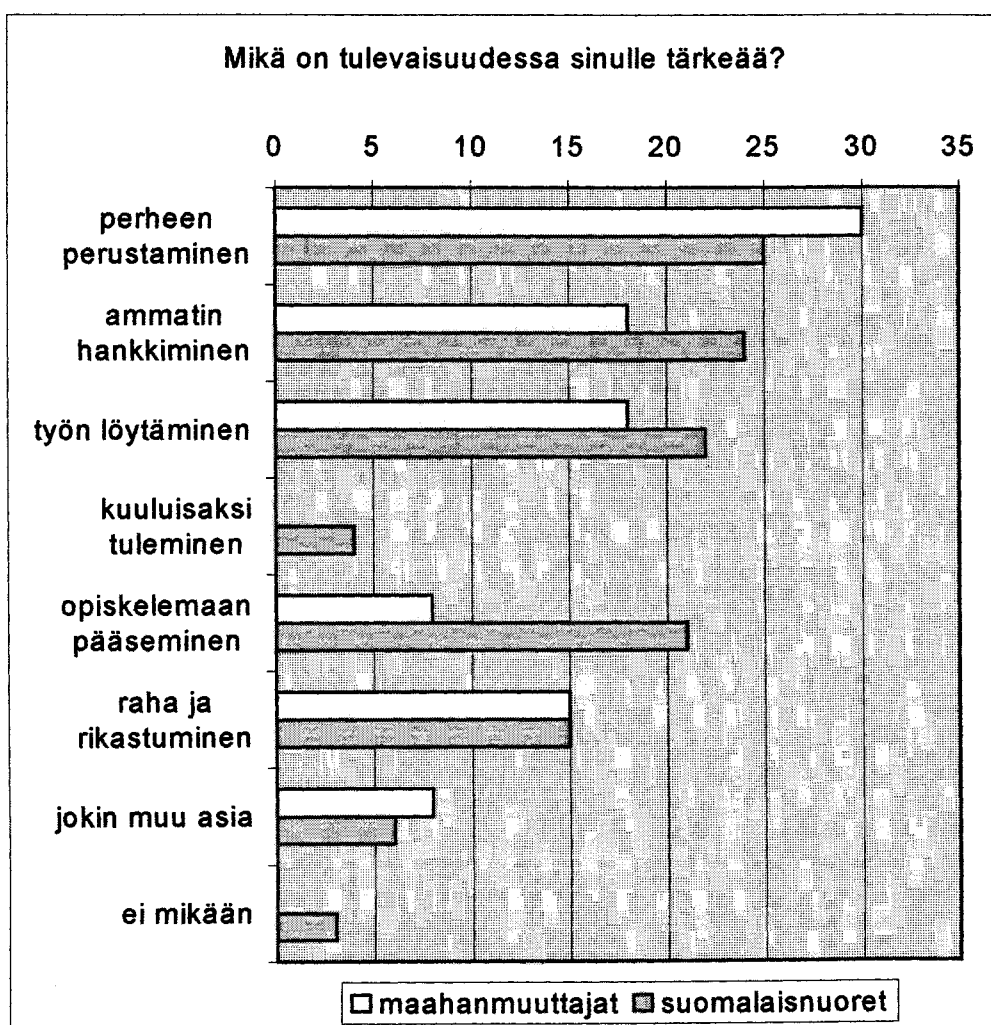
Pelot. Maahanmuuttajanuorten mielestä tulevaisuudessa pelottavat asiat jakautuivat melko tasaisesti kaikille annetuille vaihtoehdoille. Nuoret saivat merkitä kaksi kaikkein pelottavinta asiaa. Pelottavimpina asioina nousivat vastauksista esille työttömäksi jääminen ja läheisen ihmisen kuolema. Lähes yhtä usein nuoret pelkäsivät sairastuvansa vakavasti. Myös sodan syttymistä pelättiin (23 %).

Suomalaisnuorten pelot jakaantuivat yllättävänkin yhdenmukaisesti maahanmuuttajien kanssa. Suomalaisnuorista useampi pelkäsi sairastuvansa. Ilman toivottua opiskelupaikkaa jääminen ja yksinäisyys pelotti suomalaisnuoria enemmän kuin maahanmuuttajia. Toisaalta työttömyyttä ei pelätty yhtä paljon.

TAULUKKO 6. Mikä tulevaisuudessa pelottaa?

	Maahanmuuttajat	Suomalaisnuoret
Työttömyys	28 %	23 %
Sairastuminen	25 %	34 %
Läheisen sairastuminen	8 %	7 %
Läheisen kuolema	28 %	30 %
Sota	23 %	23 %
En saa omaa perhettä	10 %	8 %
Jään yksin	10 %	15 %
En pääse opiskelemaan	10 %	15 %
Jokin muu	5 %	3 %
Ei mikään	10 %	7 %

Tulevaisuus. Perheen merkitys ja perinteiset arvot näkyivät maahanmuuttajanuorten tulevaisuudessa. Maahanmuuttajanuorista 32 %:lle tulevaisuudessa oli tärkeää perheen perustaminen. Tämä oli kaikkein yleisin vastaus myös suomalaisnuorten keskuudessa. Heistä kuitenkin harvempi (25 %) piti perheen perustamista tulevaisuudessa tärkeänä. Seuraavaksi yleisin vastaus maahanmuuttajilla oli joko ammatin hankkiminen (18 %) tai työn löytäminen (18 %). Tämä sen sijaan oli suomalaisnuorille tärkeämpää. Kun opiskelemaan pääseminen oli suomalaisnuorista 21 % tärkeää, oli maahanmuuttajista tämän valinnut vain 8 % vastaajista.

KUVIO 17. Tärkeät asiat nuorten tulevaisuudessa

7.1.8 Kulttuuri-identiteetti ja yhteisyyden tunteet

Tutkimuksen lopuksi halusin myös selvittää, mihin maahan nuoret tuntevat kuuluvansa ja miten he kohtaavat erilaisuuden ja kulttuurierot. Näitä aiheita tutkittiin lisäkysymysten ja neljän tapaustutkimuksen avulla.

Kyselyn tulokset osoittivat suurimman osan maahanmuuttajanuorista viihtyvän Suomessa hyvin ja olevan tyytyväisiä tilanteeseensa. Suurin osa nuorista tuntuu olevan tasapainossa itsensä kanssa kahden kulttuurin välissä. Tällöin yhteisyyden tunteet tukevat omalta osaltaan nuorten hyvinvointia.

Suurin osa (39 %) maahanmuuttajanuorista tunsi kuuluvansa sekä Suomeen että lähtömaahansa. Tämä kertoo kahden kulttuurin vaikutuksesta näiden nuorten elämässä. Maahanmuuttajanuorista 28 % tunsi kuuluvansa ainoastaan Suomeen. Heistä suurin osa oli entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneita nuoria. Lisäksi nuorista 23 % tunsi kuuluvansa pelkästään omaan lähtömaahansa. Huomattavaa on myös, että jopa neljä nuorta vastasi, ettei tunne kuuluvansa kumpaankaan maahan. Lähtömaalla ei ollut vaikutusta vastauksiin.

TAULUKKO 7. Mihin maahan tunnet kuuluvasi?

Vastaajan lähtömaa	Suomeen	Lähtömaahan	Molempiin	En kumpaankaan	Yhteensä
Entinen Neuvostoliitto	6	3	5	1	15
arabimaat	3	3	4	2	12
Euroopan maa	2	2	4		8
Muu		1	2		3
(tyhjä)				1	1
Kaikki yhteensä	11	9	15	4	39

Huom. Maahanmuuttajista vastasi 39 (97,5 %)

Nuorilta kysyttiin, ovatko ihmiset heidän mielestään erilaisia Suomessa kuin heidän lähtömaassaan. Kysymykseen vastasi 37 maahanmuuttajaa. Suurin osa nuorista (60 %) koki ihmisten olevan erilaisia. Perusteluiksi annettiin mm. *"monella tavalla"*, *"Ne syövät sikaa"*, *"lähtömaassani ihmiset auttavat enemmän ihmisiä kuin suomalaiset"*, *"Sieltä mistä minä tulen niin siellä on kunnan diktaattori valta"*, *"Suomessa kiusataan"*, *"täällä ihmiset ovat semmoisia jotka suuttuvat helpommin"*. Suomalaisia luonnehdittiin myös rauhallisiksi, hidasälyisiksi, epäkohteliaiksi ja liian kilteiksi.

Nuorista 41 % vastasi, etteivät ihmiset ole erilaisia. Tässä erilaisuus voidaan ymmärtää monella tavalla. Monet nuoret olivat perustelleet erilaisuutta hyvin ulkoisilla asioilla, kuten ihonvärillä ja äidinkielellä. Huomattavaa vastauksissa on mielestäni kuitenkin nuorten yleinen asennoituminen. Suomalaiset nähtiin suurimmassa osassa vastauksista erilaisina negatiivisessa sävyssä.

Tutkimuksessa kysyttiin, miltä nuoresta tuntuu olla toisesta maasta muuttanut. Nuorista 74 % kertoi olevansa tyytyväinen. Tämän lisäksi 13 % nuorista koki toisesta maasta muuttamisen vaikeana ja 13 % katsoi toisesta maasta muuttamisessa olevan niin hyviä kuin huonojakin puolia. Tämä lienee yleisen hyvinvoinnin kannalta keskeisin kysymys. Suurin osa maahanmuuttajanuorista on kokenut toisesta maasta Suomeen muuttamisen hyvänä asiana. Lähtömaalla ei ollut vastauksiin suurta vaikutusta. Entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneet kokivat muuttamisen kuitenkin keskimäärin parhaiten. Arabimaista muuttaneet kokivat muita useammin muuttamisen vaikeana. Tämä tulos tukee Mikkolan ja Heinon tutkimuksen tuloksia, joiden mukaan kokemukset uuteen maahan muuttamisesta ovat sitä vaikeampia mitä kaukaisemmasta kulttuurista maahanmuuttaja on kotoisin. (Mikkola & Heino 1997.)

Oman kulttuurin ylläpitämisen kannalta on olennaista, kuinka paljon nuori tapaa omasta lähtömaastaan kotoisin olevia ihmisiä. Tässä omia perheenjäseniä ei lasketa, sillä heidän tapaamisensa katsotaan olevan luonnollista. Kuitenkin esimerkiksi koulussa olevat ystävät ovat jo suhteita muihin samasta kulttuuripiiristä oleviin ihmisiin. Nuorista maahanmuuttajista 41 % tapasi samasta maasta kotoisin olevia silloin tällöin. Vähintään kerran viikossa samasta maasta muuttaneita tapaa 36 % nuorista. Yhdeksän nuorta (23 %) kertoi tapaavansa heitä vain harvoin. Tulokset viittaavat maahanmuuttajanuorten olevan pääasiallisesti hyvin yhteydessä omaan etniseen ryhmäänsä. Tämä auttaa oman kulttuuri-identiteetin rakentamisessa ja ylläpitämisessä.

Maahanmuuttajanuorten suhtautumista omaansa ja muihin kulttuureihin selvitettiin myös kysymällä, haluaisivatko he kouluunsa lisää maahanmuuttajia. Vastaajista 77 % olisi ottanut kouluunsa lisää maahanmuuttajia. Heistä 19/39 nuorta olisi halunnut maahanmuuttajia omasta lähtömaastaan ja 18/39 olisi ottanut maahanmuuttajia mistä tahansa maasta. Tyttöjen ja poikien vastauksissa oli hieman eroa siten, että tytöt olisivat hieman useammin ottaneet lisää maahanmuuttajia mistä tahansa maasta. Pojat sen sijaan olisivat ottaneet tyttöjä useammin maahanmuuttajia omasta maastaan. Kaksi oppilasta oli sitä mieltä, ettei haluaisi lisää maahanmuuttajia kouluunsa.

On ymmärrettävää, että nuoret haluaisivat kouluunsa lisää samasta maasta muuttaneita oppilaita. Tämä tulos tukee myös Kososen (1994) tutkimuksen tuloksia vietnamilaisoppilaiden sopeutumisesta. Kuitenkin avoimuus muiden etnisten ryhmien jäseniä kohtaan kertoo nuoren omasta kulttuurillisesta tasa-painosta. (Kosonen 1994.)

Yksi maahanmuuttajien sopeutumista kuvaava tekijä on paluumuuttohalukkuus. Enemmistö (62 %) nuorista halusi asua Suomessa. Heistä suurin osa oli kotoisin entisen Neuvostoliiton alueelta. Kuitenkin myös suurin osa arabimaista ja Euroopasta muuttaneista olisi asunut mieluiten Suomessa. Nuorista maahanmuuttajista 18 % olisi halunnut asua lähtömaassaan ja 13 % olisi valinnut asuinmaakseen jonkun muun kuin oman lähtömaansa tai Suomen. Voimakas paluumuuttohalukkuus kertoo nuoren sopeutumattomuudesta tai tyytymättömyydestä Suomessa. Halukkuus Suomessa asumiseen ei välttämättä kuitenkaan kerro integroitumisesta.

Toiseen maahan muuttaessa nuori kohtaa erilaisia tapoja, jotka hän voi omaksua tai hylätä. Harvoin omaksutaan kokonaan vain toisen kulttuurin tapoja. Myös tässä tutkimuksessa todettiin, että suurin osa nuorista toimi mielestään molempien kulttuureiden tapojen mukaisesti (63 %). Tulos kertoo kahden kulttuurin sulautumisesta nuorten elämässä. Kuitenkin jopa 28 % vastaajista katsoi toimivansa samalla tavalla kuin suomalaiset. Tämä voi johtua myös siitä, etteivät esimerkiksi entisen Neuvostoliiton alueelta tulleen nuoret näe tapakulttuurin eroja niin suurina kuin kauempaa muuttaneet nuoret. Nuorista 10 % toimii mielestään samalla tavalla kuin oman lähtömaansa ihmiset. Tällöin nuorella ei ole tai hän ei ainakaan itse näe suomalaisen kulttuurin vaikutuksia elämässään.

TAULUKKO 8. Minkä maan tavoilla koet toimivasi?

	Suomi	Lähtömaa	Molemmat	Kaikki yhteensä
Lähtömaa				
Entinen Neuvostoliitto	6		27	33
arabimaat	1	6	24	31
Euroopan maa	2		18	20
Muu	1		6	7
(tyhjä)	1	2		3
Kaikki yhteensä	11	8	75	94

Huom. Maahanmuuttajista vastasi 40 (100 %)

Viimeiseksi kysyttiin, onko toisesta maasta muuttamisella ollut nuorelle hänen mielestään enemmän hyötyä vai haittaa. Tähän kysymykseen oli vastannut vain 28/40

nuorta. Heistä jopa 71 % koki muuttamisesta olleen jotakin hyötyä (20/28). Nuoret mainitsivat hyödyllisinä asioina uuden kielen oppimisen ja toisen maan tuntemisen. Hyvänä asiana mainitaan Suomen rauhallisuus ja turvallisuus sekä hyvät koulutusmahdollisuudet.

Sen sijaan 11 % nuorista koki muuttamisesta olleen enemmänkin haittaa (3/28). Vastaukset olivat huomattavasti hajanaisempia kuin muuton hyviä puolia kysyttäessä. Huonoina puolina nuoret näkivät kieliongelmat ja rasismin. Haittapuolena oli myös ero lähtömaahan jääneistä sukulaisista. Viisi nuorta oli rengastanut molemmat vaihtoehdot, sillä onhan asiassa niin hyviä kuin huonojakin puolia.

7.2 Merkittävät tulokset aikaisempien tutkimusten valossa

Kyselyn mukaan maahanmuuttajanuorten ja suomalaisnuorten vastaukset poikkesivat toisistaan suurimmassa osassa kysymyksiä. Tilastollisesti merkitseviä erot olivat kavereita ja vapaa-aikaa koskevissa kysymyksissä. Maahanmuuttajanuoret kokivat myös kiusaamisen ja yksinolon eri tavalla kuin suomalaisnuoret.

Tulosten mukaan maahanmuuttajanuorilla on yleisesti ottaen perinteisemmät perhearvot kuin suomalaisnuorilla. Maahanmuuttajat viihtyvät kotonaan suomalaisnuoria paremmin ja pitivät sisaruksiaan suomalaisnuoria useammin erittäin tärkeinä. Sen sijaan kaverit olivat maahanmuuttajille keskimäärin vähemmän tärkeitä kuin suomalaisnuorille.

TAULUKKO 9. Vertailuryhmien erot kavereiden tärkeydessä

Kahden otoksen t-testi olettaen varianssit erisuuriksi		
	<i>Maahanmuuttajat</i>	<i>Suomalaiset</i>
<i>Kavereiden tärkeys</i>		
Keskiarvo	1,605	1,349
Varianssi	0,57	0,289
Havainnot	38	295
Arvioitu keskiarvojen ero	0	
Va	42	
t Tunnusluvut	2,026	
P(T<=t) yksisuuntainen	*0,025	
t-kriittinen yksisuuntainen	1,682	

*) tilastollisesti melkein merkitsevä tulos $P < 0.05$

Vaikka ero vertailuryhmien välillä oli tilastollisesti vain melkein merkitsevä, se tukee aikaisemmin tutkimuksissa saatuja tietoja maahanmuuttajien perhesuhteista (Taulukko 9). Aikaisemmissa tutkimuksissa ei ole todennettu eroa kavereiden tärkeydestä maahanmuuttajille verrattuna suomalaisnuoriin. Kuitenkin esimerkiksi Jasinskaja-Lahti ja Liebkind (2000) ovat todenneet venäjänkielisten maahanmuuttajanuorten perhearvojen poikkeavan suomalaisnuorten perhearvoista perinteisempinä. (Jasinskaja-Lahti & Liebkind 2000, 132)

Perheen merkitys on myös monissa muissa ei-länsimaisissa kulttuureissa keskeisempi kuin Suomessa. Tutkimusten mukaan tiivis perheyhteys ja vanhempien tuki auttavat nuorta sopeutumaan uudessa maassa ja ehkäisevät stressiä. (Liebkind ym. 2000; Jasinskaja-Lahti & Liebkind 2000; Matinheikki-Kokko 1994, 89.) Tämä tulos voidaan siis tulkita myös hyvinvointia edistävänä piirteenä.

Edelliseen liittyen maahanmuuttajat pääsivät kavereidensa luo kyläilemään harvemmin kuin suomalaisnuoret (Taulukko 10). Vastaavasti kavereiden kotiin tuominen oli harvinaisempaa kuin suomalaisnuorilla (Taulukko 11). Tämän voidaan ajatella olevan yhteydessä perinteisempiin perhearvoihin ja vanhempien määräysvaltaan, joka on monissa kulttuureissa voimakkaampaa kuin Suomessa. Mikäli nuorella on kuitenkin vähemmän mahdollisuuksia yhteyksiin kavereidensa kanssa, saattaa tämä osaltaan heikentää hyvinvointia ja sopeutumista uuteen kulttuuriin.

TAULUKKO 10. Vertailuryhmien erot kavereiden luo pääsemisessä

Kahden otoksen t-testi olettaen varianssit erisuuriksi		
	<i>Maahanmuuttajat</i>	<i>Suomalaiset</i>
<i>Kavereiden luo pääseminen</i>		
Keskiarvo	1,550	1,186
Varianssi	0,305	0,199
Havainnot	40	296
Arvioitu keskiarvojen ero	0	
Va	46	
t Tunnusluvut	3,997	
P(T<=t) yksisuuntainen	***0,000115	
t-kriittinen yksisuuntainen	1,679	

***) tilastollisesti erittäin merkitsevä tulos $P < 0.001$

TAULUKKO 11. Vertailuryhmien erot kavereiden kotiin tuomisessa

Kahden otoksen t-testi olettaen varianssit yhtäsuuriksi		
<i>Kavereiden kotiin tuominen</i>	<i>Maahanmuuttajat</i>	<i>Suomalaiset</i>
Keskiarvo	1,475	1,123
Varianssi	0,461	0,129
Havainnot	40	292
Yhdistetty varianssi	0,168	
Arvioitu keskiarvojen ero	0	
Va	330	
t Tunnusluvut	5,085	
P(T<=t) yksisuuntainen	***0,000	
t-kriittinen yksisuuntainen	1,649	

***) tilastollisesti erittäin merkitsevä tulos $P < 0.001$

Maahanmuuttajanuoret halusivat suomalaisnuoria useammin harrastaa jotakin, mitä eivät ole voineet. Osallistuminen harrastustoimintaan on yksi edellytys kulttuuri-identiteetin kehittämisessä ja uuteen maahan sopeutumisessa. Nuoren osallistuminen yhteiskunnan toimintaan on myös yksi hyvinvoinnin edellytys. Mikäli maahanmuuttajanuorella ei ole mahdollisuutta osallistua haluamaansa harrastustoimintaan, hänen yhteytensä suomalaiseen yhteiskuntaan jää koulun varaan. Tästä aiheesta en ole löytänyt aikaisempia vertailevia tutkimuksia Suomessa.

TAULUKKO 12. Vertailuryhmien erot harrastusmahdollisuuksissa

Kahden otoksen t-testi olettaen varianssit yhtäsuuriksi		
<i>Haluaisitko harrastaa jotakin mitä et voi?</i>	<i>Maahanmuuttajat</i>	<i>Suomalaiset</i>
Keskiarvo	1,419	1,652
Varianssi	0,252	0,228
Havainnot	31	279
Yhdistetty varianssi	0,230	
Arvioitu keskiarvojen ero	0	
Va	308	
t Tunnusluvut	-2,566	
P(T<=t) yksisuuntainen	**0,005	
t-kriittinen yksisuuntainen	1,650	

**) tilastollisesti merkitsevä tulos $P < 0.01$

TAULUKKO 13. Vertailuryhmien erot vapaa-aikaan vaikuttamisessa

Kahden otoksen t-testi olettaen varianssit erisuuriksi		
<i>Omiin asioihin vaikuttaminen vapaa-aikana</i>	<i>Maahanmuuttajat</i>	<i>Suomalaiset</i>
Keskiarvo	1,605	1,281
Varianssi	0,462	0,278
Havainnot	38	295
Arvioitu keskiarvojen ero	0	
Va	43	
t Tunnusluvut	2,831	
P(T<=t) yksisuuntainen	**0,004	
t-kriittinen yksisuuntainen	1,681	

**) tilastollisesti merkitsevä tulos $P < 0.01$

Maahanmuuttajanuoret kokivat saavansa vaikuttaa omiin asioihinsa keskimäärin suomalaisnuoria vähemmän niin kotona, koulussa kuin vapaa-aikanakin. Ero oli tilastollisesti merkitsevä vapaa-ajan kohdalla (Taulukko 13). Tulos on oletettavissa oleva, sillä myös se liittyy vanhempien voimakkaampaan määräysvaltaan.

Kyselyn mukaan ryhmien välillä ei ollut merkittäviä eroja kiusaamisessa ja yksinolossa. Maahanmuuttajia kiusattiin keskimäärin hieman suomalaisnuoria useammin. Tämä tulos tukee aikaisempia tutkimuksia, joiden mukaan maahanmuuttajanuoret kokevat kiusaamista suomalaisnuoria enemmän. (Ikonen & Viinikainen 1997; ks. myös Kosonen 1994.)

Merkittävämpi ero ryhmien välillä oli kuitenkin kiusaamisen ja yksinolon kokemisessa (Taulukot 14 ja 15). Erot olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä. Maahanmuuttajat kokivat sekä kiusaamisen että yksinolon suomalaisnuoria useammin pahana asiana. Keskiarvotestin tulos on kuitenkin tulkinnanvarainen. Monet maahanmuuttajat olivat vastanneet, ettei yksinolo tunnu miltään. Monet suomalaisnuoret olivat vastanneet yksinolon tuntuvan mukavalta. Nämä vastausvaihtoehdot olivat kyselyssä toistensa vastakohtia. Keskiarvotesti saattaa siis vääristää tulosten merkitsevyyttä.

TAULUKKO 14. Vertailuryhmien erot yksinolon kokemisessa

Kahden otoksen t-testi olettaen varianssit yhtäsuuriksi		
<i>Miltä yksinolo tuntuu?</i>	<i>Maahanmuuttajat</i>	<i>Suomalaiset</i>
Keskiarvo	2,158	3,182
Varianssi	0,785	1,173
Havainnot	38	214
Yhdistetty varianssi	1,116	
Arvioitu keskiarvojen ero	0	
Va	250	
t Tunnusluvut	-5,509	
P(T<=t) yksisuuntainen	***0,000	
t-kriittinen yksisuuntainen	1,651	

***) tilastollisesti erittäin merkitsevä tulos $P < 0.001$

Maahanmuuttajista kiusattuna oleminen tuntui suomalaisnuoria useammin pahalta. Tässäkin kuitenkin keskiarvotestin tulosta vääristää vaihtoehtojen asettelu. Maahanmuuttajista moni vastasi, ettei kiusattuna oleminen tunnu miltään. Suomalaisnuoret vastasivat kiusattuna olemisen tuntuun yhdentekevältä. Nämä vastausvaihtoehdot olivat kyselyssä toistensa vastakohtia, vaikka todellisuudessa niiden merkitys vastaa paljolti toisiaan.

TAULUKKO 15. Vertailuryhmien erot kiusaamisen kokemisessa

Kahden otoksen t-testi olettaen varianssit yhtäsuuriksi		
<i>Miltä kiusattuna oleminen tuntuu?</i>	<i>Maahanmuuttajat</i>	<i>Suomalaiset</i>
Keskiarvo	1,886	2,511
Varianssi	0,398	0,640
Havainnot	35	186
Yhdistetty varianssi	0,603	
Arvioitu keskiarvojen ero	0	
Va	219	
t Tunnusluvut	-4,369	
P(T<=t) yksisuuntainen	***0,000	
t-kriittinen yksisuuntainen	1,652	

***) tilastollisesti erittäin merkitsevä tulos $P < 0.001$

Suomalaisnuoret kokivat maahanmuuttajanuoria useammin, että vanhemmat olivat liian kiinnostuneita heidän asioistaan koulussa ja kaveripiirissä. Maahanmuuttajanuoret kokivat huomattavasti useammin vanhempiensa olevan liian vähän kiinnostuneita siitä,

mitä he tekevät kavereiden kanssa. Ehkäpä läheisempi perheyhteys luo nuorille myös odotuksia vanhempiensa käyttäytymisen suhteen. Maahanmuuttajanuoret haluavat vanhempansa tietävän omista asioistaan enemmän kuin suomalaisnuoret (Taulukko 16).

Jasinskaja-Lahden ja Liebkindin (2000) tutkimuksen mukaan venäjänkieliset nuoret hyväksyivät perinteiset perhearvot huomattavasti suomalaisnuoria useammin. Myös vanhempien ja nuorten välisen suhteen laatu oli merkitsevä. Ne nuoret, jotka kokivat suhteensa vanhempiinsa lämpimiksi ja toimiviksi, hyväksyivät ja kannattivat vanhempiensa edustamia perhearvoja muita enemmän. (Jasinskaja-Lahti & Liebkind 2000, 132)

TAULUKKO 16. Vertailuryhmien erot vanhempien kiinnostuksessa nuorten sosiaaliseen elämään

Kahden otoksen t-testi olettaen varianssit erisuuriksi		
	<i>Maahanmuuttajat</i>	<i>Suomalaiset</i>
<i>Ollaanko kotona kiinnostuneita siitä mitä teet kavereiden kanssa?</i>		
Keskiarvo	2,000	1,763
Varianssi	0,410	0,264
Havainnot	40	291
Arvioitu keskiarvojen ero	0	
Va	46	
t Tunnusluvut	2,244	
P(T<=t) yksisuuntainen	*0,015	
t-kriittinen yksisuuntainen	1,679	

*) tilastollisesti melkein merkitsevä tulos $P < 0.05$

Kyselyn tulokset kertovat maahanmuuttajanuorilla olevan suomalaisnuoria heikommat edellytykset hyvinvointiin useimmilla elämän osa-alueilla. Ryhmien tuloksissa on kuitenkin myös paljon yhtäläisyyksiä. Nuorten maailmassa on paljon yhdistäviä tekijöitä, vaikka olosuhteet ja kulttuurit vaihtelevat.

Sekä maahanmuuttajanuorten että suomalaisnuorten elämässä oli aikuisia, jotka olivat tavoitettavissa tarpeen tullen. Harrastukset olivat myös melko yhdenmukaiset vertailuryhmien välillä, vaikkakin kännykkä ja tietokone olivat maahanmuuttajille selvästi hieman vieraampia välineitä. Ryhmät olivat hyvin yksimielisiä koulun viihtyvyyttä edistävästä tekijöistä. Koulua koskevat kokemukset olivat myös muuten hyvin samansuuntaisia.

Maahanmuuttajanuoret eivät olleet suomalaisnuoria useammin yksinäisiä. Suomalaisnuoret olivat kotona sen sijaan huomattavasti maahanmuuttajia yksinäisempiä. Tätä voitaneen selittää sillä, että suomalaisessa perheessä molemmat vanhemmat ovat usein töissä. Vanhemmat voivat olla paljon poissa kotoa. Tämä lisää omalta osaltaan myös suomalaisnuorten omaa päätösvaltaa ja itsenäisyyttä. Näin ollen on myös ymmärrettävämpää, että yksinolo tuntuu maahanmuuttajista useammin pahemmalla kuin suomalaisnuorista.

Rangaistukset olivat hyvin samanlaisia niin suomalaisnuorten kuin maahanmuuttajienkin kotona. Sen sijaan maahanmuuttajat kokivat rangaistukset hieman suomalaisnuoria useammin epäoikeudenmukaisina. Yllättävää oli myös vastausten yhdenmukaisuus esimerkiksi tulevaisuuteen liittyvien pelkojen suhteen. Vaikka tulevaisuudensuunnitelmat ja arvot olivat vertailuryhmien välillä hyvin erilaiset, olivat pelonaiheet kaikilla lähes samat.

7.3 Tapaustutkimukset

Seuraavat haastattelut on tehty kyselyihin osallistuneille maahanmuuttajanuorille koulupäivän aikana. Kaikkien haastateltavien nimet on muutettu anonymiteetin säilyttämiseksi.

7.3.1 Esimerkki 1: Yvonne Saksasta

Yvonne on 11-vuotias tyttö. Hän muutti Saksasta perheensä mukana Suomeen neljä vuotta sitten. Yvonne kertoi reippaasti kokemuksistaan ja mielipiteistään omasta elämästään. Hän oli iloinen, avoin ja huoleton nuori.

Kotielämä. Yvonne on viihtynyt Suomessa hyvin. Perhe muutti Suomeen vanhempien työpaikan vuoksi. Muutto oli Yvonnen mielestä hauskaa ja hän on ollut tyytyväinen elämäänsä. Hänen mielestään mukavinta muutossa oli se, että Suomessa on paljon lunta, sillä Yvonne pitää talvesta.

Perheen kanssa oleminen vaikuttaa olevan Yvonnelle tärkeämpää kuin kavereiden kanssa oleminen. Yvonnen perheeseen kuuluu hänen lisäksi vanhemmat ja pikkuveli. Veli on Yvonnelle hyvin tärkeä ja he viettävät paljon aikaa yhdessä leikkien. He pelaavat pelejä, kuuntelevat musiikkia, katsovat televisiota ja ulkoilevat. Äidille

Yvonne kertoo huolensa ja murheensa, silloin kun hänellä niitä on. Yvonne kertoo myös mielissään, että heidän perheensä pelaa myös yhdessä lautapelejä.

Yvonnen isovanhemmat ja kummit asuvat Saksassa, mutta Yvonne pitää heidän kanssaan yhteyttä. Perhe vierailee sukulaisten luona silloin tällöin. Suku on Yvonnelle selvästi läheinen. Tiivis perheyhteys luo myös turvallisuutta nuoren elämään.

Koulu. Yvonne on viihtynyt myös suomalaisessa koulussa. Hän puhuu hyvin suomea ja hänellä on koulussa kavereita. Oppilaat olivat Yvonnen mielestä Saksassa erilaisia kuin Suomessa. Hän kertoo esimerkin siitä, kuinka Saksassa muut oppilaat vieroksivat häntä kädessä olleen ihottuman takia. Suomessa sen sijaan oppilaat eivät välittäneet ihottumasta eikä siitä ollut haittaa kenellekään. Suomessa Yvonnea ei ole koskaan kiusattu kuten Saksassa.

Yvonne pitää koulussa kaikista oppiaineista, mutta erityisesti musiikista ja liikunnasta. Keskustelumme aikana hän ei tuo esille yhtäkään huonoa kokemusta koulustaan. Opettaja pitää kotiin yhteyttä ja Yvonne pitää opettajista. Yvonne ei saa koulussa Saksan kielen opetusta, sillä hän puhuu saksaa kotonaan jatkuvasti. Hän ei myöskään tarvitse suomen kielen tukiopetusta.

Stressitekijät ja tukiverkostot. Yvonnella on ystäviä koulussa eikä häntä kiusata. Hän ei kuitenkaan puhu juurikaan ystävästä, joiden kanssa viettäisi aikaa koulun ulkopuolella. Yvonne ei myöskään mainitse harrastavansa kodin ulkopuolella mitään. Hän vaikuttaa kuitenkin olevan hyvin tyytyväinen elämäänsä. Yvonnella on paljon mielekästä tekemistä ja hyviä ihmissuhteita. Hän ei vaikuta kaipaavankaan enempää aikaa kavereiden kanssa. Yvonne viihtyy kotona ja viettää paljon aikaa perheensä kanssa. Hyvät perhesuhteet ovat Yvonnelle suuri tuki elämässä. Lähestyvässä murrosiässä kuitenkin myös ystävyysuhteet saattavat tulla merkityksellisemmiksi.

Yvonne on hyvin rauhallinen ja huoleton tyttö. Joskus Yvonne pelkää öisin nukkumaan mennessään. Hän pelkää, että roisto tulee tekemään hänelle jotakin paha. Silloin Yvonne puhuu pelostaan äidilleen. Kun Yvonnella on huolia tai tärkeitä asioita mielessään, hän kertoo niistä äidilleen. Äiti kuuntelee, lohduttaa ja rohkaisee häntä.

Kulttuurinen identiteetti. Yvonne pitää yhteyttä Saksassa asuviin sukulaisiinsa ja tapaa heitä silloin tällöin. Suomi on Yvonnelle tärkeä maa, sillä täällä hänellä on kavereita. Kuitenkin Saksa on hänelle kaikkein rakkain, "--koska se on minun synnyinmaani ja siellä on kaikki; isoisä ja isoäiti...--"

Yvonne tuntee kuuluvansa Saksaan siksi, että hänen sukunsa juuret ovat siellä. Hän ei kuitenkaan haluaisi välttämättä muuttaa takaisin Saksaan. Hän viihtyy Suomessa paremmin.

Yvonne on hyvin tietoinen omasta kulttuuritaustastaan ja saksalaisuudestaan. Hän kertoo mielellään havaintojaan ihmisten ja tapojen eroavaisuuksista. Yvonnen mielestä Saksassa on hyvin erilaista asua kuin Suomessa. Hänen käsityksensä suomalaisista ja saksalaisista ovat vielä kovin mustavalkoisia. Hän pitää saksalaisia epäystävällisempinä kuin suomalaisia. Saksassa ihmiset eivät Yvonnen mukaan olleet niin avuliaita kuin Suomessa. Hänen mielestään tämä johtuu siitä, ettei saksalaisilla ihmisillä ollut tarpeeksi aikaa. Berliinissä oli myös lisäksi paljon varkaita, mutta Suomessa ihmiset eivät Yvonnen mukaan varasta.

Yvonnen kokemus on varmasti aito. On kuitenkin otettava huomioon, että vertailtavina ovat Berliinin suurkaupunki ja Jyväskylä. Yvonne näyttää olevan ilmeisen ihastunut Suomeen.

Kun kysyn Yvonnelta, miten saksalaisuus näkyy heillä kotona, hän alkaa kertoa perheensä juhlista. Yvonnen kotona vietetään juhlapyhiä saksalaisen perinteen mukaisesti. Esimerkiksi itsenäisyyspäivänä oveen ripustetaan pieni kenkä, johon Pyhä Nikolaus uskomuksen mukaan laittaa yön aikana pähkinää ja suklaata. Juhlat ovat Yvonnelle selvästi hyvin mieluisia. Juhlapyhiin vaikuttaa varmasti myös uskontokunta. Yvonnen perhe on katolinen.

Yvonne puhuu jo sujuvasti suomea. Koulussa hän puhuukin vain suomea ja kotonaan saksaa. Yvonnen vanhemmat eivät puhu kovin hyvin suomea, joten Yvonne hoitaa usein kaupungilla asioitaessa puhumisen tarvittaessa. Hän ei ole tilanteesta kuitenkaan pahoillaan. Yvonne ei osaa arvioida, kumpi kieli olisi hänelle tärkeämpi. On kuitenkin selvää, että saksa on äidinkielenä hänen vahvempi kielensä.

Tulevaisuus. Yvonne ei odota tulevaisuudelta mitään erityistä. Hän haluaa talvella päästä hiihtämään, olla kavereidensa ja pikkuveljensä kanssa ja käydä koulua. Aikuisena hän haluaisi ehkä ruveta näyttelijäksi.

7.3.2 Esimerkki 2 : Ifra Irakista

Ifra on 13-vuotias tyttö Irakista. Hän muutti perheensä mukana Suomeen pakolaisena kaksi vuotta sitten. Ifra on monen muun kurdipakolaisen tavoin syntynyt Iranissa, mutta

asunut Irakissa. Ifra vaikuttaa hyvin vastuuntuntoiselta, reippaalta ja avoimelta nuorelta. Hänen haastattelemisensa oli helppoa, sillä Ifra oli halukas kertomaan elämästään.

Kotielämä. Ifran perheeseen kuuluu hänen lisäksi vanhemmat, kaksi siskoa ja kolme veljeä. Hänen enonsa asuu myös melko lähellä perhettä. Perhe on Ifralle selvästi erittäin tärkeä ja Ifra puhuukin siitä paljon. Hän kertoo, että suuri osa hänen sukulaisistaan on vielä Irakissa, mutta hänen molemmat mummonsä ovat jo kuolleet.

Ifra kertoo viihtyneensä Suomessa hyvin. Hän ikävöi kuitenkin kovasti sukulaisiaan, jotka jäivät Irakiin. Suomessa asumisen tekee vaikeaksi juuri ero suvun yhteydestä. Ifra kertoo, että äiti on surullinen ja kaipaa Irakiin. Koko perhe toivoisikin saavansa sukulaisensa Suomeen. Ifran mielestä Suomeen muutto on helpompaa lapsille, koska he eivät muista niin paljoa lähtömaastaan. Vanhemmille uuteen maahan muuttaminen on vaikeampaa.

Ifran vanhemmat ovat tehneet kotimaassaan käsitöitä. Suomessa heillä ei ole vastaavaa työtä. He opiskelevat suomea ja lisäksi Ifran äiti opiskelee kurdin kieltä. Ifra kertoo perheiden välisistä eroista Irakissa ja Suomessa. Irakissa lapsia voi olla yhdessä perheessä 15, kun taas Suomessa yksikin lapsi on jo paljon. Irakilainen perhe asuu myös usein suomalaista perhettä ahtaammin. Itse Ifra ei haluaisi monta lasta. Hän haluaa ensin opiskella hyvin ja mennä sitten mahdollisesti naimisiin.

Ifran kotona koulua ja ahkeraa opiskelua pidetään erittäin tärkeänä. Joskus tämä kiukuttaa Ifraa, sillä opettajakaan ei vaadi häneltä yhtä paljon kuin hänen vanhempansa. Opiskelu tuntuu joskus raskaalta eikä Ifra aina jaksaa. Kotonaan hän katselisi mieluiten televisiota, sillä heillä näkyy paljon kanavia.

Meillä on monta kanavaa ja katson niistä kaikkia. Mutta mun isäni ei halua, että katson niitä. Hän sanoo, että sun pitää vain opiskella. Mä sanon, että meidän opettaja sanoi, ettei tarvitse opiskella niin paljon. Hän sanoo, ettei sä ole mikään suomalainen, sä et oo sama kuin suomalaiset. Sulle on vaikeampaa opiskella aina. Sitten mä tunnen joskus kiukkua--.

Ifra ei kuitenkaan muuttaisi mitään kotonaan. Hän toimisi itse vanhempana aivan samoin. Hän haluaisi, että lapset opiskelisivat ahkerasti. Hän haluaisi myös opettaa lapsilleen oman äidinkieltänsä ja uskontonsa sekä kertoisi heille heidän taustastaan.

Minun lasteni pitäisi vain opiskella, jos meillä on lapsia. Pitää opiskella oma äidinkieli. Ihan samoin kuin miten meillä on ollut oma uskonto. Heidänkin pitää osata oma uskonto ja minä puhuisin aina lasteni kanssa omaa äidinkieltä kotona,

että he oppivat oman äidinkielen. Kertoisin heille, miten olemme tulleet tänne, mikä on oma äidinkieli, kuka on heidän mummonsansa."

Koulu. Vaikka koulu ja opiskelu vaikuttavat olevan välillä hyvin työlästä Ifralle, hän pitää ponnistelua tärkeänä. Menestyminen ja hyvät arvosanat ovat ylpeyden aihe. Ifra on viihtynyt suomalaisessa koulussa hyvin ja osaa arvostaa sen tasoa. Ifra kertoo suomalaisen ja irakilaisen koulun eroista. Tytöt ja pojat käyvät Irakissa eri kouluja. Irakissa opettajat eivät hänen mukaansa olleet oikeudenmukaisia. Hyviä arvosanoja sai, jos osasi miellyttää opettajia. Rankaisukeinot olivat fyysisiä. Oppilaita lyötiin usein sormille tai jaloille. Kuri ja järjestys olivat paljon tiukempia kuin suomalaisessa koulussa. Ifra naurahtaa suomalaisen koulun kurinpidolle, mutta pitää sitä kuitenkin mukavampana vaihtoehtona.

Kavereista puhuttaessa Ifra sanoo kuitenkin viihtyneensä irakilaisessa koulussa paremmin. Irakissa Ifra ei kokenut kiusaamista kuten suomalaisessa koulussa. Ifraa on haukuttu ja nimitelty erilaisuutensa vuoksi. Esimerkiksi huntu on usein kiusaamisen aihe. Kiusaajat ilmenevät keskustelussa usein pojiksi. He tulevat useimmiten kiusaamaan koulumatkalla tai välitunnilla suurella porukalla.

Ifra ei ole kovin tyytyväinen opettajan toimintaan kiusaamisen selvittelyssä. Opettaja käskee kiusaajaa pyytämään anteeksi, mutta Ifran mukaan se ei auta. Ensimmäisen kerran anteeksipyyntö on Ifran mielestä ymmärrettävää. Jos kiusaaminen on kuitenkin tämän jälkeen yhtä helppoa, ei anteeksipyyntöön uusiminen tunnu Ifran mielestä enää järkevältä rangaistukselta. Opettajana Ifra itse ottaisi yhteyttä oppilaiden vanhempiin. Hän selvittäisi myös kiusaajan kanssa tilanteen niin, ettei sama enää toistuisi. Ifra kokee kiusaamista edelleen.

Stressitekijät ja tukiverkostot. Kiusaaminen on Ifralle vaikea asia. Hän tietää, etteivät kaikki suomalaiset kiusaa maahanmuuttajia. Kuitenkin hän vaikuttaa hieman pettyneeltä suomalaisiin. Vaikka kaikki koulukaverit eivät kiusaa Ifraa, hän kertoo, ettei ole saanut hyviä ystäviä koulusta.

Kulttuurierot voivat nousta kaverisuhteiden esteeksi. Ifra kertoo, etteivät suomalaiset luokkakaverit aina ymmärrä hänen vitsejään. Suomalaisnuoret eivät esimerkiksi ymmärtäisi, mitä huvittavaa Ifran mielestä on pojan kanssa käsikkäin kulkemisesta ennen avioliittoa. Ifran mielestä myös kaverilliset eleet, kuten tönäisyt, ovat suomalaisille nuorille vieraita.

Ifra ikävöi paljon Irakiin jääneitä sukulaisiaan ja pelkää heidän puolestaan. Hänen suuri toiveensa olisi saada sukulaiset Suomeen turvaan. Hän puhuu perheestään ja

suvustaan paljon. Lisäksi Ifra kertoo paljon siskostaan, jota on kiusattu vieläkin julmemmin. Sisko käy yläastetta, missä kiusaaminen on Ifran mukaan pahempaa ja oppilaat käyttäytyvät huonommin. Ifra eläytyy siskonsa asemaan vahvasti ja suree myös hänen puolestaan.

Minun siskoni on yläasteella. Viime vuonna häntä kiusattiin paljon, hänelle tehtiin kaikenlaista. Hänellä oli paljon vaikeampaa kuin mimulla, nyt hän on laittanut pienemmän huivin. Minun isäni ei halunnut puhua siitä.

Koulutus on Ifralle ja hänen perheelleen hyvin tärkeää. Se tuntuu vievän hyvin suuren osan Ifran vapaa-ajasta. Välillä tuntuukin, että koulunkäynti on hänelle melkoinen rasite. Hän tekee vastuuntuntoisesti paljon töitä menestymisensä eteen.

Lukemisen ja läksyjen vastapainoksi Ifra on kuitenkin myös ahkera liikkumaan. Tämä tuntuu olevan hänelle eräänlainen henkireikä. Ifra pelaa jalkapalloa ja salibandya joukkueissa. Hän on hyvä pelaaja ja kotona hänellä on paljon pokaaleja ja palkintoja.

Vaikka Ifralla on monia huolia ja raskaita kokemuksia, hän vaikuttaa hyvin reippaalta. Uskoisin tiiviin perheyhteyden olevan hänelle eduksi. Ifra puhuu vanhemmistaan lempeästi. Kun hänellä on pelkoja, huolia tai murheita, hän voi puhua niistä aina vanhemmilleen. Kouluun liittyvistä asioista ja peloistaan hän puhuu lisäksi opettajalleen.

Kulttuurinen identiteetti. Ifra on hyvin tietoinen taustastaan ja elää enemmän lähtömaansa kulttuurin mukaisesti. Islaminusko on hänen elämässään keskeistä, mikä varmasti omalta osaltaan vaikuttaa kulttuuriin voimallisuuteen. Ifra näkee suomalaisen ja irakilaisen kulttuurin erot suurina. Hän olisi halukas muuttamaan takaisin kotimaahansa, mikäli Kurdistan vapautuisi.

Näkyvimpiä eroja suomalaisen ja irakilaisen naisen välillä on pukeutuminen. Irakilainen nainen pukeutuu kotimaassaan peittävään huntuun. Ifra pukeutuu Suomessa kuten muutkin suomalaiset, mutta pitää päässään huntua. Hän ei tarkalleen tiedä, mikä huivin merkitys on. Koraanissa neuvotaan pitämään huntua. Ifra ei tiedä, onko hunnun pukeminen oikein, mutta haluaa noudattaa uskontonsa säädöksiä. Liikunnan tunnilla Ifra pukee päähänsä pienemmän huivin, sillä se on käytännöllisempää.

Haastattelun aikana Ifra vietti uskontonsa mukaista paastoa, Ramadania. Silloin islamilaiset paastoavat kuukauden. Paaston aikana ei saa syödä päiväsaikaan. Ifran mielestä Ramadan on Suomessa helpompi, sillä he saavat syödä koulupäivän jälkeen, kun taas Irakissa täytyy odottaa yöhön asti. Ifran ystävät tietävät, ettei hän syö paaston aikana koulussa lainkaan.

Ifra on yhteydessä kotimaahansa ja sukulaisiinsa jatkuvasti kirjeitse. Hän kirjoittaa sukulaisilleen surullisia lauluja, jotka itkettävät kaikkia lukijoita. Ifran perhe tapaa silloin tällöin myös muita irakilaisia ystäviään. Ifra haluaisi tavata heitä useamminkin, mutta heidän luokseen täytyy matkustaa eikä se ole aina helppoa.

Koulussa Ifra opiskelee omaa kieltään ja uskontoaan kahtena päivänä viikossa. Hänelle oma kieli on erittäin tärkeä. Myös vanhemmat ovat painottaneet Ifralle oman äidinkielen tärkeyttä. Suomen kieltä käyttäessä ja opetellessa oma kieli voi heidän mukaansa unohtua. Oma kieli on Ifralle ehdottomasti tärkeämpi kuin suomen kieli. Jos kotimaahan saadaan rauha, heidän on palattava takaisin. Tällöin oma äidinkieli tulee hallita hyvin. Mutta koska Ifra asuu Suomessa, myös suomi on hänelle tärkeä kieli. Kaikkien koulussa opeteltavien ylimääräisten kielten merkitystä hän ei kuitenkaan näe. Ne tuntuvat vain ylimääräisiltä taakoilta. Englantia Ifra pitää kuitenkin tärkeänä, sillä Irakissa sitä käytetään paljon.

Tulevaisuus. Ifra haluaisi ensin opiskella rauhassa ja mennä mahdollisesti myöhemmin naimisiin ja hankkia lapsia. Ifran isä haluaa, että tyttö lukee lääkäriksi, koska Irakissa ei ole paljoa hyviä lääkäreitä. Kun he palaavat kotimaahansa, lääkäreistä on kova pula. Jos Irakiin tulee rauha ja Kurdistanista tulee vapaa maa, Ifra haluaa muuttaa takaisin kotimaahansa. Erityisesti Ifra kuitenkin toivoisi saavansa sukulaisensa turvaan Suomeen. Silloin muutto kotimaahan ei olisi enää niin tärkeä.

7.3.3 Esimerkki 3: Naseem Irakista

Naseem on 13-vuotias poika. Hän tuli perheensä mukana Suomeen pakolaisena kaksi vuotta sitten. Ifran tavoin Naseem on Irakissa syntynyt ja Iranissa asunut kurdi. Luonteeltaan hän vaikutti iloiselta ja hieman kainolta. Hän vastaili kysymyksiin lyhyesti.

Kotielämä. Naseemin perheeseen kuuluu hänen lisäksi vanhemmat, viisi veljeä ja kaksi siskoa. Naseem viettää aikaa veljiensä kanssa. Koska heitä on paljon, joukkuepelienkin pelaaminen onnistuu yhdessä. Naseem kertoo, että irakilaisessa perheessä on usein enemmän lapsia kuin suomalaisessa perheessä. Sisarusten väliset suhteet hän arvioi kuitenkin samanlaisiksi molemmissa maissa.

Kotona Naseem viihtyy hyvin, mutta harrastukset ja koulutyöt vievät paljon aikaa. Hän on tyytyväinen kotioloihinsa, eikä muuttaisi mitään. Kotona isä on läheinen aikuinen, jolle Naseem kertoo huolensa ja asiansa.

Naseem on viihtynyt Suomessa. Vaikka hän tuli Suomeen pakolaisena, hänen suhtautumisensa muuttoon tuntuu olevan myönteinen ja mutkaton. Hän on tietoinen taustastaan, mutta vaikuttaa sopeutuneen uuteen maahan hyvin.

Koulu. Koulussa on Naseemin mielestä mukavaa. Hän pitää suomalaisesta koulusta ja arvostaa sitä. Naseem kertoo, ettei irakilaisessa koulussa ollut paljon kirjoja. Irakissa ei myöskään saanut tukiopetusta tarvittaessa, kuten Suomessa. Kieli tuottaa Naseemille välillä vaikeuksia lukuaineissa, kuten historiassa. Joillain alueilla sanasto voi olla erikoista eikä Naseem ymmärrä kaikkea.

Naseem pitää myös opettajien toimintaa hyvänä. Opettaja pitää myös yhteyttä tarvittaessa Naseemin vanhempiin reissuvihon välityksellä. Hän ei pitänyt lainkaan irakilaisista opettajista, koska he olivat vihaisia ja rankaisivat tietämättömyydestä lyömällä oppilaita. *"Opettajat täällä ovat erilaisia kuin siellä Irakissa. Ne olivat niin vihaisia jos ei tiedä, lyödään käsille. Kivempi on mun mielestä täällä."*

Myös useimmat oppilaat ovat Naseemin mielestä ihan kivoja. Naseemia ei ole kiusattu koulussa. Hänkään ei kiusaa muita oppilaita. Naseemin mielestä oppilaat käyttäytyvät Suomessa ja Irakissa samalla tavalla. Hänen mukaansa Irakissa oppilaat kiusaavat toisiaan oikeastaan enemmän kuin Suomessa.

Oikeastaan siellä ne kiusaavat. Isot kiusaavat pienempiä. Mutta täällä ei kiusata. On vain...no, täällä oikeastaan pienet kiusaavat isoja. (naurua)

Stressitekijät ja tukiverkostot. Naseemin asenne maahan muuttamiseen on hyvin myönteinen. Hän ei koe vieraassa maassa asumista rasittavana, vaan harrastaa ja suunnittelee tulevaisuuttaan täällä. Hän ei kanna murhetta sukulaisistaan Irakissa, ainakaan hän ei ilmaise sitä mitenkään. Naseemia ei hänen mukaansa pelota mikään. Jos hänellä olisi huolia, hän kertoisi niistä isälleen. Koulua koskevissa asioissa hän voi puhua opettajalleen.

Naseemilla on hyviä kavereita Suomessa. Hän tapaa sekä suomalaisia että irakilaisia ystäviään. Aikaa kavereille ei jää kuitenkaan paljon, sillä harrastukset vievät aikaa.

Naseem harrastaa paljon urheilua. Se on hänelle hyvin tärkeää. Hän käy karateharjoituksissa ja pelaa veljiensä kanssa pesäpalloa. Irakissa pesäpalloa ei pelata samalla tavalla kuin Suomessa. Urheilu vie suuren osan Naseemin vapaa-ajasta. Kuitenkin myös koulutyöt on tehtävä.

Koulu ja läksyt vievät myös Naseemin aikaa ja hän pitää opiskelua tärkeänä asiana. Hän tietää, että koulutus on tulevaisuudessa avain hyvään työhön. Hän ei ole miettinyt

tulevaisuudensuunnitelmiaan tarkasti, mutta kertoo sitten; *"Oikeastaan minä haluan tulla lääkäriksi"*.

Kulttuurinen identiteetti. Naseem viihtyy Suomessa, mutta osaa arvostaa myös omaa taustaansa ja kulttuuriaan. Hän ei koe suomalaisen ja irakilaisen kulttuurin eroja suurina eivätkä ihmiset ole Suomessa luonteeltaan erilaisia kuin Irakissa. Hänellä on sekä suomalaisia että irakilaisia ystäviä. Hän ei ole kokenut kiusaamista erilaisen taustansa vuoksi.

Koulussa Naseem tapaa myös muita irakilaisia ystäviään. Hän haluaisi tavata heitä joskus useamminkin. Kodin, perheen ja suvun kautta Naseemilla on yhteys oman kulttuurinsa kieleen, uskontoon ja tapoihin. Koulussa hän saa myös oman uskontonsa ja kielensä opetusta.

Kurdin kieli on Naseemille tärkeämpi kuin suomi. Hän tietää, että palatessaan Kurdistaniin tulisi osata oma äidinkieli kunnolla. Vaikka Suomen kieli on vaikeaa, se ei ole tuottanut Naseemille vaikeuksia. Vaikka jotkut sanastot voivat olla vieraita, kavereiden kanssa hänellä ei ole ollut kieliongelmia. Uskonnon merkitystä elämässään Naseem ei osannut selittää. Juhlat ja riitit kuuluvat arkipäivään ja niitä vietetään yleensä suvun ja perheen kesken. Hänellä ei vaikuttanut kuitenkaan olevan vahvaa uskonnollista elämänkatsomusta.

Vaikuttaa siltä, että Naseemilla on melko puolueeton tarkastelutapa asioihin. Hän suuntautuu tilanteen mukaan eteen päin elämässään. Vaikka kotimaahan saataisiin rauha, Naseem ei välttämättä muuttaisi takaisin. *"Mä voisin käydä joskus matkoilla siellä"*, Naseem miettii.

Irakissa Naseemin mielestä parasta oli aurinkoisuus ja lämpö. Suomessa on viileää. Kotimaassaan hän sai pelata jalkapalloa. Toisaalta Suomessa voi kuitenkin hiihtää ja luistella. Suomen hyviä ja huonoja puolia oli Naseemin mielestä vaikea arvioida.

7.3.4 Esimerkki 4: Igor Venäjältä

Igor on 11-vuotias poika. Hän on asunut Suomessa vasta 7 kuukautta. Hän muutti Suomeen isän työpaikan vuoksi. Igor kertoi elämästään ja kokemuksistaan avoimesti. Hän vaikutti hyvin tunnolliselta ja asialliselta nuorelta. Haastattelun aikana puhuimme englantia, sillä Igor opiskeli englanninkielisellä luokalla.

Kotielämä. Igorilla ei ole sisaruksia. Hän asuu Suomessa äitinsä ja isänsä kanssa. Venäjällä hänellä on lisäksi isovanhemmat ja serkkuja. Igor kaippaa sukulaisiaan, mutta pitää heihin yhteyttä ja vierailee vanhempiensa kanssa sukulaisten luona lomilla.

Suomessa Igor on viihtynyt hyvin. Vaikka hänen sukulaisensa ja kaverinsa ovat Venäjällä, hän on suhtautunut muuttamiseen järkevästi. Suomeen muuttaminen ei tuonut Igorin mukaan perheeseen suurempia muutoksia. Nyt heillä ei kuitenkaan ole puhelinta, kuten ennen. Se ei kuitenkaan haittaa, sillä Suomessa Igorin mukaan puhelin ei ole tarpeen, koska sukulaiset asuvat kaukana Venäjällä.

Venäläinen perhe eroaa Igorin mielestä suomalaisesta tiiviimmissä perhesuhteissaan. Suomalaisessa perheessä isovanhemmat eivät asu lastenlastensa kanssa samassa asunnossa yhtä usein kuin Venäjällä. Igor sanoo pitävänsä itse enemmän venäläisestä käytännöstä.

Igor tekee suomalaisen koulun lisäksi kotona venäläisen koulunsa tehtäviä ja se vie paljon aikaa. Igor kertoo kuitenkin tekevänsä kotitehtäviä mielellään eikä koe tilannettaan vaikeana. Hän on tyytyväinen kotonaan.

Koulu. Koulunkäynti on Igorin elämässä tärkeintä. Hän vaikuttaa erittäin ahkeralta ja pätevältä oppilaalta. Koulutehtävät vievät paljon vapaa-aikaa, mutta Igor ei ole siitä pahoillaan. Kun perhe lomailee pitempiä aikoja Venäjällä, Igor käy kotimaansa koulua. Hän myöntää kyllä, että loma tuntuisi joskus mukavalta, sillä jatkuva koulunkäynti käy raskaaksi.

Igor viihtyy suomalaisessa koulussa hyvin ja hänellä on koulussa monia ystäviä. Igorin mielestä oppiminen suomalaisessa koulussa ei ole vaikeaa. Suomessa koulu ei vaadi paljon ponnisteluja ja siksi kahden koulun käyminen ei tunnu raskaalta. Venäläisessä koulussa on vaikeampaa. Vaikka Igor tekee kotonaan venäläisen koulunsa tehtäviä, hän keskittyy nyt enemmän suomalaisen koulun käymiseen. Igor saa venäjän kielen opetusta neljä tuntia viikossa.

Igor vertailee hyvin suomalaista ja venäläistä koulua. Molempien maiden kouluista on hyvää ja huonoa kerrottavaa. Hänestä suomalaisessa koulussa hyvää ovat pidemmät välitunnit. Täällä välitunnit kestävät usein 15 minuuttia, kun Venäjällä ne kestivät vain viisi minuuttia. Suomalaisessa koulussa oppilaat saavat myös puhua vapaammin tunnilla. Vaikka vapaampi puhuminen on Igorin mielestä hyvä, se saattaa kuitenkin muodostua ongelmaksi työrauhan rikkoontuessa. Myös kouluruokailu on Igorin mukaan suomalaisen koulun parhaita puolia.

Arvostelu on Igorin mielestä Suomessa epämääräisempää kuin Venäjällä. Venäläisessä koulussa opettaja antoi palautetta paljon useammin ja suuremmin. Arvostelu ei koskenut vain kokeita, vaan myös muita tehtäviä. Suomessa Igor ei aina tiedä, kuinka hyvin hän on osannut tehtävänsä. Hän kaipaisi lisää suoraa palautetta ja arvostelua.

Venäläisessä koulussa on huomattavasti kovempi kuri. Igor pitää sitä hyvänä asiana, sillä työrauha säilyy oppitunneilla. Lisäksi venäläisessä koulussa opetus on Igorin mukaan jo viidennestä luokasta lähtien monipuolisempaa, koska jokaisessa oppiaineessa opettavat erilliset aineenopettajat. Yksi luokanopettaja ei voi opettaa yhtä pätevästi kaikkia oppiaineita.

Opettajat ovat Venäjällä Igorin mukaan huomattavasti ankarampia kuin Suomessa. Jos tunnilla puhuu ilman opettajan lupaa, saattaa joutua seisomaan koko lopputunnin rangaistukseksi. Huono käyttäytyminen näkyy käyttäytymisen arvosanassa ja rehtorin puhutteluina. Pahimmista tahallisista rikkomuksista voi koulusta saada erotuksen. Rangaistukset eivät Igorin mukaan kuitenkaan koskaan ole fyysisiä venäläisessä koulussa.

Igor kertoo kotona vanhemmilleen kaikki kouluarvosanansa ja merkintänsä. Vanhemmat ovat hyvin kiinnostuneita pojan koulunkäynnistä. He auttavat tätä kotitehtävissä ja kyselevät koulupäivästä säännöllisesti. Igorin opettaja pitää kotiin yhteyttä kirjeiden avulla. Kirjeet on kuitenkin usein kirjoitettu suomeksi eivätkä Igorin vanhemmat osaa suomea.

Stressitekijät ja tukiverkostot. Igor vaikuttaa hyvin tasapainoiselta nuorelta. Hän ajattelee järkevästi ja suoraviivaisesti. Hän on vastuuntuntoinen ja ahkera koululainen. Hänellä ei ole aihetta pelätä mitään. Hänen ainoa pelonaiheensa ovat huonot kouluarvosanat. Niitä hän ei kuitenkaan ole saanut kuin yhden kerran venäjän kielen kokeesta. Kahden koulun yhtäaikainen suorittaminen voi käydä Igorille hyvinkin raskaaksi. Tällä hetkellä Igor ei kuitenkaan ollut mielestään väsynyt, mutta myönsi kuitenkin kaipaavansa välillä lomaa koulusta.

Igor harrastaa koulunsa ohella rullaluistelua, hiihtoa, shakkia ja rintamerkkien keräilyä. Hiihto on hänelle rakkain harrastus. Harrastukset ovat kuitenkin toisarvoisia koulun ohella. Igor tietää, että hyvästä koulutuksesta on hänelle aikuisena enemmän hyötyä kuin harrastuksista.

Igoria ei ole kiusattu Suomessa. Hänellä on ystäviä koulussa. Koulun ulkopuolella Igor ei kuitenkaan tapaa kavereitaan. Hänellä olisi jonkin verran vapaa-aikaa, mutta

useimmat luokkakaverit asuvat kaukana. Igor ei kuitenkaan kaipaa ystäviä, sillä hänellä on paljon muuta tekemistä. Venäjällä asuvia ystäviään Igor kaipaa usein. Hän pitää heihin yhteyttä sähköpostitse.

Kulttuurinen identiteetti. Igor on asunut Suomessa vasta 7 kuukautta, joten hänen kosketuksensa suomalaisuuteen on vielä suppea. Hän ei pidä suomalaisia juurikaan erilaisina kuin venäläisiä. Ympäristönä Suomi on kuitenkin siistimpi kuin Venäjä. Kaupungit ovat Suomessa myös pienempiä kuin Venäjällä.

Igorin identiteetti on hyvin venäläinen. Hän tuntee kuuluvansa Venäjälle. Hän kaipaa kotimaataan sekä ystäviään ja sukulaisiaan siellä. Suomea hän ei kaipaa Venäjällä ollessaan. Tunteistaan huolimatta Igor haluaisi jäädä Suomeen, sillä tulevaisuus täällä näyttää valoisammalta. Igorin mukaan venäläinen armeija on hyvin paha paikka, eikä siellä saa juuri lainkaan ruokaa. Lisäksi Venäjällä koulu on vaativampi ja hyvää työpaikkaa on vaikea löytää.

Tulevaisuus. Mikäli Igorin isän työsuhde ei jatku, perhe muuttaa kahden vuoden kuluessa takaisin Venäjälle. Muuttaminen ei tunnu Igorista pahalta, mutta järkevästi ajatellessaan hän jäisi mieluummin Suomeen. Igor odottaa lomia, jolloin pääsisi tapaamaan venäläisiä ystäviään ja sukulaisiaan. Hän ei ole vielä ajatellut, mitä haluaisi aikuisena tehdä.

7.4 Yhteenvetoa haastatteluista

Kaikki haastatteleman nuoret olivat hyvin erilaisia. Olin valinnut tarkoituksella kaksi poikaa ja kaksi tyttöä nähdäkseni onko sukupuolella yhteyttä vastauksiin. Lisäksi valitsin kaksi pakolaista ja kaksi muista syistä Suomeen muuttanutta nuorta nähdäkseni muuttamisen syiden vaikutuksen nuorten vastauksiin.

Lähtömaan etäisyydellä on varmasti vaikutusta nuorten kokemuksiin. Kulttuuri vaikutti mielestäni kuitenkin yllättävän vähän nuorten vastauksiin. Vaikka irakilainen kulttuuri kaukaisempana poikkeaa paljon esimerkiksi saksalaisesta kulttuurista, sen vaikutukset nuoren yleiseen hyvinvointiin eivät mielestäni olleet kovin keskeisiä. Kaikki haastateltavat nuoret kokivat kotinsa ja vanhempiensa kulttuurin tärkeänä ja hyvänä. Kukaan ei ilmaissut tyytymättömyyttään. Ulkoinen erilaisuus johti ongelmiin vain Ifran kohdalla, jota kiusattiin koulussa.

Sen sijaan maahan muuton syyt olivat mielestäni merkityksellisempiä hyvinvoinnin kannalta. Ifralle pakolaisena Suomeen muuttaminen on varmasti ollut vaikeampaa kuin

Yvonnelle, joka muutti isänsä työpaikan vuoksi. Kuitenkin huomattavaa on myös, kuinka Naseem viihtyi pakolaisuudestaan huolimatta Suomessa hyvin ja toisaalta Igor kaipasi myös ystäviään Venäjällä. Myös maahanmuuton syyt, Suomessa asuttu aika ja ikä vaikuttivat tuloksiin oletettua vähemmän.

Vaikka Ifran ja Naseemin maahanmuuton syyt ja Suomessa asuttu aika olivat hyvin yhteneväiset, heidän kokemuksensa ja ajatuksensa poikkesivat toisistaan huomattavasti. Haastateltavat olivat 11-13-vuotiaita. 11-vuotiaiden ajatukset olivat varsin kypsiä, eivätkä poikenneet olennaisesti vanhempien nuorten vastauksista.

Kotielämä. Haastattelut tukivat kyselyn tuloksia sosiaalisten suhteiden osalta. Perheen ja suvun tiivis yhteys olivat kaikille haastatelluille nuorille erittäin tärkeitä. Perhekeskeisyys on monissa maissa ja kulttuureissa voimakkaampaa kuin Suomessa. Etenkin tytöille perhe vaikutti olevan ystäviäkin tärkeämpää. Ystävien kanssa olemista ei koettu kovin tärkeänä. Tulos tuki kyselyn tuloksia, joiden mukaan kaverisuhteet olivat suomalaisnuorille huomattavasti tärkeämpiä kuin maahanmuuttajille. Murrosiän edetessä kavereiden merkitys saattaa kuitenkin kasvaa.

Vaikutusmahdollisuudet perheessä ovat kulttuurisidonnaisia. Kaikki nuoret kunnioittivat vanhempiansa tahtoa, vaikka omiin asioihin vaikuttamisen mahdollisuudet vaikuttivat vähäisiltä. Ifra vaikutti olevan voimakkaimmin vanhempiansa määräysvallan alla. Vanhemmat sanelevat, mitä nuori milloinkin tekee. Tytön asema irakilaisessa perheessä on rajoitetumpi kuin pojan. Naseemilla ajankäyttö oli selvästi vapaampaa. Sen sijaan Igor vaikutti saavan vaikuttaa asioihinsa melko vähän. Myös kyselyssä todettiin tyttöjen saavan vaikuttaa omiin asioihinsa poikia vähemmän.

Kaikki nuoret olivat tyytyväisiä kotioloihinsa eivätkä olisi muuttaneet mitään. Koska perhesuhteet olivat hyvin tiiviitä, olivat vanhemmat myös hyvin tavoitettavissa. Kaikki nuoret kertoivat voivansa puhua vanhemmilleen tarpeen tullen huolistaan ja asioistaan. Tiivis perheyhteys luo myös turvallisuutta ja tukee nuoren elämää.

Kukaan nuorista ei kertonut uuteen maahan muuttamisesta seuranneen muutoksia perheen sisällä. Joitakin vaikutuksia on kuitenkin luettavissa rivien välistä. Yvonne kertoi puhuvansa kaupungilla asioitaessa vanhempiansa puolesta, koska nämä eivät osanneet riittävästi suomea. Uuteen maahan muuttaessa perheen sisäiset roolit saattavat helposti kääntyä väärin päin. Nuori ottaa vastuulleensa vanhempiansa tehtäviä, koska sopeutuminen tai kielen käyttäminen on hänelle helpompaa. Yvonne ei kuitenkaan kokenut tilannettaan vaikeana.

Ifran perheessä äiti oli jatkuvasti surullinen ja ikävöi Irakiin. Vanhempien mielialat ja asenteet vaikuttavat myös lapsiin. Lisäksi lapsi saattaa kantaa huolta vanhempiensa jaksamisesta. Ifran perheessä lapsia kiusattiin koulussa, mutta Ifran isä ei halunnut puhua asiasta kenellekään. Myös häpeä ongelmien synnystä saattaa johtaa selvittämättömiin solmuihin. Pojat eivät kertoneet vastaavista muutoksista perheissään.

Kaikki haastateltavat viettivät paljon aikaansa kotona. Naseemilla aikaa kului kuitenkin paljon myös urheiluharrastuksissa.

Kouluelämä. Kyselyjen mukaan maahanmuuttajanuoret viihtyivät koulussa hyvin. Myös haastattelut tukivat tätä tulosta. Haastateltavien nuorten kokemukset lähtömaidensa kouluista olivat erilaisia. Kaikki olivat kuitenkin selvästi tyytyväisiä koulun tasoon ja laatuun Suomessa. Nuorten mielipiteet opettajista ja oppilaista Suomessa vaihtelivat enemmän. Kaikkien nuorten opettajat pitivät hyvin yhteyttä vanhempiin. Ifra olisi opettajan asemassa kuitenkin toiminut eri tavalla kiusaamisen selvittelyissä. Igor piti suomalaisista opettajista, mutta liian suuret vapaudet käyttäytymisessä olivat hänen mielestään haitaksi. Yvonnea lukuun ottamatta kaikkien nuorten lähtömaiden kouluissa kuri oli huomattavasti kovempaa. Ifra ja Naseem pitivät opettajaa tärkeänä tukihenkilönä koulussa. Myös kyselyssä tuli esille opettajan tärkeämpi asema maahanmuuttajan kuin suomalaisnuoren elämässä.

Jokaisella haastateltavalla oli kavereita koulussa. Parhaiten vaikutti kavereiden keskuuteen sopeutuneen Yvonne. Sen sijaan Ifralla kokemukset suomalaista oppilaista olivat huonompia. Häntä oli kiusattu koulussa ja hän koki kulttuurierot esteenä syvemmille ystävyysuhteille. Kukaan nuorista ei kuitenkaan kertonut juurikaan viettävänsä aikaa koulukavereiden kanssa koulun ulkopuolella.

Oman kielen opetusta koulussa saivat kaikki muut paitsi saksalainen Yvonne. Naseem ja Ifra lukivat koulussa Koraania, ja he opiskelivat sekä omaa kieltään, että uskontoaan. Igor sai koulussa venäjän kielen opetusta neljä tuntia viikossa.

Stressitekijät ja tukiverkostot. Suomeen muuttaminen on ollut vaikeinta Ifralle. Hänellä on jatkuva ikävä ja huoli suvustaan, joka on jäänyt Irakiin. Lisäksi hän kantaa huolta perheestään. Hän kokee kulttuurierot suurina ja kärsii kiusaamisesta koulussa. Muut haastateltavat suhtautuvat muuttamiseen myönteisemmin ja heidän kokemuksensa ovat olleet parempia.

Ifra on myös ainoa, jota on kiusattu Suomessa erilaisuutensa vuoksi. Hän on haastateltavista ehkä vaikeimmassa asemassa. Huntuun pukeutuvana tyttönä hänen erilaisuutensa on näkyvää. Vaikeuksistaan huolimatta Ifra vaikuttaa tasapainoiselta ja

avoimelta. Hän käsittelee asioitaan paljon ja tiedostaa myös tunteitaan. Sisaret ja vanhemmat ovat hänelle keskeinen tuki. Lisäksi hän harrastaa liikuntaa paljon, mikä on hänelle tärkeää.

Igorin elämässä kahden maan koulutus vie paljon vapaa-aikaa. Tämä saattaa käydä jatkossa hyvin raskaaksi, mikäli hän ei pidä lankaan lomaa opiskeluista. Igor vaikuttaa ajattelevan hyvin tunnollisesti ja järkevästi jättäen tunteensa ja kaipuunsa syrjään. Igor ei kuitenkaan ota koulunkäynnistä paineita. Hänen mielestään suomalaisessa koulussa ei tarvitse juuri ponnistella selviytyäkseen.

Kaikilla haastateltavilla oli harrastuksia. Irakilaisilla Ifralla ja Naseemilla oli paljon urheiluharrastuksia, jotka olivat joukkuepelejä. Yvonne ja Igor sen sijaan harrastivat yksilöllisempiä lajeja tai viihtyivät perheen parissa. Nuoret vaikuttivat tyytyväisiltä omiin harrastuksiinsa ja tekemisiinsä. Kaikille nuorille perhe oli keskeinen tuki elämässä. Tytöille perhesuhteet ja suku olivat ehkä vielä merkityksellisempiä kuin pojille. Kaikilla haastateltavilla oli turvallinen sosiaalinen verkosto ympärillään. Vanhemmat olivat hyvin tavoitettavissa.

Kulttuurinen identiteetti. Haastateltavat nuoret viihtyivät kaikki Suomessa joiltain osin hyvin. Asenteet ja kokemukset Suomessa asumisesta vaihtelivat kuitenkin huomattavasti. Nuoret elivät myös erilaisia vaiheita kulttuuriin sopeutumisessaan. Pitäviä päätelmiä nuorten sopeutumisesta ja integroitumisesta ei aineiston pohjalta voida tehdä. Olen kuitenkin löytänyt joitain viitteitä nuorten asenteista kulttuuriteorioihin.

Yvonne oli hyvin mieltynyt Suomeen ja suomalaisiin. Hän oli muuttanut Suomeen mielellään eikä halunnut muuttaa takaisin Saksaan. Hän piti suomalaisia yleisesti ottaen rehellisempinä ja ystävällisempinä kuin saksalaisia. Sukulaiset ja saksalaisuus olivat hänelle kuitenkin rakkaita ja hän koki itsensä saksalaiseksi.

Yvonne on säilyttänyt saksalaisen kulttuurin perinteiden ja tapojen osalta hyvin. Hänellä ei ole paljon koulun ulkopuolisia kontakteja suomalaisiin eikä hän osallistu esimerkiksi harrastustoimintaan. Yvonne tuntee kuuluvansa Saksaan. Kaikesta päätellen Yvonnen todellinen akkulturaatiostrategia Berryn teoriaan pohjatuen olisi separatismi eli eristäytyminen. Todellisuudessa hän on osallinen omaan kulttuuriinsa, muttei suomalaiseen kulttuuriin. Koulussa Yvonne saa kuitenkin kontakteja suomalaisiin nuoriin ja suomalaisuuteen. Hän myös viihtyy koulussa hyvin. Asenteidensa puolesta Yvonnen tilannetta kuvaisi parhaiten assimilaatio eli sulautuminen.

Käsityksissään Yvonne vaikuttaa vielä kuitenkin kovin mustavalkoiselta. Hän asennoituu suomalaisiin arvoihin ja ihmisiin ihannoiden ja väheksyy saksalaisia tapoja ja ihmisiä. Kun nuori suosii valtakulttuurin arvoja ja hylkii omaa kulttuuritaustaansa, Sue ja Sue puhuvat konformistisuudesta kulttuuri-identiteetin kehittämisessä.

Irakilainen Naseem oli pakolaisuudestaan huolimatta myös mielestäni hyvin sopeutunut Suomeen. Hän osasi haastateltavista parhaiten tarkastella asioita tasapuolisesti. Hänen asenteensa vaikutti myönteiseltä ja avoimelta. Hän ymmärsi sekä suomalaista että irakilasta kulttuuria.

Naseem osallistui harrastusten kautta toimintaan Suomessa. Veljiensä ja perheensä kautta hän säilytti kuitenkin myös osallisuutensa omaan kulttuuritaustaansa. Naseemilla oli sekä suomalaisia että irakilaisia ystäviä. Nämä olivat hänelle varmasti voimavaroja. Berryn akkulturaatiostrategioiden vaihtoehdoista integroituminen kuvaa Naseemin tilannetta parhaiten. Hän on tasapainossa oman kulttuuritaustansa ja suomalaisen kulttuurin ja yhteiskunnan kanssa.

Ifra viihtyi Suomessa vaihtelevasti. Hänellä oli kaikkein kielteisimpiä kokemuksia Suomesta ja suomalaisuudesta. Kiusattuna oleminen oli saanut hänet katkeraksi. Hän koki hyvin vahvaa kuulumuutta irakilaiseen kulttuuriin ja kaipasi sukulaisiaan paljon. Hän olisi ollut halukkain muuttamaan takaisin lähtömaahansa. Muut haastateltavat eivät olleet halukkaita palaamaan lähtömaahansa.

Ifran kohdalla separatismi eli eristäytyminen oli erilaista kuin Yvonnella. Yvonnella oli kontakteja harrastustoiminnan kautta suomalaisuuteen. Hän halusi tulla toimeen ihmisten kanssa ja oli hyvin avoin. Joiltain osin hän käytännössä oli siis integroitunut. Asenteidensa puolesta hän oli kuitenkin eristäytynein. Ifra koki kulttuurien välillä suuren ristiriidan arvoissa. Hän piti omaa kulttuuriaan suomalaista tärkeämpänä ja koki suomalaisen kulttuurin enemmänkin uhkana. Rasistiset kokemukset vaikuttivat paljon Ifran asenteisiin. Suen ja Suen teoriassa nämä piirteet esiintyvät dissonanssin vaiheessa.

Koska Igor oli asunut Suomessa vasta seitsemän kuukautta, hänen arvioimisensa oli vaikeinta. Hän ei ole ehtinyt saamaan paljon kontakteja suomalaisiin tai suomalaisuuteen. Hän koki itsensä täysin venäläiseksi. Hänen asenteensa olivat hyvin tasa-puoliset ja neutraalit. Hän ei ollut kokenut ainakaan toistaiseksi ihastumista Suomeen, muttei myöskään pitänyt venäläisyyttä suuremmassa arvossa. Hän oli tasapainossa oman kulttuuri-identiteettinsä kanssa, sillä se ei ollut vielä kokenut ristiriitoja kahden kulttuurin välillä. Igor oli tehnyt hyviä havaintoja kahden maan ja

kulttuurin välisistä eroista. Myös näiden asioiden tiedostaminen voi auttaa sopeutumisprosessissa.

Oman lähtömaansa äidinkieltä kaikki haastateltavat pitivät tärkeänä. Irakilaisille nuorille oman kielen ylläpitäminen vaikutti olevan kaikkein tärkeintä. Yvonnea lukuun ottamatta kaikki nuoret saivat koulussa oman kielensä tukiopetusta.

Nämä haastattelut tukevat kyselyjen tuloksia maahanmuuttajanuorten kulttuurisesta yhteisyydestä ja hyvinvoinnista. Nuoret olivat yleisesti ottaen tyytyväisiä elämäänsä. Haastateltavat nuoret olivat kuitenkin hyvin erilaisessa vaiheessa sopeutumisprosessissaan. Tämä vaikuttanee nuorten tämänhetkiseen hyvinvointiin.

Haastattelut tukivat mielestäni kaikilta osin kyselyn tuloksia melko hyvin. Keskeisimpänä piirteenä haastatteluissa tuli esille sosiaalisten suhteiden merkitys maahanmuuttajien elämässä. Myös koulussa viihtyminen ja vapaa-aikaan vaikuttaminen tukivat kyselyjen tuloksia.

8 TUTKIMUKSEN HYÖDYNTÄMINEN TULEVAISUUDESSA

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla maahanmuuttajien hyvinvointia heidän omien kokemustensa perusteella. Tutkimuksessa on annettu nuorten kertoa itse omista ajatuksistaan ja elämästään. Yleisesti ottaen tuloksista voidaan päätellä jyvaskyläläisten maahanmuuttajanuorten voivan varsin hyvin. Sekä kyselyt että haastattelut tukevat tätä päätelmää. Haastelluilla nuorilla oli ehkä suomalaisen mittapuun mukaan heikommat edellytykset hyvinvointiin. He kaikki vaikuttivat kuitenkin tyytyväisiltä elämäänsä ja tilanteeseensa.

Tutkimus ei antanut luotettavaa tietoa maahanmuuttajanuorten sopeutumisesta ja akkulturaatioprosessista. Sen sijaan kyselyissä selvitettiin maahanmuuttajien tunteita kahteen kulttuuriin kuulumisesta ja suhteista kahteen etniseen yhteisöön. Haastattelut täydensivät esimerkkeinä kyselyn tietoja nuorten yhteisyyssuhteista. Niin kyselyt kuin haastattelutkin kertovat maahanmuuttajanuorten voivan yleisesti ottaen hyvin kahdessa kulttuurissa eläessään. Hyvät kokemukset valtakulttuuriin ja omaan etniseen yhteisöön kuulumisesta tukevat nuorten hyvinvointia.

Tämän lisäksi tutkimuksessa vertailtiin suomalaisnuorten ja maahanmuuttajanuorten hyvinvointia toisiinsa kyselylomakkeen pohjalta. Työhypoteesiksi asetettiin oletus, että maahanmuuttajat voivat huonommin kuin suomalaisnuoret. Tulokset tukivat hypoteesia osittain. Maahanmuuttajanuoret kokivat yleisesti ottaen elämänsä suomalaisnuoria useammin vaikeana ja harvemmin onnellisena. Kyselyn mukaan maahanmuuttajilla oli useimmilla osa-alueilla suomalaisnuoria heikommat edellytykset hyvinvointiin. Vertailuryhmien väliset erot ovat kuitenkin vain muutamassa kysymyksessä tilastollisesti merkitseviä. Kuitenkin myös ryhmien välisten erojen suuntaa voidaan pitää merkittävänä. Tämän lisäksi ryhmien välillä oli myös yhtäläisyyksiä.

Ryhmien välisten erojen perusteella ei voida vetää johtopäätöstä, että maahanmuuttajat voisivat huonommin. Heidän voidaan kuitenkin ajatella voivan huonommin kuin suomalaisnuorten. Kulttuurierot vaikuttavat moniin eroihin vertailuryhmien välillä. Koska nuoret elävät kuitenkin suomalaisessa yhteiskunnassa, saattavat oman etnisen ryhmän kulttuuripiirteet olla ristiriidassa omien ajatusten kanssa. Nämä ristiriidat voivat heikentää maahanmuuttajanuorten hyvinvointia. Koska maahanmuuttajanuoret esimerkiksi vierailevat kavereidensa kanssa vastavuoroisesti harvemmin kuin suomalaisnuoret, voidaan tämän ajatella heikentävän heidän sosiaalista

hyvinvointiaan. Toisaalta tulos kertoo myös vanhempien voimakkaasta määräysvallasta kaverisuhteissa. Maahanmuuttajanuoret saattavat hyväksyä vanhempiensa arvot odotettua paremmin. Tällöin ristiriita kulttuurien välillä ei välttämättä aiheuta nuorelle paineita.

Perheen yhteys on uuteen maahan muutettaessa tärkeä ja siksi myös suomalaisten olisi huomioitava perheiden merkitys ja tuettava perheyhteyttä. Vertailuryhmien väliset erot kotona viihtymisestä ja perheen tärkeystä antavat myös aiheutta suomalaisten arvojen pohtimiseen. Tutkimuksen mukaan suomalaisnuoret tunsivat itsensä kotona yksinäisiksi huomattavasti maahanmuuttajia useammin. Tähän vaikuttanee suomalaisten työ- ja urakeskeinen perhekulttuuri, jolloin vanhemmilla jää vähemmän aikaa nuorten kanssa olemiseen. Toisaalta yksinolo ei tuntunut suomalaisnuorista yhtä pahalta kuin maahanmuuttajista. Suomalaisnuoret eivät kokeneet vanhempien kiinnostusta omiin asioihinsa yhtä tärkeänä kuin maahanmuuttajat. Suomalaisessa perheessä nuorella on enemmän itsenäistä päätösvaltaa. Tämä voi mielestäni vaikuttaa kuitenkin nuoren hyvinvointiin myös heikentävästi. Nuori tarvitsee vanhempiensa läsnäoloa, tukea ja rajoja itsenäisyydestään huolimatta.

Myös koulussa maahanmuuttajanuoret viihtyivät suomalaisia ikätovereitaan paremmin. Sekä kyselyissä että maahanmuuttajien haastatteluissa tuli esille suomalaisen koulun arvostaminen. Vaikka suomalaisnuoret pitivät tulevaisuudessa koulutusta ja opintoja huomattavasti maahanmuuttajia useammin tärkeinä, maahanmuuttajille koulu vaikuttaisi olevan tärkeämpää tällä hetkellä.

Maahanmuuttajat kokivat suomalaisnuoria useammin saavansa vaikuttaa koulussa omiin asioihinsa liian vähän. Tästäkin huolimatta he viihtyivät koulussa suomalaisnuoria paremmin. Mielestäni tämänkin voidaan ajatella liittyvän maahanmuuttajien käsitykseen vanhempien ja opettajan määräysvallasta. Heidän asenteensa ja odotuksensa ovat erilaisia kuin suomalaisnuorilla. Maahanmuuttajille vanhempien ja opettajan määräysvallan kunnioittaminen saattaa olla helpompaa.

Opettaja on maahanmuuttajanuorelle yksi tärkeimmistä aikuisista. Koulu on tärkeä yhteys nuoren maahanmuuttajan elämään, ja siksi siihen tulisi panostaa paljon. Vaikka maahanmuuttajanuoret saavat suomalaisnuoria useammin mielestään vaikuttaa koulussa omiin asioihinsa liian vähän, he viihtyvät koulussa paremmin. Tämä johtunee heidän asenteestaan ja erilaisista odotuksistaan koulua ja aikuisia kohtaan.

Tulevaisuuden suunnitelmat kertovat maahanmuuttajien erilaisesta arvomaailmasta. Kun suomalaisnuorille opiskelu ja työpaikka ovat tulevaisuudessa tärkeimpiä asioita,

perheen perustaminen on sitä maahanmuuttajanuorille. Tämä tulisi huomioida sopeutettaessa maahanmuuttajia Suomeen. Esimerkiksi kouluttautumisesta tulisi saada tietoa enemmän ja mahdollisuuksia koulutussuunnitelmien toteuttamiseen.

Maahanmuuttajanuorten vapaa-aikaan ja harrastustoimintaan tulisi mielestäni kiinnittää enemmän huomiota. Maahanmuuttajat saavat vaikuttaa omiin asioihinsa keskimäärin vähemmän kuin suomalaisnuoret. Itsenäisyyden ja päätösvallan sekä harrastustoiminnan rajoittaminen saattaa heikentää nuoren hyvinvointia ja sopeutumista uuteen maahan. Toisaalta tiivis perheyhteys tukee nuorta, toisaalta se saattaa olla liian sitova. Maahanmuuttajatytöt olivat hieman poikia perhekeskeisempiä. Tämä tuli esille niin kyselyissä kuin haastatteluissakin.

Nuoria maahanmuuttajia kotoutettaessa tulisi pyrkiä myös tulevaisuudessa monipuolisiin harrastusmahdollisuuksiin ja sosiaalisen verkoston kehittämiseen. On selvää, että myös resurssien puute on este harrastusten järjestämiselle, Toisaalta jotkin kulttuuripiirteet saattavat estää harrastusmahdollisuuden. Sanallisten vastausten perusteella nuorten harrastustoiveet olivat kuitenkin melko tavallisia ja toteuttamiskelpoisia. Maahanmuuttajanuorten kokemuksia vapaa-ajastaan ja harrastuksistaan on tutkittu hyvin vähän. Tässä olisikin aihe jatkotutkimukselle.

Tämän tutkimuksen tulokset antavat perustietoa nuorten maahanmuuttajien arjesta ja elämästä heidän itsensä kokemana. Tuloksia voidaan hyödyntää kouluissa maahanmuuttajaluokissa ja myös yleisopetuksessa. Opettajan on hyvä tietää ja tuntea maahanmuuttajan arkea sekä sitä, miten se mahdollisesti poikkeaa suomalaissyntyisten nuorten elämästä. Siten on myös mahdollista kehittää koulun toimintaa tarvittaessa. Myös seurakunnan, kaupungin ja kolmannen sektorin maahanmuuttajatyö voivat mahdollisesti hyödyntää tutkimusta. Tutkimuksen tulokset lähetetään kaupungille sekä tutkimukseen osallistuneille kouluille tiedon hyödyntämiseksi.

Tutkimuksen tulokset eivät ole yleistettävissä koko Suomen maahanmuuttajanuoriin. Jyväskyläläisten maahanmuuttajanuorten tilanteesta tutkimus antaa kuitenkin viitteitä. Tutkimukseen osallistuneet nuoret ovat 11-15-vuotiaita, yleisopetuksessa olevia maahanmuuttajia. Nämä rajaukset huomioiden tutkimus antaa luotettavaa tietoa kyseisestä ryhmästä.

Tutkimuksen aihealue oli laaja ja sitä oli välillä vaikea pitää rajoissa. Kulttuuri-identiteetin ja yhteisyyden tunteeseen tässä tutkimuksessa pystyttiin antamaan vain pieniä viitteitä. Laajempaan kulttuuri-identiteetin tutkimiseen ei tässä tutkimuksessa

ollut kuitenkin tarkoituskaan lähteä. Hyvinvointia mitattaessa elämän eri osa-alueet muodostavat hyvin laajan kokonaisuuden, josta pyritään muodostamaan yleiskuva.

Tulevaisuudessa maahanmuuttajanuorten hyvinvointia voitaisiin tutkia suuremman otoksen avulla. Tutkimusjoukko voitaisiin kerätä laajemmalta alueelta yleisopetuksessa olevista maahanmuuttajanuorista. Tällöin päästäisiin ehkä myös selvittämään mahdollisia yhteyksiä esimerkiksi sopeutumisen ja sosiaalisten suhteiden välillä. Yhtenä vaihtoehtona olisi tutkia hyvinvointia vain tapaustutkimusten avulla. Ne selittävät tarkemmin maahanmuuttajien elämää ja taustaa, mikä on tärkeää niinkin kokonaisvaltaisessa tutkimusaiheessa kuin hyvinvointi. Tässä tutkimuksessa haastattelut jäivät ikään kuin esimerkeiksi, jotka omalta osaltaan tukevat kyselyn tuloksia.

Tutkimuksessa käytetty Studentin t-testi ei antanut totuudellista kuvaa vertailuryhmien välisistä eroista kyselyn kaikissa kohdissa. Keskiarvojen vertailu ei ollut tarkoituksenmukainen nuorten kokemuksia yksinolosta ja kiusaamisesta selvitettäessä. Jatkossa tulisi tarkistaa mittarin soveltuvuus tilastollisessa aineistonkäsittelyssä.

Jatkotutkimuksissa voitaisiin kiinnittää tarkemmin huomiota hyvinvoinnin osa-alueisiin, joissa vertailuryhmien välillä ilmeni suurimpia eroja. Esimerkiksi vertaileva tutkimus maahanmuuttajanuorten ja suomalaisnuorten kokemuksista vapaa-ajastaan ja vaikutusmahdollisuuksistaan elämässään olisi tarpeellinen. Yksinäisyyden kokeminen ja itsenäisyyden tunteet vaikuttavat olevan kulttuureissa hyvin erilaisia. Näiden aiheiden tutkiminen voisi antaa tarkempaa tietoa suomalaisnuorten ja maahanmuuttajanuorten hyvinvoinnin välisistä eroista. Nuorten maahanmuuttajien sosiaalisia suhteita on tutkittu jo jonkin verran. Lisäksi olisi aiheellista vertailla, miten perheen ja kavereiden tärkeys vaihtelee maahanmuuttajien ja suomalaisnuorten välillä.

LÄHTEET

- About, F. 1988. *Children and prejudice*. New York: Basil Blackwell.
- Alanen, L. 1998. Lapsena yhteiskunnassa. Lapsuuden sosiologia. Teoksessa Elina Saksala (toim.) *Muutoksen sosiologia*. YLE - opetuspalvelut. Jyväskylä: Gummerus, 126-134.
- Alanen, L. & Bardy, M. 1991. Lapsuuden aika ja lasten paikka. Tutkimus lapsuudesta yhteiskunnallisena ilmiönä. 2. Painos. Sosiaalihuollituksen julkaisu 12:1990. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Alitolppa-Niitamo, A. 1994. *Kun kulttuurit kohtaavat*. 2. Painos. Suomen mielenterveysseura. Sairaanhoidtajien koulutussäätiö. Helsinki: Otava.
- Allardt, E. 1976/1980. *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. 1. Painoksen lisäpainos. Porvoo: WSOY
- Allardt, E. 1988. *Sosiologia I*. 4. Painos. Porvoo: WSOY.
- Allardt, E. 1996. *Hyvinvointitutkimus ja elämänpolitiikka*. *Janus* 4 (3), 224-241.
- Aycan, Z. & Rabindra, N. 1998. Impact of acculturation on socialisation beliefs and behavioral accurences among Indo-Canadian immigrants. *Journal of Comparative Family studies* 29 (3), 451-468.
- Berry, J. W. 1997. Immigration, acculturation and adaptation. *Applied psychology. An international review*, 46 (1), 5-68.
- Berry, J. W., Poortinga y. H., Segall, M. H. & Dasen, P. R. 1992. *Cross-cultural psychology. Research and applications*. New York: Cambridge University Press.
- Faulkner, D. & Woodhead, M. 2000. Subjects, objects or participans? Dilemmas of psychological research with children. Teoksessa P. Christensen & J. Allison (Ed.) *Research with children*. New York: Falmer Press, 9-35.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. *Tutkimushaastattelu*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1985. *Teemahaastattelu*. 3. Painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Liikanen, P. & Sajavaara, P. 1982/1992. *Tutkimus ja sen raportointi*. 4. Painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Hirstiö-Snellman, P. 1994. *Maahanmuuttajien integroituminen Suomeen perheiden näkökulmasta*. Julkaisussa *Yhteiset lapsemme - All Our Children r.y.* 7:1995. *Vähemmistöryhmien lapset ja syrjäytyminen. Rasismi ja muukalaispelko*.

- Seminaarit seurakuntien talon valtuustosalissa Helsingissä 12.11. 1993 ja 24.11.1994. Helsinki, 18-23.
- Ikonen, O. & Viinikainen, H. 1997. Suvaitsevuus koulussa. Teoksessa O. Ikonen (toim.) Suvaitsevaisuus. Erilaisuuteen suhtautuminen koulussa. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä 27, 37-51.
- James, A. & Prout A. 1997. Re-presenting childhood. Time and transition in the study of childhood. Teoksessa A. James & A. Prout (Ed.) Constructing and reconstructing childhood. 2. Painos. New York: Falmer Press, 230-250.
- Jasinskaja-Lahti, I. & Liebkind, K. 2000. Venäjänkielisten maahanmuuttajanuorten perhearvot ja identiteetti. Teoksessa K. Liebkind (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Tampere: Tammer-Paino Oy, 124-137.
- Kankainen, Nissinen & Partanen. 1998. Tilastomenetelmien peruskurssi. Jyväskylän yliopisto. Tilastotieteen laitos. Opetusmoniste.
- Kantola, H. & Lamberg, A. 1995. Meidän koulussa on pakolainen. 10-12-vuotiaan asennoituminen pakolaisoppilaaseen koulutoverina ja luokkatoverina. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Kari, J. & Huttunen, J. 1988. Johdatus kasvatuksen ongelmien tutkimukseen. Helsinki: Otava.
- Kiili, J. 1998. Lapset ja nuoret hyvinvointinsa asiantuntijoina. Raportti hyvinvointi-indikaattoreiden kehittämisestä. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen yhteiskuntapolitiikan työpapereita 105.
- Kiili, J. 2000. Kortepohjalaisten lasten ja nuorten kokemuksia hyvinvoinnistaan. Jyväskylän opetussosiaalikeskuksen julkaisusarja 1:2000. Jyväskylä.
- Kippola, A-K. 1989. Sopeutumista vai sopeuttamista. Teoksessa A-K. Kippola (toim.) Tuntematon pakolainen. Preesens-sarja. Helsinki: Gaudeamus, 155-180.
- Koskinen, S. 1997. Väestöryhmien väliset terveysterot ja muut hyvinvointierot. Tutkimusohjelman taustaselvitys. Suomen akatemian julkaisu 3:1997. Helsinki: Edita.
- Kosonen, L. 1994. Vietnamilainen oppilas kahden kulttuurin välissä. Teoksessa K. Liebkind (toim.) Maahanmuuttajat: Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Hakapaino Oy, 192-223.
- Kupiainen, J. 1994. Kulttuurien kohtaaminen. Teoksessa T. Hilasvuori & A. Mikkola (toim.) Monikulttuurinen koulu ja opetus. Vantaan täydennyskoulutuslaitos. Helsinki: Valtion Painatuskeskus. 26-59.

- Laakso, K. 2000. Johdanto. Teoksessa K. Laakso (toim.) Lasten ja nuorten hyvinvointiselonteko. Jyväskylän sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu 6:2000. Jyväskylä. 1
- Lapsen oikeuksien sopimus. Suomen toinen määräaikaisraportti. Ulkoasiainministeriön julkaisu 10:1998. Helsinki: Edita.
- Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle. 11. 10. 1995. Helsinki: Valtion Painatuskeskus.
- Liebkind, K. & Jasinskaja-Lahti, I. 2000. Nuorten maahanmuuttajien hyvinvointiin vaikuttavat tekijät. Teoksessa K. Liebkind (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Tampere: Tammer-Paino Oy, 112-123.
- Liebkind, K. 1994a. Maahanmuuttajat ja kulttuurien kohtaaminen. Teoksessa K. Liebkind (toim.) Maahanmuuttajat: Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Hakapaino Oy, 21-49.
- Liebkind, K. 1994b. Vietnamilaisena pakolaisena Suomessa. Teoksessa K. Liebkind (toim.) Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus, 162-187.
- Liebkind, K. 1994c. Monikulttuurisuuden ehdot. Teoksessa K. Liebkind (toim.) Maahanmuuttajat: Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Hakapaino Oy, 224-240.
- Liebkind, K. 2000. Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa K. Liebkind (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Tampere: Tammer-Paino Oy, 13-27.
- Liebkind, K., Jasinskaja-Lahti, I. & Haaramo, J. 2000. Maahanmuuttajanuorten sopeutuminen kouluun. Teoksessa K. Liebkind (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Tampere: Tammer-Paino Oy, 138-148.
- Marttinen, A-C. 1992. Matkalaukkulapset. Suomen lähetysseuran julkaisu. Pieksämäki: Sisälähetysseuran kirjapaino.
- Matinheikki-Kokko, K. 1989. Pakolaiset koulutuksessa. Koulutuksen periaatteet. Teoksessa Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Sosiaalhallitus. Helsinki: Valtion Painatuskeskus, 115-119.
- Matinheikki-Kokko, K. 1994. Suomen pakolaisvastaanotto. Periaatteet ja käytäntö. Teoksessa K. Liebkind (toim.) Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus, 82-127.

- Matinheikki-Kokko, K. 1997a. Challenges of Working in a Cross-Cultural Environment. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden, psykologian ja yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Tutkimus 131. Jyväskylä: Yliopistopaino. Lievestuore: ER-Paino ky.
- Matinheikki-Kokko, K. 1997b. Monikulttuurinen Suomi. Teoksessa P. Pitkänen (toim.) Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen. Helsinki: Edita, 9-20.
- Mayall, B. 2000. Conversations with children. . Teoksessa P. Christensen & J. Allison (Ed.) Research with children. New York: Falmer Press, 120-135.
- Mikkola, P. & Heino, L. 1997. Maahanmuuttajalasten sopeutuminen peruskouluun. Turun yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Julkaisusarja A:178. Painosalama Oy.
- Muukalainen on ystävä jota et tunne. 1990. Suomen Punaisen Ristin julkaisu 2. Hango: Hangon kirjapaino.
- Muuramen, Laukaan, Jyväskylän maalaiskunnan ja Jyväskylän maahanmuuttajien kotouttamisohjelma. Kesäkuu 2000. Jyväskylä.
- Nyky-suomen sanakirja I. 1990. Helsinki: WSOY.
- Nyysönen, O. & Ojala, T. 1999. Maahanmuuttajan sopeutuminen peruskouluun. Luokan sosiaalisen tuen merkitys maahanmuuttajaoppilaan identiteetin rakentumisessa kolmannella luokalla. Jyväskylän Yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Patton, M. 1990. Qualitative evaluation and research methods. 2. Painos. Beverly Hills: Sage.
- Peltonen, A. 1998. Maahanmuuttajaoppilaiden opetuksen erityispiirteitä. Teoksessa P. Pitkänen (toim.) Monikulttuurinen koulu. Kulttuurien kohtaaminen opetustyössä. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisusarja B:19, 7-16.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet. 1994. 3. Korjattu painos. Opetushallitus. Helsinki: Edita.
- Pitkänen, P. & Kouki, S. 1999. Vieraiden kulttuurien kohtaaminen viranomaistyössä. Helsinki: Edita.
- Qvortrup, J. 1997. A voice for children in statistical and social accounting. A plea for children's right to be heard. Teoksessa A. James & A. Prout (Ed.) Constructing and reconstructing childhood. 2. Painos. New York: Falmer Press. 85-105.
- Qvortrup, J. 2000. Macroanalysis of childhood. . Teoksessa P. Christensen & J. Allison (Ed.) Research with children. New York: Falmer Press, 77-97.

- Riipinen, A. 1994. Pakolaisperheiden ongelmista. Julkaisussa Yhteiset lapsemme - All Our Children r.y. 7:1995. Vähemmistöryhmien lapset ja syrjäytyminen. Rasismi ja muukalaispelko. Seminaarit seurakuntien talon valtuustosalissa Helsingissä 12.11.1993 ja 24.11.1994. Helsinki, 15-17.
- Ruokolainen, A. 1998. Lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys 1990-luvulla. Sotkatietoihin perustuva tilastoraportti hyvinvointiselontekoa valmistelevista kunnista. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen julkaisu 41:1998. Helsinki.
- Seilonen, M. 1995. Maahanmuuttajien integraatio ja maahanmuuttajakoulutuksen kehittäminen Keski-Suomessa. Keski-Suomen lääninhallitus. Sosiaali- ja terveysosasto. Julkaisuja 4:1995. Jyväskylä: Kopi-Jyvä Oy.
- Siirtolaisuusinstituutti. Maahanmuuttaneet Suomen kansalaiset koulutusasteen ja lähtömaanosan/ -maan mukaan 1999. Päivitetty 23.1.2001. Saatavilla www-muodossa: <URL: [http:// www.utu.fi/ erill/instmigr/fin/f_26.htm](http://www.utu.fi/erill/instmigr/fin/f_26.htm)>.
- Siirtolaisuusinstituutti. Suomessa vakinaisesti asuvat ulkomaan kansalaiset sukupuolen mukaan 30.11.2000. Päivitetty 23.1.2001. Saatavilla www-muodossa: <URL: [http:// www.utu.fi/erill/instmigr/fin/f_19c.htm](http://www.utu.fi/erill/instmigr/fin/f_19c.htm)>.
- Soutamo, H-E., Säily, J. & Vilhunen, M. 1998. Oman kielen ja kulttuurin merkitys. Teoksessa P. Pitkänen (toim.) Monikulttuurinen koulu. Kulttuurien kohtaaminen opetustyössä. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu B:19, 33-37.
- Strandell, H. 1995. Mikä on lasten hyvinvointia? Tiedon tarpeen kartoitus. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen julkaisu 25:1995. Helsinki.
- Sue, D. & Sue, D. W. 1990. Counseling the culturally different. Theory and practice. 2. Painos. New York: Wiley Interscience Publication.
- Suojanen, P. 1982. Tutkimusstrategia ja tutkijan ideologia. Teoksessa P. Suojanen & L. Saressalo (toim.) Kulttuurin kenttätutkimus. Tampereen yliopisto. Kansanperinteen laitos, 11-35.
- Syrjäytyä vai selviytyä. Pakolaisten elämää Suomessa. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 1994:9. Helsinki: Valtion Painatuskeskus.
- Tilastokeskus, Työministeriö. Ulkomaalaisten työttömyysaste vuosina 1994-2000. Saatavilla www-muodossa: <URL: [http:// www.mol.fi/migration/tilkint.html](http://www.mol.fi/migration/tilkint.html)>. (Luettu 24.3.2001).

- Ulkomaalaisvirasto. Ulkomaalaiset Suomessa. Saatavilla www-muodossa: <URL:
http:// www.uvi.fi/oleskelu.html>. (Luettu 24.3.2001).
- Wahlström, R. 1996. Suvaitsevuuteen kasvattaminen. Helsinki: WSOY.
- Valtonen, K. 1999. Pakolaisten kotoutuminen Suomeen 1990-luvulla. Työministeriö.
Työhallinnon julkaisu 228. Helsinki: Valopaino Oy.
- Verma, K. G. 1994. Monikulttuurisen koulun opetussuunnitelma. Teoksessa T.
Hilasvuori & A. Mikkola (toim.) Monikulttuurinen koulu ja opetus. Vantaan
täydennyskoulutuslaitos. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 60-74.
- Virrankoski, O. 1994. Muukalaisuuden kohtaaminen peruskoulun päättöluokalla. Turun
yliopisto. Turun yliopiston julkaisusarja C:107. Painosalama Oy.
- Vähemmistöryhmien lapset ja syrjäytyminen. Rasismi ja muukalaispelko. Seminaarit
seurakuntien talon valtuustosalissa Helsingissä 12.11. 1993 ja 24.11.1994.
Yhteiset lapsemme - All Our Children r.y. Julkaisu 7:1995. Helsinki.
- Välimaa, R. 1995. Oppilaiden kokemuksia sosiaalisesta tuesta koulussa. Teoksessa L.
Kannas (toim.) Koululaisten kokema terveys, hyvinvointi ja kouluviihtyvyys.
Helsinki: Opetushallitus, 177-192.
- Väyrynen, O., Willamo, M-R. 2001. Lasten ääni näkyväksi. Lapset ja nuoret
hyvinvointinsa asiantuntijoina Jyväskylässä. Jyväskylän opetussosiaalikeskuksen
julkaisusarja 1:2001.
- Yin, K. R. 1994. Case study research. Desing and methods. 2. Painos. California: Sage.

1. Oletko

1 tyttö

2 poika

2. Millä luokalla olet?

_____ luokalla

3. Mistä maasta olet kotoisin?

4. Kuinka kauan olet asunut Suomessa? _____**5. Keitä kotonasi asuu?**

1 isä

2 äiti

3 isoisä tai isoäiti

4 muita aikuisia, ketä _____

5 siskoja, kuinka monta _____

6 veljiä, kuinka monta _____

7 muita lapsia, ketä _____

8 muita, ketä _____

6. Miten tärkeitä siskot ja veljet ovat sinulle?

1 erittäin tärkeitä

2 melko tärkeitä

3 eivät niin kovin tärkeitä

4 eivät ole ollenkaan tärkeitä

5 minulla ei ole sisarusia

7. Onko sinulla kavereita?

1 yksi kaveri

2 2-4 kaveria

3 olen yleensä isossa porukassa

4 minulla ei ole kavereita

8. Miten tärkeitä kaverit ovat sinulle?

1 erittäin tärkeitä

2 melko tärkeitä

3 eivät niin kovin tärkeitä

4 eivät ole ollenkaan tärkeitä

9. Mistä maasta kaverisi ovat kotoisin?

1 kaikki kaverini ovat suomalaisia

2 suurin osa kavereistani on suomalaisia

3 suurin osa kavereistani on ulkomaalaisia

4 kaikki kaverini ovat ulkomaalaisia

10. Pääsetkö kavereiden luo silloin, kun haluat?

1 yleensä aina

2 joskus

3 harvoin, miksi _____

4 en koskaan, miksi _____

11. Voitko tuoda kavereita kotiisi?

1 yleensä aina

2 joskus

3 harvoin, miksi _____

4 en koskaan, miksi _____

12. Kuinka usein vietät aikaa kavereidesi kanssa?

1 joka päivä

2 6-4 päivänä viikossa

3 3-2 päivänä viikossa

4 yhtenä päivänä viikossa

5 minulla ei ole kavereita

13. Ketkä seuraavista ovat sinulle tärkeitä aikuisia? Rengasta kolme tärkeintä

1 äiti

2 isä

3 isovanhemmat

4 aikuiset sisarukset

5 sukulaiset, kuka _____

6 opettaja

7 kaverin vanhemmat

8 harrastusten ohjaaja

9 kummisetä/kummitäti

10 joku muu, kuka _____

11 ei kukaan

14. Jos sinulla on asiaa tärkeille aikuisille, miten usein voit jutella heidän kanssaan?

1 yleensä aina

2 aika usein

3 harvoin

4 en koskaan

15. Kuinka viihdyt kotona? (viihdyn = minulla on mukava olla)

1 viihdyn hyvin, kotona on mukava olla

2 viihdyn kohtalaisesti

3 kotona ei ole hyvä olla, miksi _____

16. Mitkä asiat lisäisivät viihtymistäsi kotona? Vastaa omin sanoin**17. Miten viihdyt koulussa?**

1 hyvin, koulussa on mukava olla

2 kohtalaisesti

3 en ollenkaan, miksi _____

18. Mitkä kaksi asiaa parantaisivat viihtymistäsi koulussa? Valitse kaksi tärkeintä**(1=tärkein, 2= toiseksi tärkein)**

___ pidemmät oppitunnit

___ kiusaamisen loppuminen

___ enemmän sellaisia aineita, mistä pidän

___ ettei tarvitsisi olla yksin

___ saisi päättää enemmän itse, mitä

___ toisenlainen ruoka

tunnilla tehdään

___ jokin muu,

___ viihtyisämpi piha-alue

mikä _____

___ viihtyisämmät sisätilat

___ pidemmät välitunnit

___ ei ole erityisiä toiveita, viihdyn hyvin

___ toisenlaiset kaverit

jo nyt

___ toisenlainen opettaja

19. Haluaisitko harrastaa jotain, mitä et ole voinut?

1 kyllä, mitä se on _____

ja miksi et voi harrastaa _____

2 en

20. Mitä seuraavista teet tai harrastat viikoittain? Valitse kolme yleisintä asiaa

(1=tärkein, 2=toiseksi tärkein ja 3=kolmanneksi tärkein)

___ pelaan joukkuepeliä, esim. jääkiekkoa, jalkapalloa, pesäpalloa

___ liikun ja urheilen, esim. juoksen, jumppaan, uin, pyöräilen

___ pelaan jotain muuta, esim. megazone, lautapelit, roolipelit jne.

___ pelaan tietokoneilla, surffaan internetissä

___ luen

___ käyn kerhoissa tai partiossa, missä _____

___ käyn harjoituksissa/tunneilla, missä _____

___ käyn elokuvissa

___ käyn discoissa, bileissä

___ vietän aikaa kaupungin keskustassa, ostoskeskuksissa

___ käyn kirpputoreilla, ostoksilla kavereiden kanssa

___ korjailen ja ajelen mopoilla

___ kirjoitan päiväkirjaa, tarinoita, runoja

___ valokuvaan, videofilmaan

___ keräilen jotain, mitä _____

___ teen jotain muuta, mitä _____

___ en tee mielestäni oikein mitään

21. Miten tärkeitä mainitsemasi tekemiset tai harrastukset ovat sinulle?

1 erittäin tärkeitä

2 melko tärkeitä

3 eivät ole kovinkaan tärkeitä

4 eivät ole ollenkaan tärkeitä

22. Mistä yleensä saat rahaa omaan käyttöösi? Rengasta kaksi yleisintä rahanlähdettäsi

1 vanhemmilta

2 kotona tehdyistä töistä vanhemmilta

3 kodin ulkopuolella tehdystä työstä, mistä _____

4 sukulaisilta, keneltä yleensä _____

5 kaverilta, kavereilta

6 sisaruksilta

7 jostain muualta, mistä _____

8 en saa rahaa mistään

23. Mihin yleensä käytät omat rahasi?

24. Kuinka paljon voit vaikuttaa omiin asioihisi

a) koulussa	b) kotona	c) vapaa-aikana
1 paljon	1 paljon	1 paljon
2 kohtalaisesti	2 kohtalaisesti	2 kohtalaisesti
3 liian vähän	3 liian vähän	3 liian vähän
4 en ollenkaan	4 en ollenkaan	4 en ollenkaan

25. Mihin omiin asioihisi haluaisit vaikuttaa enemmän?

a) koulussa _____

b) kotona _____

c) vapaa-aikana _____

26. Missä tunnet olevasi yksinäinen?

Rengasta **kaksi yleisintä paikkaa**

1 koulussa tunnilla

2 koulussa välitunnilla

3 kotona

4 pihalla

5 harrastuksissa

6 muualla, missä _____

7 en missään

27. Kuinka usein tunnet olevasi yksinäinen

- 1 joka päivä
- 2 joka viikko
- 3 silloin tällöin
- 4 en koskaan

28. Miltä yksinolo tuntuu?

- 1 ei miltään
- 2 pahalta
- 3 tavalliselta
- 4 yhdentekevältä
- 5 mukavalta

29. Onko sinua pelottanut seuraavissa tilanteissa? (vastaa jokaiseen kohtaan yksi vaihtoehto)

	ei koskaan	joskus	usein
a) liikenteessä	1	2	3
b) koulumatkalla	1	2	3
c) tunnilla koulussa	1	2	3
d) välitunnilla	1	2	3
e) kouluruokailussa	1	2	3
f) kaveriporukassa	1	2	3
g) kotona			
- päivällä	1	2	3
- yöllä	1	2	3
- viikonloppuna	1	2	3
h) ulkona vapaa-aikana	1	2	3
i) harrastuksissa	1	2	3
j) elokuvissa	1	2	3
k) kaverin luona			
l) muualla, missä _____			
ja miten usein	1	2	3

30. Miten usein sinua kiusataan?

- 1 joka päivä
- 2 joka viikko
- 3 silloin tällöin
- 4 ei koskaan

31. Miltä kiusattuna oleminen tuntuu?

- 1 ei miltään
- 2 pahalta
- 3 tavalliselta
- 4 yhdentekevältä

32. Missä sinua kiusataan?**Rengasta kaksi yleisintä paikkaa**

- 1 koulussa tunnilla
- 2 koulussa välitunnilla
- 3 koulumatkalla/kotimatalla
- 4 kotona
- 5 vapaa-aikana
- 6 harrastuksissa
- 7 muualla, missä _____
- 8 minua ei kiusata

33. Mitä teet, kun näet toista nuorta kiusattavan?

- 1 puutun asiaan, miten _____
- 2 lähden pois
- 3 en tee mitään
- 4 teen jotain muuta, mitä _____

34. Kiusaatko sinä muita ihmisiä?

- 1 kiusaan usein, ketä ja miksi _____

- 2 kiusaan joskus, ketä ja miksi _____

- 3 en kiusaa ketään

35. Miten sinua rangaistaan, jos teet jotain kiellettyä?

- a) kotona _____

- b) koulussa _____

36. Miten oikeudenmukaisia saamasi rangaistukset ovat?

1 ovat aina oikeudenmukaisia

2 ovat yleensä oikeudenmukaisia

3 ovat harvoin oikeudenmukaisia, miksi _____

37. Ollaanko kotona kiinnostuneita koulupäivästäsi?

1 liian kiinnostuneita

2 sopivan kiinnostuneita

3 liian vähän kiinnostuneita

38. Ollaanko kotona kiinnostuneita siitä, mitä teet kavereiden kanssa?

1 liian kiinnostuneita

2 sopivan kiinnostuneita

3 liian vähän kiinnostuneita

39. Mihin asioihin olet itsessäsi tyytyväinen?

40. Mihin asioihin et ole itsessäsi tyytyväinen?

41. Onko elämäsi juuri nyt

1 mielenkiintoista, miksi _____

2 pelottavaa, miksi _____

3 vaikeaa, miksi _____

4 onnellista, miksi _____

5 jotain muuta, mitä _____

42. Mikä on tulevaisuudessa sinulle tärkeää?**Rengasta yksi kaikkein tärkein asia**

1 perheen perustaminen

2 ammatin hankkiminen

3 työn löytäminen

4 kuuluisaksi tuleminen

5 opiskelemaan pääseminen

6 raha ja rikastuminen

7 jokin muu asia, mikä _____

8 ei mikään

43. Mikä tulevaisuudessa pelottaa?**Rengasta korkeintaan kaksi pelottavaa asiaa**

1 että joudun työttömäksi

2 että sairastun vakavasti

3 että läheinen ihminen sairastuu vakavasti

4 että joku läheinen ihminen kuolee

5 että tulee sota

6 että en koskaan saa omaa perhettä

7 että jään ihan yksin

8 että en pääse opiskelemaan sitä mitä haluan

9 jokin muu, mikä _____

10 ei mikään

44. Mihin maahan tunnet kuuluvasi?

1 tunnen kuuluvani Suomeen

2 tunnen kuuluvani lähtömaahani

3 tunnen kuuluvani molempiin maihin (Suomeen ja lähtömaahani)

4 en tunne kuuluvani kumpaankaan maahan

45. Ovatko ihmiset erilaisia Suomessa ja lähtömaassasi?

1 eivät ole erilaisia

2 ovat erilaisia, miten _____

46. Miltä sinusta tuntuu olla toisesta maasta muuttanut?

1 tuntuu hyvältä, olen tyytyväinen

2 tuntuu vaikealta, en haluaisi olla toisesta maasta kotoisin

3 asiassa on hyviä ja huonoja puolia, mitä _____

47. Kuinka usein tapaat muita samasta maasta muuttaneita ihmisiä (ei perheenjäseniä)

1 tapaan heitä vähintään kerran viikossa

2 tapaan heitä silloin tällöin

3 tapaan heitä harvoin

48. Haluaisitko kouluusi lisää toisesta maasta muuttaneita oppilaita?

1 kyllä, omasta lähtömaastani

2 kyllä, mistä tahansa maasta

3 en haluaisi, miksi _____

49. Missä haluaisit mieluiten asua?

1 haluan asua Suomessa

2 haluaisin asua lähtömaassani

3 haluaisin asua muualla, missä _____

50. Toimitko mielestäsi

1 samalla tavalla kuin suomalaiset

2 samalla tavalla kuin lähtömaasi ihmiset

3 molemmilla tavoilla

51. Onko toisesta maasta muuttamisella ollut sinulle

1 hyötyä, mitä _____

2 haittaa, mitä _____

KIITOS AVUSTASI!

Haastattelujen teemalistan runko

Haastateltavan taustatiedot ja kuulumiset

1. Ikä, lähtömaa, suomessa asuttu aika, lähdön syy

Kotielämä

1. Perheenjäsenet ja heidän merkityksensä sekä tavoitettavuus
2. Perheenjäsenten viihtyminen Suomessa
3. Perheiden muutokset ja erilaisuus maahanmuutossa
4. Kotona viihtyminen ja vaikuttaminen (mitä tekisit toisin?)

Koulu

1. Yleinen viihtyminen koulussa ja vaikuttaminen
2. Oppilaan kokemukset opettajasta ja kavereista (mitä tekisit toisin?)
3. Kodin ja koulun yhteistyö (kiinnostus ja arvokkuuden tunteminen)
4. Koulun erilaisuus omassa maassa ja Suomessa
5. Oppilaan erityistarpeet ja oman äidinkielen opettaminen

Stressitekijät ja tukiverkostot

1. Kiusaaminen ja sosiaaliset suhteet
2. Pelot ja huolen aiheet
3. Merkittävät tukihenkilöt ja "pakopaikat"
4. Harrastukset

Kulttuurillinen identiteetti

1. Oman kulttuurin ylläpitäminen
2. Oman äidinkielen merkitys
3. Uskonnon merkitys ja harjoittaminen, kokemukset suomalaisista
4. Kokemukset johonkin maahan kuulumisesta
5. Ihmisten ja kulttuurien erilaisuus ja hyvät ja huonot puolet

Tulevaisuus

1. Tulevaisuuden suunnitelmat ja odotukset
2. Paluumuuttohalukkuus
3. Muuta?